

Domus S.S. Adellaidis et Caietani.

P. PETRI HARTMANN
PRESBYTERI CISTERCIENSIS, ET
IVRISPRVDENTIAE ECCLESIASTICAE
PROFESSORIS IN ALDERSPACH
**IVS ECCLESIA-
STICVM,**
POTISSIME PVBLICVM
IN SYNOPSI SYSTEMATICA
DELINEATVM, ET STATVI GER-
MANIAE, AC BAVARIAE
ADCOMMODATVM,
INSERTIS POSITIONIBVS PVBLICE
PROPVGNANDIS
ALDERSPACHII

AB

Adm. Reu. P. CAROLO GLAS,
&
Rel. Fr. CONSTANTINO STADTLER,
Mense Augusto
Anno 1783.

Straubingae
typis Mariae Catharinae Betzin.

Honori & Venerationi
Reuerendissimi, Perillustri, ac Amplissimi
Domini, Domini

OTTONIS I.

Sacri & ab origine exempti Ordinis
Cisterciensis in Monasterio B. V. Mariae
de Alderspach

Abbatis Vigilantissimi,

nec non per
vtramque Bauariam & Palatinatum
superiorem dicti Ordinis

Visitatoris

ac
Vicarii Generalis,

Domini, Patris, ac Maecenatis

Optimi & Gratosissimi

hoc opusculum sacrum

esto.

PATER, AC MAECENAS
OPTIME, GRATIOSISSIME!

Deuotissimo filii affectu has TIBI
qualescumque pagellas offero.
Non quaedam adulandi cupi-
ditas, a qua omnis bonus ab-
horret, non illa inueterata dedicandi
consuetudo, cui magis decorum exter-
num, quam bona animi indoles natales
dedit, ad opusculum hoc NOMINI TVO
inscribendum me impulit: sed verae,
sincerae, & filialis virtus Gratitudeinis.
Multis namque titulis me TIBI obstri-
ctum profiteor, ex quibus multum in
Laudes TVAS excurrere necessum fo-
ret,

ret, nisi sapientia TVA vtpote maior
omni Laude multas verborum ambages
respueret, & ni sat TIBI Laudis esset
mens sibi conscia, aliis bene fecisse.

Nil itaque dicam de fauore, quo
omnis generis disciplinas prosequeris.
Primo enim tempore, quo Cisterciensem
vitae rationem amplexatus es, prima
TIBI cura fuit TE IPSVM primo variis
scientiis exornare, vt postmodum tuos
Confratres iisdem profunde imbuere
posses Philosophiae & Theologiae Pro-

fessor celeberrimus. Diu etenim studia
Alderspacensia diuexauerat Aristoteles,
Philosophia praedicamentis abundabat,
& Theologiam quivis se funditus hausisse
credebat, si inutilibus distinctionibus ve-
ritates dogmaticas magis intricare, quam
veris argumentis illustrare & confirma-
re edoctus fuisset.

Boni quique & sanius sapientes re-
formationem magno cum desiderio ex-
spectarunt, & denique non sine gaudio
TE primum disciplinae philosophicae
apud

apud nos reformatorem venerari licuit,
qui inutiles subtilitates peripateticas
abiecisti, & fugatis tenebris lucem in
tam salutari disciplina restituiſti. Inde
factum eſt, vt ſucceſſores trita iam via
ulterius progreſſi plena iam luce non
amplius caecutiant, & (ſi licet parua
componere magnis) ſicut ſeculum Ot-
tonum Imp. in orbe litterario teſte
Ioanne Andrea Fabricio *ſeculum Otto-
niano-obſcurum* adpellatur, ita hodie
Alderſpachii de *ſeculo Ottoniano-illu-
ſtri* nobis congratulemur.

Exculta Alderspachii TE duce philosophia non potuit non fieri, vt & reliquae scientiae ibidem puriores traderentur. Testantur hoc praeclara omnino Theologiae moralis & dogmaticae systemata ab insignibus viris Confratribus meis & filiis TVIS non minori profunditate, quam soliditate exarata, ac in orbe litterario multis encomiis exornata, qui sane (nam filius sapiens est Gloria Patris) Laudes TVAS accumulunt.

Ab-

Abfit enimvero, vt me tantis viris
adnumerem. Scio perbene, quid fer-
re vires possint, quid ferre recusent.
Exilia namque sunt, quae NOMINI
TVO inscribo, & nonnisi primi in re
litteraria balbutientis vagitus, qui ta-
men, si ista benignis, quod rogo, ocu-
lis suspiciantur, omnia aget, vt, quae
hic delineata offeruntur, suo tempore
perfectiora prodeant.

Reliquum est, vt, cum laudes hu-
manas pro TVA sapientia respuas,

* 5

pre-

precibus meis ad DEVM ter OPT.
MAX. confugiam, vt TE nobis diu in-
columem feruet, id quod PATRI OP-
TIMO ex animo precantur

FILII OBEDIENTISSIMI

Praefes

&

Defendentes.

ADPROBATIO

Elect. Collegii Libr. Censor.

Monacens.

Dem Professor Hartmann wird hiemit
um so mehr gnädigst verwilliget, das hier
zurückgehende *Ius ecclesiasticum* &c. in of-
fentlichen Druck zu geben, als nicht nur wi-
der die Religion, den Staat, oder die guten
Sitten nichts darinn enthalten ist, sondern
der Verfasser auch Lob und Beyfall verdie-
net, weil selber alle in Ecclesiasticis erlasse-
ne landesherrliche Verordnungen vertheidig-
et.

Sign. München in Elect. Colleg.
Cens. Libror. den 26 Julii 1783.

Franz Xav. Graf.

Nro 187.

**Positiones Iurisprudentiae eccle-
siasticae &c.**

Imprimantur.

Registr. fol. 120.

**Sign. München im Kurfürstl.
Bücher=Censur=Collegium
den 26 Julii 1783.**

**Franz Xav. Graf,
Sekretär.**

ADPROBATIO

Ordinariatus Passauensis.

Vt ius ecclesiasticum &c. cum positionibus a P. Petro Hartmann Monasterii Alderspacensis Ord. Cist. Professo, & ibidem Professore huc transmissum, utpote quod bonis moribus aut orthodoxae fidei contrarium nihil continet, publicis typis vulgari possit, hifce facultas datur.

Passaui ex Cons. Eccles. die 11 Mensis Iulii anno 1783.

Antonius comes de Preuner,
Official. & Vic. General.

Ignat. Wenzl,
Cancellarius m. p.

Antonius Haidinger,
Consil. eccles. m. p.

AD ORATIO

Ordinarius Palatinus

Ve in ecclesiasticis &c. cum poli-
tibus & P. Petro Hermann Monaster-
ii Alsterpactis Ord. C. M. Proelio, &
idem Professore huc transmissum, ve-
lone quod huc transmissum aut orthodo-
xus adai conuentionem nihil conueniet,
publicis typis vulgari possit huc facti-
tas huc.

Passant ex Conf. Eccles. die 11. Mar.

Ar. In. anno 1733.

Antonius Comes de Pichner,

Official & Vice General

Ignac. Wenzl,

Cancellarius m. p.

Antonius Haidinger,

Consil. eccles. m. p.

ADPROBATIO
Superioris Ordinis Ordinarii.

Vt Libellus P. Petri sub titulo: *Ius
ecclesiasticum* &c. publicis typis vulgari
possit, hisce facultas datur. Alderspa-
chii die 8 Mensis Iulii anno 1783.

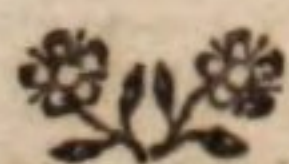
Fr. Otto Abbas,
& Vicar. Generalis.

**Ius ecclesiasticum, potissime pub-
licum in synopsi systematica
delineatum, & statui Germaniae,
ac Bauariae adcommodatum.**

SYNOPSIS, seu COMPENDIVM
est scriptum quoddam, quod
sistit totam aliquam discipli-
nam quoad primas eius veri-
tates. Veritates istae primae in defi-
nitionibus, diuisionibus & generalibus
propositionibus illius disciplinae, quam
synopsis comprehendit, subsistunt. (a)
Cum vero disciplina quaedam diuersas
contineat veritates, quae, licet ad ipsum
systema seu disciplinam proprie dictam
commode referri non possint, scitu ta-
men pernecessariae sunt ad ipsum sy-
stema facilius & plenius cognoscendum:
hinc disciplina quaeuis *Introductione &*
A ipso

(a) Dan. Nettelbladt Praecognita Erud. ge-
ner. §. 149. & 150.

ipso systemate seu ipsa disciplinae pertractatione absoluitur. — INTRODUCTIO in aliquam disciplinam est praeuia tractatio earum veritatum, quae ad faciliorem & pleniorum ipsius systematis cognitionem feruiunt. — SYSTEMA ipsum est methodica pertractatio earum veritatum, quae ad ipsam disciplinam necessario spectant. Si in ista methodica veritatum pertractatione continentur veritates non solum generales, verum etiam speciales, scriptum illas continens erit *Syntagma*; si vero ibi veritates tantum generales continentur, tale scriptum erit *synopsis*, seu *compendium*. Quid ad vtrumque rite conficiendum requiratur, recenset *praelaudatus Nettelbladtius*. (b)

Synopsin vero iurisprudentiae ecclesiasticae conscripturus veritates solum generales & primarias selegi, terminos technicos accurate explicare, & definitiones exasciatas dare studui, ac ea, quae ex historia tum ecclesiastica
tum

(b) L. cit. §. 148. & 150.

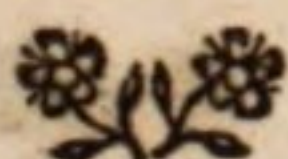
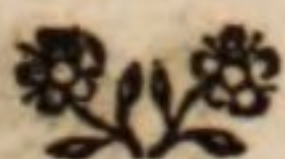
tum politica declaranda erant, quantum scopus mihi praefixus permisit, addidi. Infuper quia Discipuli Confratres mei de sua per biennium hausta doctrina ecclesiastico-iuridica probandi sunt, ad singulas materias in paragrapho speciali addidi positiones quasdam specialiores in tentamine publico ab iisdem propugnandas.

His praemissis nemo eruditus negaverit, dari in iurisprudentia ecclesiastica veritates quasdam, quae quidem ad ipsum illius systema commode referri non possunt, negligi tamen nequaquam debent. Totam ergo iurisprudentiam ecclesiasticam cum Cl. Ignatio *Mulzer* (c)

A 2

ad

(c) Vid. Praecognit. in iurisprud. eccles. positiv. germ. §. 1. — *Vtinam Vir hic, qui ob puriorem, qua excultus est, Philosophiam optime de cultiori iurisprudentia ecclesiastica mereri posset, laborem suum acceleraret. Praeter dicta enim Praecognita & historiam legum ecclesiasticarum &c. anno 1772. editam nihil adhuc, quantum scio, extat; cum tamen in fine ultimi operis §. 102. historiam litterariam ecclesiasticam promiserit.*

ad exemplum hodierni aevi scriptorum
& INTRODVCTIONE & ipso iurispru-
dentiae ecclesiasticae SYSTEMATE
circumscribere iuuat.

INTRODVCTIO.

§. I.

INTRODVCTIO IN IURISPRV-
DENTIAM ECCLESIASTICAM est
tractatio veritatum quarundam ipsi iu-
risprudentiae ecclesiasticae systemati
praeuia ad clariorem & pleniorum illius
cognitionem consequendam. — SY-
STEMA IURISPRVDENTIAE EC-
CLESIASTICAE est methodica per-
tractatio earum veritatum iuridicarum,
quae ad iurisprudentiam ecclesiasticam
tanquam disciplinam proprie dictam ne-
cessario spectant. — Veritates ad intro-
ductionem pertinentes variae quidem
sunt; attamen *imo* vel concernunt ipsam
iurisprudentiae naturam & indolem,
2do vel nobis ostendunt varium iuris
ecclesiastici statum tam quoad studium
illius, quam quoad litteraturam, *3tio*
vel generalia quaedam principia offe-
runt, quae cum omnibus, aut saltem di-
versis

versis iurisprudentiae ecclesiasticae partibus communia sint, vni cuidam soli tanquam propria tribui non possunt. Hinc tota introductionis materia *ad tria capita* reuocari potest.

CAPVT PRIMVM *sistit praecognita iurisprudentiae ecclesiasticae.*

CAPVT SECVNDVM *tradit historiam iuris ecclesiastici litterariam.*

CAPVT TERTIVM *exhibet iurisprudentiam ecclesiasticam generalem.*

CAPVT PRIMVM.

Praecognita iurisprudentiae ecclesiasticae.

Ista Praecognita sub se continent
1) *definitionem iurisprudentiae in genere, & ecclesiasticae in specie, 2) eius diuisionem, 3) fontes, 4) subsidia, 5) methodum.*

§. 2.

IVRISPRVDENTIA in genere (obiectiue vt disciplina spectata) est *ea eruditionis pars, quae continet veritates logicas haud vulgares & in formam artis redactas de iuribus & obligationibus*. Quia vero iura & obligationes ex legibus oriuntur: hinc iurisprudentia vt disciplina etiam (obiectiue) in genere definiri potest, quod sit *complexus legum in formam artis redactarum*: & subiectiue spectata est *cognitio scientifica (erudita) illius eruditionis partis, quae continet prius dictas veritates de iuribus & obligationibus: seu cognitio erudita legum coniuncta cum habitu easdem ad facta rite adplicandi*.

Scholion 1. ERVDITIO (obiectiue) est *complexus veritatum logicarum haud vulgarium in formam artis redactarum*. Subiectiue sumta est *ipsa harum veritatum cognitio*. — Eruditio tanquam genus omnes alias disciplinas tanquam partes seu species sub se comprehendit. nam complexus veritatum logicarum haud vulgarium
in

in formam artis redactarum, quae sub vno genere vel vna specie comprehendi possunt, dicitur *pars eruditionis*. Quaelibet vero eruditionis pars adpellatur *disciplina*.

Scholion 2. Quaecumque requiruntur ad eruditionem, eadem quoque ad iurisprudentiam, tanquam illius partem necessaria sunt. Nempe 1) *veritates logicae*, id est tales, ubi adest consensus notionis & iudicii nostri cum obiecto: & quidem 2) *non vulgares*, id est tales, quae immediate in sensus non incurrunt: 3) *in formam artis redactae* id est, ita connexae, ut semper praemissae sint, quae sequentibus intelligendis inferuiunt nulla habita ratione, an ad idem subiectum spectent vel non. Ut ergo quis vere *in iurisprudentia eruditus* dici possit, requiritur 1) ut sciat omnes veritates logicas non vulgares iurisprudentiam constituentes, 2) ut eas sciat in connexione, id est, ut semper veritatum iuridicarum subsequentium rationem sufficientem ex antecedentibus, quantum possibile est,

per concatenata ratiocinia reddere possit, 3) vt harum veritatum notiones habeat distinctas. Haec si rite considerentur, & insuper quam multae iurisprudentiae species inueniantur, nemo certe mirabitur, tam raro eiusmodi viros inueniri.

§. 3.

Iurisprudentia pro diuerso diuisionis fundamento diuersas quoque partes habet, (d) quae pro diuersa ratione iterum in specialiores subdiuisiones abeunt. (e) Potissima & generalior iurisprudentiae diuisio est in DIVINAM
eam-

(d) *Cl. Aug. Frid. Schott* in Entwurf einer iuristischen *Encyclopaedie* &c. dritte Ausgabe §. 9. triplex illius diuisionis fundamentum ponit. Die verschiedenen Theile der Rechtsgelehrtheit entstehen theils aus der Verschiedenheit der Gesetze und deren Ursprungs: theils aus der Verschiedenheit deren Gegenstände, womit sich diese beschäftigen: theils aus der Verschiedenheit des Zwecks, der dadurch erreicht werden soll.

(e) *L. cit.* §§. 10. 11. & seqq.

eamque vel *naturalem* vel *positiuam*, &
in *HVMANAM* eamque vel *politicam*
vel *ecclesiasticam*.

§. 4.

IURISPRVDENTIA ECCLESIASTICA (ius ecclesiasticum, canonicum &c.) obiectiue spectata est *ea iurisprudentiae pars, quae continet veritates haud vulgares in formam artis redactas de iuribus & obligationibus hominum in Ecclesia constitutorum: seu est complexus legum ecclesiasticarum in formam artis redactarum.* (§. 2.) subiectiue spectata est *cognitio erudita earundem legum coniuncta cum habitu easdem ad facta rite adplicandi.*

§. 5.

Vti iurisprudentia in genere (§. 3.) diuerfas sub se partes continet; sic & iurisprudentia ecclesiastica ex iisdem diuisionis fundamentis diuerfas partes specialiores sub se comprehendit. Praecipue autem ius ecclesiasticum diuiditur in *diuinum* & *humanum*: in *publicum*, idque vel *vniuersale*, vel *particulare*,

& in *priuatum*: in *scriptum* & non *scrip-
tum*: in *antiquum*, nouum seu *medium*,
& *nouissimum*: in *clausum* & non *clau-
sum* &c. In Germania specialiter no-
tari debet distinctio inter ius ecclesiasti-
cum *Catholicorum*, & illud *Protestan-
tium*.

§. 6.

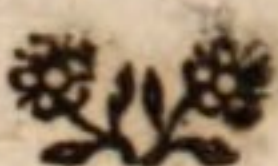
Ad iurisprudentiam requiritur cog-
nitio veritatum iuridicarum. (§. 2.) Id,
ex quo cognoscimus veritatem, dicitur
fons cognoscendae veritatis. Fontes
ergo iurisprudentiae sunt id, ex quo ve-
ritates iuridicae Ecclesiam concernen-
tes, seu leges ecclesiasticae cognosci
possunt. Cum vero leges ecclesiasticae
non nisi ex duplici principio cognosci
possint: nempe ex voluntate DEI &
ex voluntate *SVPERIORVM ECCLE-
SIASTICORVM*: sequitur in iurispru-
dentia ecclesiastica non nisi *duos fontes
ultimatos* dari, scilicet *voluntatem Dei*,
& *voluntatem eorum, qui in Ecclesia po-
testatem diuinitus concessam habent*.

Scho-

Scholion 1. Voluntas DEI vel est *necessaria* nobis per leges naturales sola ratione cognoscibiles manifestata, vel *libera*, quae nobis per reuelationem in verbo Dei scripto & tradito contentam innotescit. Ex priori cognoscimus leges diuinas *ecclesiasticas naturales*: ex hac vero leges diuinas *ecclesiasticas positivas*.

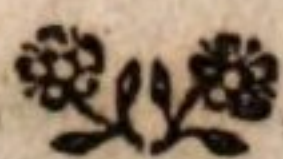
Scholion 2. Voluntas SUPERIORVM ECCLESIASTICORVM semper libera est, adeoque ex illa non nisi leges *humanas ecclesiasticas positivas* cognoscere possumus. Istaes leges a primis Ecclesiae incunabulis perpaucae, dein successu temporis, per varia Conciliorum decreta, per varias summorum Pontificum & Episcoporum constitutiones, per diuersas pacificationes &c. in tantum cumulum adcreuerunt, vt hodie ingentia volumina adimpleant, & *plurimis aliis subsidiis* opus sit ad illas debite intelligendas & rite adplicandas.

§. 7.

Subsidia ad aliquam scientiam sunt illae veritates, sine quarum cognitione in ea felices progressus facere non possumus. Tales veritates ex diuersis disciplinis hauriuntur, quarum altera in alteram influit. Influxus iste vel *materialis* esse potest, si ex vna disciplina principia petantur, vnde altera veritates suas explicare, stabilire, vel subplere possit: vel *formalis*, si ex ea idea methodi in alia adplicandae defumitur. Diuersis ergo studiis subsidiariis opus est in iurisprudentia ecclesiastica, quorum alia sunt *generalia*, seu *mediata*, alia *specialia* seu *inmediata*.

Scholion. *Studia subsidiaria ad iurisprudentiam ecclesiasticam generalia* reponuntur in omnibus fere disciplinis propter nexum rerum & veritatum vniuersalem, qualem dari sanioris Philosophiae cultoribus dubium nullum superest, quamuis ille nobis non ubique satis sit cognitus. *Studia vero iurisprudentiae ecclesiasticae subsidiaria specialia* versari debent 1) circa iuris-

iurisprudentiam naturalem, 2) circa ius publicum vniuersale & particulare, 3) circa ius ciuile, 4) circa historiam litterariam, 5) circa historiam tum ecclesiasticam tum politicam, 6) circa artem criticam & hermeneuticam &c. quae omnes disciplinae in iurisprudentiam ecclesiasticam *materialiter* influunt; Mathesis vero & Geometria *formaliter* influere dignoscuntur.

§. 8.

Quaeuis disciplina continet veritates homogeneas seu vnius generis, aut speciei in formam artis redactas (§. 2. Schol. 1.) Hoc vt rite fieri possit, requiritur certa *methodus*, quae in genere est determinatus modus aliquid peragendi. *Methodus tradendae cuiusdam disciplinae erudita* est determinatus veritates, quas disciplina continet, tractandi modus. Methodus erudita duo includit, nempe *ordinem in connectendis veritatibus*, qui est vel modus Scholae vel naturalis, vel mixtus: & *modum in ipsis veritatibus illustrandis & probandis adhibendum*.

Scho-

Scholion 1. Quamuis commune dictetur, *methodum esse arbitariam*, verum quidem sit respectu ipsarum veritatum, quas ipsas methodus non adficit, & quae eadem manent, siue hac, siue alia methodo pertractentur: attamen falsissimum est sub alio respectu. Non enim omnis methodus ad *perspicuitatem*, *profunditatem*, & *soliditatem* perducit, id quod tamen fieri debet, si quaedam disciplina rite tradatur. Vnde methodus erudita in *solidam*, quae dictos effectus operatur, & in *superficiariam*, quae illos non operatur, diuiditur.

Scholion 2. Vltcrius methodus diuiditur pro ipsorum formalium diuersitate in *causalem*, seu *ramisticam*, *dictotomicam*, *erotematicam*, aliasque species, inter quas eminet *mathematica*, quae etiam adpellatur *demonstratiua*, *scientifica*, *naturalis*, (die strenge Lehrart) qualis in Mathesi & Geometria adhiberi solet.

Scholion 3. Methodus quidem mathematica secundum omnem suum rigorem in iurisprudencia ecclesiastica adhiberi non potest; vtpote quae eruditionis potissimum positiuae pars est, continens veritates, quarum rationes sunt arbitrariae, adeoque necessario inter se non connexae ita, vt propositiones per alias antecedentes tanquam per principia semper demonstrari possent. Interim tamen methodus mathematica in sensu quodam mitiori sumpta etiam in iurisprudencia ecclesiastica est adhibenda in tantum, in quantum termini technici adcurate definiantur, propositiones rite determinentur, & ex principiis quocumque demum modo certis demonstrantur, & ea, quantum fieri potest, praemittantur, vnde cetera intelligi & demonstrari possunt.

§. 9.

PROPVGNANDA

I. *Ius ecclesiasticum diuersis nuncupationibus tum a Catholicis tum*

a

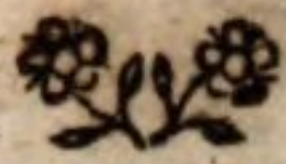
*a Protestantibus insignitur, quas
quaesiti declarabimus.*

*II. Ecclesia ex prudenti oeconomia
statutis suis potius nomen CANO-
NIS quam LEGIS indidit, id quod
non ideo factum est, ac si Ecclesia
credidisset, sibi concessam non esse
potestatem legislativam.*

*III. Fundamenta variarum iuris-
prudentiae ecclesiasticae divi-
sionum assignabimus.*

*IV. Qualenam iurisprudentiae eccle-
siasticae sit obiectum, quis finis,
& quomodo illa ab aliis discipli-
nis discrepet, interrogati decla-
rabimus, & simul*

*V. Officia tam docentis quam discen-
tis iurisprudentiam ecclesiasticam
generalia & specialia expone-
mus.*

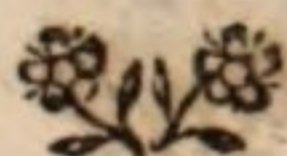
CAPVT SECVNDVM.

Historia iuris ecclesiastici litteraria.

Historia litteraria in genere tribus constat partibus: nempe BIOGRAPHIA, seu notitia Eruditorum, BIBLIOGRAPHIA, seu notitia scriptorum & HISTORIA ERVDITIONIS, seu notitia de diverso ipsius eruditionis statu. Hinc etiam in historia iuris ecclesiastici litteraria de tribus agendum est; nempe 1mo. de notitia biographica praecipuorum Canonistarum, 2do. de notitia scriptorum ius ecclesiasticum exponentium, & 3tio. de notitia diuersi ipsius iurisprudentiae ecclesiasticae status.

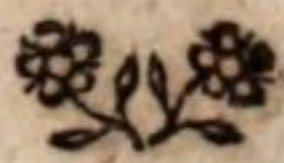
§. 10.

In conscribenda Canonistarum biographia solum illi commemorandi sunt, qui praecipue suis scriptis de iure ecclesiastico bene meriti sunt, & quod optimum videtur, ordine chronologico recensendi. Cum vero ius ecclesiasticum in antiquum, nouum, & nouissimum passim diuiditur, (§. 5.) secundum has periodos etiam *vitae Canonistarum* recenseri

feri possunt, (f) ita tamen, vt in quauis periodo singulares & idoneae epochae statuantur. Porro quoad notitiam Canonistarum hoc adhuc notandum, eam tradi posse tum in *genere*, vbi agendum de ortu & progressu eorum, de sectis inter ipsos, de eorum societatibus litterariis, de gradibus Academicis, de patronis ipsorum & diebus festis &c.: tum in *specie* de singulis Canonistis, vbi praefato ordine per tres periodos & statutas epochas singulorum, qui in iurisprudencia ecclesiastica prae ceteris excelluerunt, vita recensenda est, ita tamen, vt non quaeuis minutiae, sed tantum tempus *natiuitatis & mortis*, si iam contigit, *primaria cuiusuis studia & facta*, quae ad ius ecclesiasticum aliquam relationem habent, ac *praecipuus character distinctivus* exprimantur. Quoad reliqua semper remitti potest lector ad eos scriptores, qui pleniori penicillo cuiusuis Canonistae vitam depinxerunt. Auctorem, qui

(f) Vid. Abhandlung von der Eintheilung der Rechtsgelehrten in alte, mittlere, und neue in den Gall. Beytr. zu der Jurist. gelehrt. Sistorie Vol. 3. p. 1. pag. 29.

qui notitiam Canonistarum hac methodo exhibuisset, huc vsque scio nullum; nisi quod *Cl. D. Nettelblatt* in praeclaro suo opere (g) *in notitia iurisconsultorum part. II. de singulis iurisconsultis* etiam quaedam de *Canonistis antiquis, mediis, & nouissimis* pro ratione sui instituti commemoret, vbi etiam pluribus in locis ad libros huic materiae specialiter infervientes lectorem remittit. Maximum fane meritum de iurisprudencia ecclesiastica sibi compararet, si Vir quidam tanto operi compar ex tot fragmentis hinc inde dispersis (h) nobis notitiam Canonistarum iuxta ductum *Cl. D. Nettelblattii* in praelaudato opere exhibitum procuraret.

B 2

Scho-

(g) *Initia historiae litterariae iuridicae universalis. Edit. 2da auctior & emendatior. Halae Magd. 1774.*

(h) Vid. *Christ. Westphals Anleitung der besten Bücher in der Rechtsgelehrtheit* 2c. §. 9. vbi plures libros tum antiquiores tum recentiores ad historiam iurisconsultorum facientes commemorat. His addi potest *chronologisches Verzeichniß der Rechtsgelehrten des XVIII Jahrhunderts in den Sall. Beytr. zur Jurist. gel. Sistorie.*

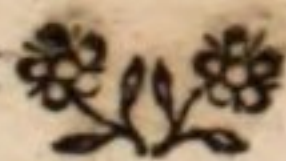

Scholion 1. Canonistae antiqui a Saeculo circiter 6to vsque ad 12^{mum} floruerunt (qui enim antea canones collegerunt, aut incerti, aut penitus ignoti sunt: (i) & in conquirendis Conciliorum canonibus & summorum Pontificum decretis, illisque in vnum corpus colligendis potissimum occupabantur. Alii tamen aliis magis in hoc labore excelluerunt. Quidam enim ordine mere chronologico synodorum diuersarum canones sine quadam distinctione sub continua numerorum ferie suis operibus inferuerunt, & sic plurimis non nunquam erroribus ansam praebuerunt: quidam vero ordine magis systematico canones iuxta certas materias in suos titulos distributas collegerunt, & sic iam artis quidquam in ius ecclesiasticum intulerunt. Inter istos collectores praeter alios praecipue notandi sunt 1) Ioannes Scholasticus, 2) Dionysius exiguus,

(i) Vid. Geschichte des canonischen Rechts bis auf die Zeiten des falschen Isidors. S. 25.

guus, 3) S. Isidorus Hispalensis, 4) Photius, 5) insignis impostor Pseudo-Isidorus &c. neque praetereundi sunt Regino Abbas Prumienfis, Burchardus Episcopus Wormatenfis a Pseudo-Isidoro plurimum deceptus, & Ivo Episcopus Carnotenfis.

Scholion 2. Canonistae mediæ a saeculo 12mo vsque ad saeculum 16^{tu}m vixerunt. Horum plerique compilatores, & glossatores fuerunt: & inter eos notari merentur 1) Gratianus, 2) Reynerus Bellapecora, 3) Bernardus Circa, 4) Raymundus a Pennaforti &c. — Magis quam hi recensiti de iurisprudencia ecclesiastica hoc tempore meriti sunt 1) Hugotius siue Hugo Vercellenfis, 2) Tancredus a Corneto, 3) Ioannes Semeca Teutonicus siue Germanicus dictus, 4) Bartholomaeus Brixienfis, 5) Henricus de Segusia, 6) Guillelmus Durandus vulgo Speculator dictus &c. — — Praeter compilatores & glossatores notandi sunt illi, qui in diuersis Aca-
demiis sensim erectis ius ecclesiasti-
B 3 cum

cum praecipua cum laude iuxta genium illius temporis publice docuerunt, quales fuerunt 1) Ioannes Andreae, 2) Henricus Boich, 3) Ioannes Calderinus, 4) Petrus Ancheranus, 5) Franciscus Zarabella, 6) Nicolaus de Tudeschis vulgo Panormitanus dictus, 7) Ioannes a Turecremate, 8) Andreas Barbatia, 9) Ioannes Antonius a S. Georgio &c.

Scholion 3. Canonistae nouissimi seu recentiores sunt, qui a saeculo 16to ad nostra vsque tempora floruerunt, aut adhuc florent. Ab hoc tempore resuscitatis litteris humanioribus Canonistae in Humanistas, Realistas, Reconcinnatores, & Methodistas distinguere caeperunt. Exorto infelici schismate insuper factum est, vt hodie etiam inter Canonistas Catholicos & Protestanticos distinguere debeat. Notandi praecipue sunt in hac periodo 1) Franciscus Duaremus, 2) Paulus Lancelotus, 3) Anton. Cochius, 4) Claud. Fleury, 5) Ianus a Costa, 6) Ioan. Florens, 7) Ant. Dadinus Altera,

fera, 8) Innocent. Cironius, 9) Io. Dartis, 10) Petrus de Marca, & Ludou. Thomafinus, 11) Bernard. Van Espen. 12) Ioan. Casparus Barthel, 13) Gregorius Zalwein, 14) Paulus Iof. a Riegger, 15) Stephanus Rautenstrauch &c. — Ex *DD. Protestantibus* 1) Casparus Zieglerus, 2) Ioan. Strauchius, 3) Ioan. Schilterus, 4) Carpzouius, 5) Ioan. Brunnemanus, 6) Iust. Hening. Boehmerus, 7) Laurent. Moshemius, 8) Georg. Ludou. Boehmerus &c. plura vide apud Cl. *D. Iosephum Valentinum* Eybel (k)

§. II.

Notitia scriptorum ius ecclesiasticum exponentium *facilius adquiri* potest, si illa in certas classes distribuantur. Tales classes triplicis generis statui possunt, ita, vt in 1ma recenseantur systemata seu syntagmata, in 2da compendia seu synopses, in 3^{tia} scripta de singularibus quibusdam iuris ecclesiastici argumentis.

B 4

Scho-

(k) *In introductione in ius ecclesiasticum Catholicorum Tom. 1. Lib. 4. Cap. 2.*

Scholion 1. Systemata Catholicorum plurima dantur, omiſſis tamen iis, quae ſecundum ordinem decretalium ſunt elucubrata, praecipue notari merentur 1) Zeg. Bernardi Van Eſpenius eccleſiaſticum vniuerſum, 2) Ludou. Thomafini vetus & noua Eccleſiae diſciplina circa beneficia & Beneficiarios, 3) Illuſtr. Petri de Marca concordia ſacerdotii & imperii, 4) Io. Petri Gibert corpus iuris eccleſiaſtici per regulas naturali ordine diſpoſitas &c. — *Systemata Proteſtantium* praecipua ſunt 1) Caſpari Ziegleri commentarius in Lanceloti inſtitutiones, 2) Juſt. Hening. Boehmerius eccleſ. Proteſtantium, 3) Carpzouii definitiones conſiſtoriales &c.

Scholion 2. Compendiis iuris eccleſiaſtici quam plurimis tum bene tum male conſcriptis orbis litteratus abundat. Quaedam tantum ex optimis hic referre iuuat, quae ex *Catholicis* ſunt 1) Pauli Iosephi a Riegger inſtitutiones iuriſprudentiae eccleſiaſticae, 2) Claudii Fleury inſtitutiones iuris eccle-

ecclesiastici, 3) Ios. Fr. Loth. Schrodt institutiones iur. can. 4) Rudssimi DD. Stephani Rautenstrauch institutiones iuris ecclesiastici Germaniae adcommodatae, 5) Iosephi Valentini Eybel introductio in ius ecclesiasticum Catholicorum, vna cum Eiusdem ordine principiorum iurisprudentiae ecclesiasticae, & adumbratione studii iurisprudentiae tam generatim considerati, quam vt speciatim, 6) Xaue-rii Gmeineri institutiones iuris ecclesiastici Germaniae adcommodatae. Compendium hoc primum germanice prodiit sub titulo: Das allgemeine Kirchenrecht nach den Grundsätzen des Naturrechts, der Vernunftlehre, und des Staatsrechtes in einem richtigen Zusammenhange in mathematischer Lehrart verfasst: postea auctius, & statui germanicae adcommodatum prodiit: Compendium, quod omnibus, vt mihi videtur, palmam praeripit, adeoque omnibus iurisprudentiae ecclesiasticae tyronibus maximopere commendandum. 7) Alia plurima, quae hic commemorare scopus praefixus non per-

mittit. — Compendia a *DD. Protestantibus* confecta praecipua sunt 1) Iust. Hen. Boehmeri institutiones iuris canonici tum ecclesiastici tum pontificii, 2) Io. Georgii Pertsch Elementa iuris canonici, & Protestantium ecclesiastici, 3) Io. Rudolphi Engau Elementa iuris canonico-pontificio-ecclesiastici, 4) For. Mosheim's allgemeines Kirchen-Recht der Protestanten, 5) Georgii Ludou. Boehmeri principia iuris canonici speciatim iuris ecclesiastici publici & priuati, 6) plurima alia.

Scholion 3. Scripta de singularibus iuris ecclesiastici argumentis tractantia tum a Catholicis tum a Protestantibus confecta sunt diuersissima. Praecipua sunt 1) Aug. Barbofae opera, 2) Francisci Florentis opera, 3) Io. Strauch amoenitates iuris canonici cum eiusdem dissertationibus canon. 4) Ioan. Dartis opera canonica, 5) G. L. Boehmeri observationes iur. can. 6) Ioan. Caspari Barthel opuscula iuridica varii argumenti, 7) Ios. Ant. de Riegger opuscula ad historiam & iuris-

iurisprudentiam praecipue ecclesiasticam pertinentia, 8) Jos. Fried. le Bret Magazin zum Gebrauche der Staate und Kirchengeschichte, 9) Antonii Schmid thesaurus iuris ecclesiastici &c. — Plurima alia eiusmodi scripta, vti & systemata ac compendia ecclesiastico-iuridica vide apud Westphalum. (1)

§. 12.

Quamuis stricte procedendo historia legum ecclesiasticarum ab historia ipsius iurisprudentiae ecclesiasticae separari deberet: tamen propter mutuam connexionem nil obstat, quo minus simul exponi possint. Haec igitur historia in tres periodos diuiditur. *Prima* recenset ortum & progressum legum ecclesiasticarum & simul statum iurisprudentiae ecclesiasticae ac illius studium a primis Ecclesiae temporibus ad seculum vsque 12^{mum}. *Secunda* idem praestat a seculo

(1) In der Anleitung zur Kenntniß der besten Bücher in der Rechtsgelehrtheit §§. 185. 186. 187. 188.

lo 12mo vsque ad seculum 16to. *Tertia*
a seculo 16to ad nostra vsque tempora
extenditur.

Scholion 1. In primis tribus seculis
Ecclesia christiana sola S. Scriptura,
& Traditione regebatur. Hinc hoc
tempore nulla Canonum collectio,
nullus codex inueniebatur: ignotae
fuerunt Epistolae illae decretales pri-
mis Rom. Pontificibus successu tempo-
ris affictae. Ius ergo ecclesiasticum
proprie dictum hoc tempore non ex-
titit ipso teste Ioan. Fabricio (m) &
consequenter nec studium illius, vel
saltem

(m) Im Abriß einer allgemeinen Gelehr-
samkeit II. B. 19. Hauptst. S. 243. *ad fin.*
Wenn die dem *Clementi Rom.* zugeschrie-
benen Sammlungen der *Canonum Aposto-*
licorum und der *Constitutionum Apost.*
nicht unterschoben, wie die vorgegebne
Epistolae decretales der Päbste der ersten
hundert Jahre, so hätte man schon hier
den Ursprung des canonischen Rechts im
Jahrhunderte: da aber vor dem nicäni-
schen *Concilio* nichts davon bekannt gewe-
sen ist, — so ist erst in folgenden davon
zu reden.

saltem a studio Theologiae diuersum non fuit, prout testatur Espenius, (n) *Ioan. Gersonium dicere non dubitasse, per quadringentos inclusue annos & amplius sic fuisse gubernatam Ecclesiam, vt non esset distinctio Theologorum & Canonistarum.*

Cum vero reddita per Constantinum M. Imp. Ecclesiae pace, & ingrauescente sensim Haereticorum numero, ac morum prauitate in seculo 4to & sequentibus plura Concilia celebrarentur, & diuersi Canones statuerentur, leges ecclesiasticas multiplicare necessum fuit. Canones plures a diuersis Conciliis statuti & in vnum volumen collecti *Codicem* constituebant, qui praeter S. Scripturam & Traditionem tanquam norma Ecclesiae regendae agnoscebatur. Plures eiusmodi codices maioris vel minoris nominis tam in Ecclesia orientali quam occidentali extiterunt, quorum plerosque ex antiquis codicibus manuscriptis Christoph.

Iu-

(n) *In iur. eccles. vniu. in Prolog. §. 1. Edit. Col. 1702.*

Iustelli admodum concinne editos clarissimis viris Gulielmo Voello, & Henrico Iustello (o) debemus, & quos in duobus tabulis mnemonicis optime nobis exhibet Cl. Eybelius. (p) Studium iuris ecclesiastici, quod publice non tradebatur, hoc tempore plerumque consistebat in peruoluendis & addiscendis diuersis Canonibus, cui abs dubio praecipue Episcopi antiquae disciplinae & iuribus suis maximopere inuigilantes inhaerebant. Verum vigilantia haec & studium eo semper remissius factum sit oportet, quo magis Pseudo Isidori seculum appropinquavit: impossibile enim fuisset, si antiqua semper vigilantia perdurasset, ut insignis huius impostoris fraudes non fuissent detectae, & in suo partu suffocatae. *Isidorus* iste *Mercator* seu *Peccator* iurisprudentiam ecclesiasticam in alium longe statum a priori pe-

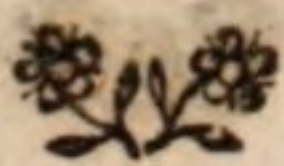
(o) *In Bibliotheca iuris canon. Vet. Lutetiae Parisiorum 1661.*

(p) *In introductione in ius eccles. Cath. Tom. 1. pag. 52.*

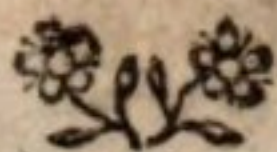
penitus diuersum transformauit, & primus fundamenta posuit ad *ius illud pontificium*, quod subsequis temporibus inualuit.

Scholion 2. Inde a seculo 12mo occasione Academiarum nouiter exstructarum studium iuridicum praecipue Bononiae maximo cum feruore tractabatur, vt communiter teste Michaelae Ignatio Schmid (q) ibidem decem millia studiosorum numerarentur. Verum cum iuxta genium illius temporis non nisi ius ciuile publice traderetur, factum est, vt Clerici Iustinianum magis, quam Conciliorum collectiones & SS. Patrum scripta peruoluerent. Huic malo S. Bernardus, & Petrus de Blois cum aliis maxime indignati sunt, atque eidem vt medella afferretur, etiam de iure ecclesiastico publice tradendo cogitatum est. Proiectum hoc
vt

(q) Geschichte der Deutschen III. B. Ulm 1779. pag. 122. Bononien ward in der Folge so berühmt, daß es etwas gemeines war bis 10000. Studenten von allen europäischen Nationen auf einmal da zu sehen.

vt eo facilius executioni daretur, Gratianus natione Tuscus Clusii haud procul Florentia natus, & Regulam S. Benedicti professus opus quoddam (ab initio *Concordata discordantium canonum*, postea *Decretum* dictum) ex diversis fontibus, non tamen multa admodum cum crisi compilauit, & illud annuente Rom. Pontifice Eugenio III Bononiae publice exposuit. Ab hoc tempore *gradus academici* ex iure ecclesiastico, & distinctio inter *Legistas*, & *Decretistas* ortum sumserunt. Quia vero per posita Pseudo Isidori fundamenta Rom. Pontifex fere solus iuris arbiter haberetur, inualescens sensim appellationum & recursuum frequentia, relaxatio Canonum in exemptionibus, priuilegiis, & indultis sese exerens, facta ad sedem romanam caussarum arduarum translatio, & generatim Conciliorum prouincialium ac episcopalis potestatis restrictio tantam *decretalium pontificiarum* multitudinem successu temporis caussarunt, vt leges ecclesiasticas in hac periodo in immensum augeri oportuerit. De-
cre-

cretalium istarum collectiones plures susceptae sunt, quarum tamen non nisi aliquae vim legalem obtinuerunt, & quae sic *dictum ius nouum* seu *medium* aut *commune* comprehendunt, ac in vnum volumen redactae vna cum decreto Gratiani hodiernum *corpus iuris canonici* constituunt. Optime illud exhibet in tabula quadam mnemonica Cl. D. Eybelius (r) Introductis decretalibus studium decreti passim negligi, & *Decretistae* in *Decretalistas* degenerare incaeperunt.

Scholion 3. In periodo 3ta multiplicandis legibus ecclesiasticis nondum finis impositus est: ex eo enim tempore, quo per dictas decretalium collectiones ius medium seu nouum constitutum est, per varias Rom. Pontificum Bullas, per regulas Cancellariae vario modo immutatas, per decreta Concilii Tridentini, & varias Cardinalium declarationes, paucis! per plurimas alias constitutiones, quae tam ad ius ecclesiasticum commune, quam spe-

C ciale

(r) In introd. ius eccles. Tom. 1. pag. 60.

cialē Germaniae pertinent, leges ecclesiasticae mirum in modum adauctae sunt ita, vt, quod aliquando Lunapius de iure ciuili (s) edixit, hoc etiam hodierno iuri canonico adplicari possit: scilicet illud esse *multorum Camelorū onus*.

Modus ius ecclesiasticum iuxta ordinem decretalium publice exponendi antiquus diu quidem etiam in hac periodo retinebatur: attamen non amplius in nudis glossis faciendis vti potissimum in priori periodo, constituebatur, sed iam in seculo 16to litterae humaniores tradendae iurisprudentiae adplicari incaeperunt, quamuis sanior quaedam Philosophia vt plurimum negligeretur teste Ioan. Fabricio: (t) Aus den angeführten ist schon abzunehmen, daß die Rechtsgelehrsamkeit in in dieser Zeit gar sehr sey getrieben, und verbessert worden, und daß ihre
Ver-

(s) In vita Aedes. pag. 92.

(t) Im Abriß der allgemeinen Historie der Gelehrsamkeit III. B. 24. Hauptst. S. 320. pag. 511.

Verbesserung hauptsächlich durch die Kenntnisse der Sprachen, der Historie, der Alterthümer, und der Kritik sey bewerkstelliget worden; aber aus der Weltweisheit war dießmal noch kein Beytrag zur Verbesserung derselbigen zu erwarten. Cum vero ad finem seculi praeteriti & ad initium praesentis praelucentibus magnis luminaribus *Leibnizio* & *Wolfio* sanior quaedam Philosophia excoli, principia iuris naturae, ciuitatis, & gentium ad iurisprudentiam positivam magis adplicari, & simul methodus quaedam accuratior in omnibus tradendis disciplinis adhiberi incaepit: studium quoque iurisprudentiae ecclesiasticae meliori modo tractari caepit, & sensim ad eam formam peruenit, quam hodie habet.

§. 13.

Historia iurisprudentiae ecclesiasticae huc usque recensita potissimum ius ecclesiasticum Catholicorum commune adficit. Quia vero a tempore praetensae reformationis distinctio inter ius eccle-

fiasticum Catholicorum & Protestantium obseruanda est (§. 5.) etiam huius historia tradenda est, quae duplici periodo continetur. *Prima* a tempore praetensae reformationis vsque ad Samuelem Puffendorfium, qui anno 1631 natus est, & anno 1694 mortuus: *Secunda* a Samuele Puffendorffio ad nostra vsque tempora extenditur.

Scholion 1. Ius ecclesiastico-protestanticum a tempore dictae reformationis initium sumfisse ipse Ioan. Fabricius testatur. (u) Die Kirchen = Rechtsgelehrsamkeit hat unter allen Theilen der Gelehrsamkeit der Rechte am meisten Veränderungen gehabt, wegen der bekannten vom Luthero unternommenen Reinigung der Glaubenslehren, da Lutherus zumal zu Wittenberg 1520 den 20 December das päpstliche Recht öffentlich verbrannte, und hernach abgeschafft wissen wollte. Denn obgleich sowohl die Rechtsgelehrten Hieron. Schurf,

(u) In Lib. cit. pag. 523.

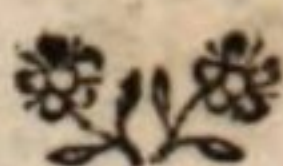
Schurf, und Henning Göde,
und andere dasselbige vertheidigten,
auch sogar Melancthon vor dessen
Beybehaltung schien gesinnet zu seyn,
so verlor es doch bey den Protestanten
sein Ansehen, und da entstand das
protestantische Kirchen-Recht. —

Ius hoc ecclesiastico - protestanticum
inde ab origine sua non admodum fir-
mis principiis innitebatur, prout ipse
fatetur Georg. Pertschius (w) & hinc
varias immutationes ab Hobbesio,
Thomasio & aliis Doctoribus in illud
introducitas perpeßum est; donec tan-
dem Samuel Puffendorfius surrexerit,
& per paruum suum libellum de *habi-
tu Religionis christianae ad vitam ci-
vilem* inscriptum primus systema hacte-
nus inauditum de *societate ecclesiastica
aequali* introduxit.

C 3

Scho-

(w) In Element. Iur. Can. Francofurti 1731.
parte post. §. 5. *decepti fuere tempore re-
formationis Protestantes principiis iuris
canonici, putantes: dari omnino peculia-
rem potestatem ecclesiasticam externam.*

Scholion 2. Vt in historia iuris ecclesiastico - protestantici per Samuellem Puffendorfium noua epocha constitutatur, ipsimet Protestantes assentiuntur. Mathaeus Pfaffius (x) fateatur: *Nemo ante Puffendorfium fuit, qui ius ecclesiasticum Protestantium certis regulis fundamentalibus superstrueret: hic primus fuit, qui ecclesiam non nisi societatem & collegium aequale in ciuitate erectum esse docuit, tradidit, & commonstrauit.* Ab hoc tempore, vt ait Zalwenius, doctrinam Puffendorffii Doctores protestantici omnes velut de coelo lapsam am-
 babus manibus amplexati sunt; in explicando autem hoc systemate neuti-
 quam sibi fuere constantes, sed pro diuersitate ingeniorum varias excogitarunt hypotheses, & principia, vt illud stabilirent.

§. 14.

(x) In akademischen Reden über das Kirchenrecht apud Zalwenium Tom. 4. quaest. 1. cap. 3. §. 5.

§. 14.

Historia legum ecclesiasticarum iuxta praefixum scopum etiam *Germaniae* adcommodari debet. Ex diuersis enim mutationibus, quae in Germania inter Sacerdotium & Imperium contigere, variae relationes, & leges speciales exortae sunt, quae in specialibus constitutionibus & pacificationibus fundantur. Singularem harum pacificationum historiam praemittere praefens libellus non permittit: hinc paucis notandum 1) diu magnam fuisse scissuram inter Sacerdotium & Imperium Romano-germanicum propter inuestituram alias ab Imperatoribus Episcopis Germaniae per baculum & annulum conferri solitam ita, vt saepius ad excommunicationes Principum, immo ad cruenta bella peruentum fuerit. Verum discordia haec feliciter composita est per *Concordatum calixtinum* sic dictum, quia a Calixto II & Henrico V Imp. anno 1122 conclusum est (z). 2) Restituta sic pace breui iterum natio germanica-

C 4

ma-

(z) Vid. *Maimbourg l'histoire de la decadence de l'Empire*. Liv. 4.

manica per varias Rom. Pontificum reservationes, & gratias expectatiuas, per confirmationes a sede romana petendas, per immodicas annatas, per varias causas ad curiam romanam auocatas, & alios plurimos abusus mirum in modum gravata est. His grauaminibus saepius medella quaesita est praecipue in Concilio Constantiensi & Basileensi: verum non admodum felici cum successu, donec tandem *Concordata Principum* germanis maxime fauentia Francofurti anno 1446 inter legatos pontificios & illos Imperatoris ac Statuum germanicorum mutuo consensu praeliminariter statuta, & postea ab ipso Rom. Pontifice Eugenio IV Romae ratificata sunt. Constant haec Concordata Principum Instrumento acceptationis Decretorum Basileensium sub Alberto Rege de anno 1439, & quatuor Bullis Eugenii IV. (a) 3) Per dicta concordata Principum natio germanica

(a) Plura vide in *Concordatis Nationis Germanicae integris* tom. 1. vbi praemissa huius pacificationis speciali historia dictum instrumentum & quatuor Bullae pontificiae exhibentur.

nica in pristinam libertatem transisse videbatur: verum non diu status iste duravit. Anno enim 1448 Aschaffenburgii conuentum, & inter Nicolaum V Eugenii successorem, & Fridericum III Imp. & plurimos Electores, ac aliquot Principes famosum *Concordatum Aschaffenburgense* constitutum est, in quo plurima de concordatis Principum immutata, & iterum sedi romanae concessa sunt (b). Hoc concordatum Aschaffenburgense, & concordata Principum, quae in suo vigore manent, in quantum per prius ipsis non fuit expresse derogatum, simul sumpta constituunt per excellentiam sic dicta *Concordata Nationis germanicae*. 4) Quantum in seculo 16to immutationem Martinus Lutherus per suam praetensam reformationem tam in Ecclesia, quam in Republica germanica caussarit, in vulgus notum est. Bella hac occasione exorta, & inter Catholicos & Lutheri affeclas diu alternante fortuna gesta tandem finita sunt per *trasactionem passau-*

C 5

savi-

(b) Vide ipsum instrumentum in lib. cit. Tom. I. pag. 147.

sauientem anno 1552 conclusam, & subsecutam anno 1555 *Pacem Religiosam*. Leges in utroque instrumento contentae docent iura & obligationes, quas ciues Germaniae tam catholici quam protestantici intuitu Religionis vi pacti habent. (c) 5) Pacificatio isthaec diu non duravit, quin maxima grauamina tam ex parte Catholicorum, quam Protestantium exorta fuerint: imo mutua utrimque diffidentia varias uniones, & ligas sacras excitauit: usque dum optata fors occasione per rebellionem Bohemicam anno 1619 res in apertum bellum eruperit, quod patriam nostram germanicam per triginta annos miserum in modum deuastauit. Bellum hoc vario Marte gestum est, & denique cum res Catholicorum in peius ruerent, & ipsi Protestantes inter se discinderentur, paucis, cum utraque pars depredatione & diffundendo sanguine

(c) Vid. Ioan. Iacobi Schmaus corpus iuris publ. Acad. 1745. pag. 160. Extract aus dem Vertrag zu Passau aufgerichtet und ratificirt 2c. Item pag. 169. Religionsfriede: vbi Pax Relig. sub §. 7. innexa est recessui Imperii Augustano de anno 1555.

quine humano exfatiata effet, de ineunda pace cogitatum fuit, quae etiam post multas altercationes Monasterii & Osnaburgi in Westphalia anno 1648 conclusa celebri nomine *Pax Westphalica* adpellatur. Constat duobus instrumentis, monasteriensi nempe, & Osnabrugensi (d) cuius tamen vltimi Articulus 5tus potissimum ad ius ecclesiasticum speciale Germaniae pertinet. 6) Praeter dictas pacificationes pro Germania notari debent varii *Recessus Imperii* a recedendo sic dicti, nempe varia statuta vi potestatis legislativae Imperatoris & Statuum consensu in comitiis lata, & in fine eorundem in formulam redacta, & publicata communi nomine *Recessus* dicuntur, & si quid circa tres Religiones in Germania existentes continent, ad ius ecclesiasticum Germaniae pertinent. 7) *Recessibus Imperii* adiungi debent *Capitulationes Caesareae*, vi quarum cuius Imperator electus iurare debet, quod iura & privilegia Ecclesiae germanicae in genere, & cuius-

(d) Vid. *Schmausium in lib. cit. pag. 796. & pag. 853.*

cuiusvis particularis in specie defendere velit. — Omnes leges ecclesiasticae in recensitis fontibus & Conciliis Germaniae nationalibus contentae *iurisprudentiam ecclesiasticam specialem Germaniae* constituunt.

§. 15.

Praeter ius ecclesiasticum speciale Germaniae etiam quaevis eiusdem provincia consuetudines locales, & statuta quaedam particularia habet, quae si Ecclesiam concernunt, *ius ecclesiasticum specialissimum* constituunt. Huc tantum ea spectant, quae Bauariam respiciunt, & *ius specialissimum ecclesiastico-bauaricum* conficiunt. Ius hoc triplici periodo concludi potest. *Periodus prima* a tempore conuersionis nationis bauaricae ad Religionem catholicam usque ad seculum 16^{tu}m seu usque ad concordata bauarica extenditur. *Secunda* praedicta concordata tam generalia quam specialia comprehendit. *Tertia* tempora nouiora continet.

Scholion 1. In prima periodo Bauaria in rebus Ecclesiam concernentibus regebatur moribus & consuetudinibus localibus, quae per varios Missionarios sensim in melius transformatae sunt, vti Ioan. Georg. de Lori in praeclaro suo opere (e) refert: Die Grundlage der Gesetze, nach welchen man diese Länder regieret, waren die alten Sitten, und Gewohnheiten der baierischen Nation, die nach der Verbindung mit den Franken, und nach Ankunft derselben Missionarien in Staats- und Kirchensachen nicht nur eine neue Bildung bekommen, sondern auch unter dem Name *LEX BOIARIORVM* in ein geschriebenes Recht erwachsen sind. Per istos Missionarios etiam antiquus Codex Canonum ante in Ecclesia Gallicana iam receptus in Bauariam illatus est, qui pariter cum quibusdam Rom. Pontificum Rescriptis partem iuris ecclesiastico-bauarici antiqui constituebat. Hinc *praelaudatus*

(e) Chronologischer Auszug der Geschichte von Baiern I. Theil III. Zeitraum. Besondere Anmerk. pag. 109.

tus de Lori (f) afferit: Das baierische Kirchenrecht ist damals in den von der gallicanischen Kirche angenommenen, und von daher durch die Missionarien in das Land gebrachten alten *Codice Canonum*: in einigen nach Baiern erlassenen *Rescripten*: dann in dem *Legge Boioariorum*, und den Landtags- und Synodalschlüssen, und Landes herrlichen Verordnungen bestanden. Ex his ipsis iam patet, Duces bauaricos tunc temporis insignia prorsus iura in rebus ecclesiasticis exercuisse in conuocandis Synodis, in statuendis impedimentis dirimentibus, constituendis Episcopis, Abbatibus & Abbatissis bauaricis, in ferendis variis legibus disciplinaribus tam pro Clero regulari, quam seculari &c. quae omnia belle describit *D. de Lori* (g) & quibus ea consonant, quae *Ioan. Iacob. Moserus* (h) affert: Daß die Herzoge in
Baiern

(f) In lib. cit. & loc. cit. pag. 113.

(g) In lib. & loc. praecit. pag. 114. 115. & 116.

(h) In der Einleitung in das Churfürstliche
Baierische Staatsrecht 1754. cap. 10. §. 8.

Baiern agilolfingischen Stammens die Ernennung der baierischen Bischöfe, und die Gerichtbarkeit über selbige gehabt, in Ehe- und andern Kirchensachen vieles verordnet, und Kirchenversammlungen zusammen berufen haben, ist aus dem *Lege Baiuvariorum*, und *Concilio Thassilonis* zu ersehen. — Nach deren Abgang hat Herzog Arnulph durch den anno 920 mit König Heinrich I geschlossenen Vertrag die nämlichen Vorrechte behauptet, und durch die Ihm eingestandene Ernennung der Bischöfe nichts neues erlangt. Ius istud regium Ducibus bauaricis aliquando competens a D. Philippo Stainhauser Academiae Salisburgensis Professore celeberrimo sub ficto nomine fuit impugnatum (i) a pluribus tamen patriotis egregie defensum.

Scho-

(i) Vid. I. C. P. Rathe unpartheische Abhandlung, ob den Herzogen in Baiern das von so vielen hochgepriesne ius regium in ecclesiasticis zustehet. Frankf. und Leipz. 1762.

Item: Vertheidigte unparthenische Abhandlung, ob den Herzogen &c. 1763.

Scholion 2. Periodus secunda continet concordata bauarica tum generalia, tum specialia. In Seculis 14to & 15to inter Duces & Episcopos Bauariae variae controuersiae exortae sunt (k) quae denique per amicabilem transactionem componebantur, dum Albertus Bauariae Dux anno 1578 sub pontificatu Gregorii XIII cum sex Bauariae Episcopis, nempe Salisburgensi, Augustano, Passauiensi, Frisingensi, Ratisbonensi, & Chiemseensi quaedam concordata circa iurisdictionem ecclesiasticam, & Cleri immunitatem inchoauit. Haec dein per mortem Alberti interrupta Guillelmus eiusdem Successor anno 1583 die 5ta Septembris perfecit. Praeter concordata ista generalia alia quoque specialia cum quouis Episcopo diuersis temporibus in specie innita extant, prout de nouo edita sunt ab electorali scientiarum Aca-

(k) Vid. Mosers Einleitung in das baierische Staats-Recht. Cap. 10. §. 11. 12. & 13.

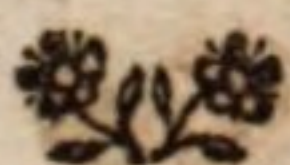

Academia (1). Concordata isthaec
ius ecclesiastico-bauaricum medium di-
ci possunt, & adhucdum obligant, in
quantum ipsis per generalia subse-
quentia aut consuetudinem contrariam
non fuit derogatum (m).

Scholion 3. Periodus tertia ius ec-
clesiastico - bauaricum nouissimum con-
tinet. Ad hoc pertinent Generalia
nouiora Serenissimorum Electorum Re-
ligionem, Ecclesiam aut Clericos con-
cernentia, & praecipue noua ordina-
tio Consilii ecclesiastici de anno 1779.
Praecipua Generalia huc spectantia
continentur in opere, quod inscribi-
tur: *Sammlung der neuest- und merk-
würdigsten Churbaierischen Generalien
und Landesverordnungen. München
anno 1771. 6ter Theil.* Plurima tamen
adhuc hinc inde dispersa sunt, & po-
tissi-

(1) *Concordaten und Reccessen, welche zwischen
Churbaiern ic. neue Auslag. Gedruckt bey der
Churfürstlichen Akademie der Wissenschaften
1769.*

(m) *Vid. Neue Ordnung des Churfürstl.
geistlichen Rathes de anno 1779. §. 2.*

tissimum in nouellis monacensibus (vulgo Intelligenz - Blatt) recensentur: cum desiderio ergo noua eorundem collectio expectatur, quae nuperrime fuit annunciata. Insuper ad ius ecclesiastico - bauaricum rite pertractandum maxime inferuiunt Adnotationes *Perillustr. de Kreittmayr* ad Codicem Maximilianicum, vbi in part. 5. cap. 19 de iure ecclesiastico, & in cap. 20 de iure Religionis specialia de Bauaria hinc inde admiscet.

Nota. Viri ante me Clarissimi iam publice optarunt, vt Eruditus quidam & tanto labori non impar ex tot fragmentis hinc inde dispersis Compendium iuris ecclesiastico - bauarici adornaret. Verum hoc vix fieri posse autumo, vsque dum antea Compendium historiae ecclesiastico - bauaricae pragmatice conscriptum nobis offeratur, vbi non solum Religionis vicissitudines, & nuda facta narrantur, sed vbi per certas periodos, & epochas procedendo ex monumentis & factis authenticis adnotatur, quomodo in quauis potestas ecclesiastica & illa Principis territorialis sese ad inuicem habuerint quoad electiones, visitationes, collationes beneficiorum, quoad immunitatem Clericorum

rum tam personalem, quam realem, &
cetera disciplinae ecclesiasticae capita.

§. 16.

PROPVGNANDA.

- I. *Canones sic dicti Apostolorum, uti
& octo libri constitutionum apostoli-
carum sub nomine Clementis Rom.
vulgatarum nec Apostolis nec Cle-
menti adscribi possunt.*
- II. *Inter plurimas antiquas Canonum
collectiones eminent 1) Codex Eccle-
siae orientalis post Concilium chal-
cedonense a Stephano Episcopo ephe-
sino adauctus, & sub inscriptione
Codicis uniuersae Ecclesiae editus,
2) Codex Ecclesiae latinae, 3) Co-
dex Ecclesiae africanae, & 4) ille,
qui a Dionysio exiguo fuit confectus.
Cuiusuis breuem historiam circa
Auctorem, materiam contentam,
formam, inscriptionem ac editionem
interrogati exponemus.*
- III. *Epistolae decretales antiquis Rom.
Pontificibus a Clemente usque ad Si-
ricium affictae & collectioni pseu-
doisidorianae insertae spuriae sunt.*

IV. Inter collectiones iuris ecclesiastici novi seu medi celebriores sunt 1) Decretum Gratiani, 2) Decretales Gregorii IX, 3) Liber sextus Decretalium Bonifacii VIII, 4) Clementinae, 5) Extrauagantes Ioannis XXII, 6) Extrauagantes communes. Singularum specialem historiam, & modum, quo citari & in corpore iur. can. inquiri debeant, quaesiti breuiter recensebimus.

V. Ius istud nouum in Germania ius tantum subsidiarium constituit.

VI. Concordata Nationis germanicae cum Sede Rom. tam circa inuestituras, quam circa prouisiones & collationes beneficiorum &c. non sunt merum priuilegium, sed vera pacta utramque partem obligantia. Hinc iisdem ab una parte inuita altera derogari neutiquam potest, neque fieri interpretatio eorum authentica, nisi simul ab utraque compaciscantium parte. In materiis tamen concordatorum una pars aduersum alteram praescribere potest, uti quo-
ad

ad menses papales praescripsit Domus bauarica.

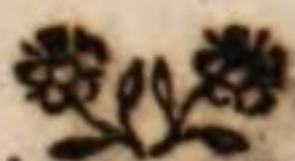
VII. *Transactio passauensis & Pax religiosa constituunt legem Imperii Romano-Germanici fundamentalem, & Reservatum ecclesiasticum eidem licite & iuste omnino additum est.*

VIII. *Pax Westphalica licite & valide iniri potuit, & hinc in Germania per modum legis fundamentalis vere in conscientia obligantis consideranda est. Protestatio Rom. Pontificis contra illam inefficax quidem omnino non est, paciscentes tamen ab obligatione non liberat. Interpretatio dictae pacis authentica pertinet simul ad Imperatorem & ad status Imperii.*

CAPVT TERTIVM.

*Iurisprudentia ecclesiastica
generalis.*

Iurisprudentia ecclesiastica generalis quasdam generales circa Religionem & Ecclesiam veritates continet, quae li-

cet ad ius ecclesiasticum scitu sint necessariae, ad nullam tamen eius partem commodè referri possunt. Praemittenda ergo sunt Generalia quaedam 1) de Religione & Ecclesia, 2) de sacris, 3) de Personis, & 4) de rebus ecclesiasticis, 5) de causis ecclesiasticis, 6) de universitatibus ecclesiasticis, 7) de variis legum ecclesiasticarum speciebus.

§. 17.

RELIGIO in genere (obiectiue) est complexus veritatum de Deo & cultu Dei. (Subiectiue) est cognitio earundem veritatum. Religio ergo tota cognitione & cultu Dei absoluitur. *Cultus diuinus* est complexus actionum humanarum per iudicium de Dei perfectionibus productarum. Cum vero actiones humanae partim internae partim externae sint, patet cultum diuinum tum *internum*, tum *externum* esse. Cum insuper iudicium illud de Dei perfectionibus determinari possit vel per solam sanam rationem ex finibus & essentiis rerum, vel per actum quemdam praeuium positium seu reuelationem: sequitur, cultum

tum diuinum & consequenter etiam Religionem spectari posse vt *naturalem*, & vt *positiuam*, seu reuelatam. Religio positiua alia est *infidelium*, quales sunt Iudaei, Mahomedani &c. alia *fidelium* seu christianorum, quorum iudicium de perfectionibus Dei per reuelationem christianam determinatur.

§. 18.

Si plures homines in Religione (§. praeced.) consentiunt, eorum coetus dicitur ECCLESIA, quae in genere est societas hominum in Religione consentientium. Si Religio est naturalis, Ecclesia erit *naturalis*, si positiua fuerit, etiam Ecclesia erit *positiua*. Insuper pro diuersitate Religionis positiuae Ecclesia alia est *Infidelium*, alia *fidelium*, seu *Ecclesia christiana*.

Scholion 1. Omnis Ecclesia est societas. In omni societate requiritur 1) vt adsint plures homines, quorum 2) intellectus, voluntas, & vires unitae ad communem aliquem finem tendant, 3) vt adsint negotia socialia, quibus focii tanquam mediis ad sco-

pum propositum utantur (n). Hinc etiam in omni Ecclesia adesse debent 1) plures homines confociati, qui eandem Religionem profitentur, 2) finis communis, qui est idem cultus diuinus, 3) actus externi, per quos cultus diuinus publice demonstratur. Ista tria requisita sunt constitutiva essentialia cuiusvis Ecclesiae.

Scholion 2. Illi homines, qui vnam Ecclesiam constituunt, sunt vna *persona moralis*, & singula individua eam constituentia *membra Ecclesiae* dicuntur. Reliqui vero homines in relatione ad illam Ecclesiam, ad quam non pertinent, *Extranei* vocantur.

Scholion 3. In omni societate datur salus societatis, & bonum commune. *Salus Ecclesiae* consistit in non impedito progressu ad finem illius: *Bonum* vero commune *ipsius* in eiusdem finis consecutione reponitur (o).

Scho-

(n) Vid. Car. Ant. de Martini de lege naturali Propositiones Cap. 24. posit. 662.

(o) Vid. Valent. Eybel. Ordo Princip. iurisprud. eccles. Pars I. Cap. 2. §. 11.

Scholion 4. Infuper in omni focieta-
te finguli fociorum ex ipfa in focieta-
tem receptione eiusdem fini conue-
nienter viuendi, & falutem, ac com-
mune bonum focietatis per obferua-
tionem legum promouendi perfectam
contrahunt obligationem. Hinc etiam
in focietate ecclefiaftica, quamuis ne-
mo ad eam ineundam cogi poffit, ta-
men illi, qui iam funt membra eccle-
fiaftica dictam obligationem habent,
cuius ecclefiae perfectum refpondet,
refractarios, & eos, qui falutem &
bonum commune focietatis ecclefia-
fticae perturbant, puniendi, & ad ob-
feruationem legum ecclefiafticarum
per apta media cogendi.

§. 19.

Finis cuiusuis Ecclefiae eft cultus
diuinus (§. praec. Schol. 1). Omnia ea,
quae cultum diuinum quocumque modo
concernunt, SACRA in genere dicun-
tur, & funt vel *interna*, fi mente tantum
conciipiuntur, vel *externa*, fi per muta-
tionem corporis feffe exferunt (§. 17).
Sacris opponuntur *fecularia*, feu *politica*,
quae Religionem non refpiciunt.

Scholion 1. Quoad sacra a se inuicem distinguere debent 1) propositiones de Deo eiusque voluntate, quas ii, qui Religionem quamdam profitentur, pro veris habent, & quae in sensu generali dicuntur *dogmata Religionis* in Theologia seu naturali, seu positiua elucidanda: 2) ipsi actus, qui cultum diuinum inuolunt, & qui dicuntur *actus sacri* seu *religiosi*.

Scholion 2. Quoad dogmata Religionis iterum a se inuicem distinguere debent 1) *dogmata ipsa* seu *formula fidei*, & 2) assensus, quem quis dogmatibus religionis praebet, & *fides* subiectiue sumpta dicitur. Quoad actus religiosos vero distinguere debent 1) *opera pietatis* (*Werke der Frömmigkeit*) & 2) *functiones ecclesiasticae* (*Kirchliche Verrichtungen*).

§. 20.

In societate ecclesiastica plures homines dari debent (§. 18. Schol. 1.) qui omnes in sensu generico & latissimo *Personae ecclesiasticae* dici possunt. Quia vero in omni societate membra alia sunt
vul-

vulgaria, quae per quamdam peculiarem qualitatem societatem concernentem a reliquis membris se non distinguunt, alia non vulgaria, quae ita a reliquis membris se distinguunt (p) hinc in sensu speciali PERSONA ECCLESIASTICA dicitur ille, qui Ecclesiae membrum non vulgare est. Talia membra societatis ecclesiasticae non vulgaria sunt *Clerici* speciali quodam modo ad sacra destinati prae Laicis, qui ideo membra Ecclesiae vulgaria manent.

Scholion. Idem diuisionis fundamentum etiam quoad ipsos Clericos adplicari potest. Attendendo enim specialiter ad ipsum corpus clericorum iterum alia membra sunt *vulgaria*, alia *non vulgaria*: & inde diuersa distinctio inter ipsos Clericos exoritur.

§. 21.

Res in genere est omne id, quod vñui esse potest, & si hoc ad aliquem spectat, dicitur *Res illius*. Omnis societas ad
con-

(p) Vid. *Dan. Nettelbladt systema element. iurisprud. nat.* edit. 4ta. 362.

consequendum finem communem rebus indiget, & hinc etiam societas ecclesiastica. Res ergo, quae ad Ecclesiam ceu societatem spectant, dicuntur RES ECCLESIASTICAE. Quia vero ex rebus ecclesiasticis aliae *immediate* cultui divino inferuiunt, vti templa, capellae, vasa sacra &c. aliae vero non nisi *mediate*, vti decimae, feuda ecclesiastica, vel alia bona ad societatem ecclesiasticam pertinentia: hinc res prioris generis dicuntur *sacrae*, illae vero posterioris in *significatu specialiori* tantum *ecclesiasticae* (q).

§. 22.

In quavis societate facile contingit, vt diuersae controuersiae inter membra societatis exoriantur. Tales controuersiae inter membra ecclesiasticae societatis exortae & sacra concernentes dicuntur *causae ecclesiasticae*, quibus opponuntur *causae seculares*, quae sacra non concernunt. In causis ecclesiasticis decidendis generatim attendendum est,
an

(q) Vid. Fr. Xav. Gmeiners Kirchenrecht 2c. zwenter Theil. §. 72. & 73.

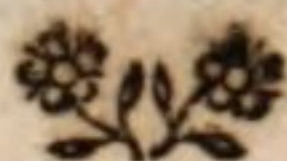
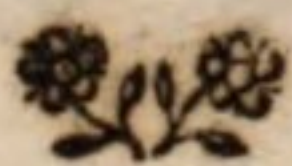
an societas ecclesiastica sit *aequalis*, an vero *inaequalis*. In priori casu causae praecipue grauiore per conuentus & vota maiora; in posteriori vero per legitimos superiores decidendae sunt.

§. 23.

In societate maiori seu composita societates quaedam minores dantur, quarum tamen finis fini societatis maioris subordinatus esse debet (r). Ecclesia tanquam societas quaedam maior considerari potest, & hinc in ea societates certorum membrorum ecclesiasticorum minores dari possunt, quarum tamen fines singulares fini Ecclesiae subordinati esse debent. Istae societates minores in Ecclesia dicuntur VNIVERSITATES ECCLESIASTICAE, & variae earum species concipi possunt, differuntque inter se, prout Ecclesia vel ut societas aequalis, vel ut inaequalis concipitur. In Ecclesia inaequali eiusmodi vniuersitates ecclesiasticae constitutae sunt 1) vel regiminis ecclesiastici causa,

2)

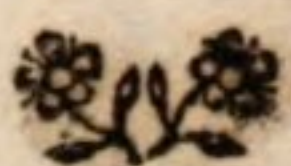
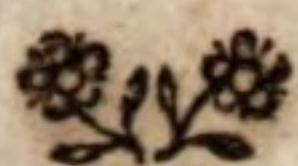
(r) Vid. *Ant. de Martini de leg. nat. Propositiones*, posit. 674.

2) vel ad curam animarum per ministerium sacrum exercendam, 3) vel propter exercitium operum pietatis specialium: hinc dictae vniuersitates ecclesiasticae in societate maiori ecclesiastica inaequali contentae reduci possunt *vel* ad Episcopatus seu Dioeceses, *vel* ad Paraecias, *vel* ad varios Religiosorum Ordines.

§. 24.

Nulla societas absque legibus tanquam mediis ad finem communem consequendum consistere potest. Posita ergo Ecclesia ponitur quoque POTESTAS ECCLESIASTICA, quae in genere est ius determinandi ea, quae ad Ecclesiae finem obtinendum & promouendum pertinent. Leges ecclesiasticae ex dicta potestate prouenientes diuersae sunt, prout Ecclesia concipitur vt *aequalis*, id est talis, vbi iura singulorum membrorum sunt aequalia, vel vt *inaequalis*, vbi dicta iura sunt inaequalia, & simul Superiores dantur, ac Subditi.

Scholion 1. Leges ecclesiasticae in Ecclesia aequali statutae dicuntur *conuentionales*. Ius communi consensu tales statuendi pertinet ad omnia Ecclesiae membra, & determinatur per finem Ecclesiae, eiusque salutem &c. plura vide apud Georg. Ludou. Boehmerum (s).

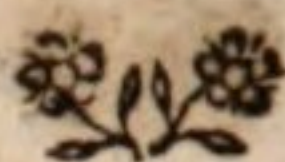
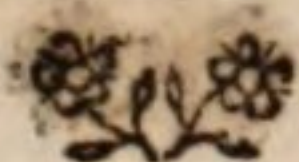
Scholion 2. Leges ecclesiasticae in Ecclesia inaequali statutae *vere & proprie dictae leges* sunt a potestate legislatiua profectae, adeoque a legibus conuentionalibus plurimum discrepant.

§. 25.

LEX ECCLESIASTICA PROPRIE TALIS EST norma obligatoria a Superiore ecclesiastico imposita. Quae de lege in genere (t), ea etiam de legibus proprie ecclesiasticis enunciari debent, & si hae ad statum Ecclesiae pertinent, qua-

(s) *In Principiis iur. can. speciatim iur. eccl. publ. & priuat. edit. 4ta §. 7. & 8.*

(t) *Vid. Anton. de Martini Posit. de leg. nat. posit. 73. 74. 75. 76. & seqq.*

quatenus est persona moralis, *publicae* sunt; si vero ad personas singulorum in Ecclesia constitutorum spectant, *privatae* dicuntur.

§. 26.

Vix est societas quaedam magna, quae *solo iure scripto* viuat, omniaque status sui capita minutim adeo descripserit, ut singula ex litteris, nihil ex usu & obseruantia deriuetur (u). Leges ergo ecclesiasticae partim per *scripturas* Superiorum ecclesiasticorum, partim per *diuturnos* populi in Ecclesia existentis *bonos mores* inducuntur.

Scholion. Ad dictas scripturas referenda sunt *Rescripta ecclesiastica*, quae sunt responsa a quibusdam Superioribus ecclesiasticis ad alicuius Subditi instantiam de certis quibusdam causis data. Per mores diuturnos intelligitur *Consuetudo ecclesiastica*, quae est ius non scriptum diuturnis circa sacra (§. 19) moribus introductum.

§. 27.

(u) Vid. *Principia iuris publ. eccles. Cathol.* Franc. & Lipf. Cap. 10. de obseruantia.

§. 27.

Superior in societate inaequali praeter potestatem legislatariam etiam IVS PRIVILEGIANDI, seu exemptionem a lege in actibus quibusdam determinatis concedendi habet (w). Superiores ergo ecclesiastici in Ecclesia inaequali praeter ius ferendi leges etiam ius habent concedendi *privilegium*, quod est concessio iuris cuiusdam particularis vel vni vel pluribus a Superiore ecclesiastico facta, quo ceteri carent, & vi cuius privilegiati a lege ecclesiastica generali in certis casibus eximuntur.

§. 28.

PROPVGNANDA.

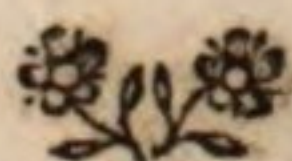
I. *Ecclesia in genere spectata saluo iure naturali potest esse societas aequalis, vel inaequalis.*

II. *Lex ecclesiastica, ut in subiecto obligationem passivam producat, debet esse recta agendorum ratio. Diversas patitur divisiones. Cessat*

E

autem

(w) Vid. Dan. Nettelbladt *systema element. uniu. iurisprud. nat.* §. 1230. & 1231.

autem vel ex toto, uti abrogatione expressa aut tacita, & cessante fine legis adaequato, vel ex parte, uti derogatione, dispensatione &c. ad singula quaesiti respondebimus.

III. *Quaenam notanda sint circa rescriptorum ecclesiasticorum divisionem, & clausulas iisdem addi solitas: item quomodo consuetudo introducatur, & quaenam sint necessaria, ut per eam lex anterior abrogata dici possit: quaesiti exponemus.*

IV. *Quomodo privilegium diuidatur, quemnam effectum habeat, & quandonam cesset: interrogati declarabimus.*

Haec ergo sunt, quae breuiter, & pro ingenii mei viribus admodum modicis praemittenda esse duxi, antequam ad ipsam praesentis disciplinae tractationem peruenirem: ne praetermissis notionibus generalibus ad iurisprudentiam ecclesiasticam rite tradendam necessariis saepe in decursu haesitare, & iis declarandis immorari necessum esset. His iam praemissis sequitur.

TRA-

TRACTATIO IPSA IVRIS- PRVDENTIAE ECCLESIA- STICAE.

§. 29.

IVRISPRVDENTIA ECCLESIA-
STICA est ea iurisprudentiae pars,
quae continet veritates de iuribus & ob-
ligationibus hominum in societate eccle-
siastica constitutorum (§. 4.). Complexus
iurium & obligationum mutuarum ex di-
versa relatione membrorum cuiusdam so-
cietatis competentium constituit nexum
societatis: & nexus, siue iura & obli-
gationes cum suis principiis & adiunctis
conficiunt statum societatis. *Nexus* er-
go & *status Ecclesiae* (der Zustand der
Kirche) per complexum iurium & obli-
gationum variarum ex diuersa relatio-
ne membrorum ecclesiasticis competentium
determinatur. Hinc iurisprudentia ec-
clesiastica etiam dici potest *ea iurispru-
dentiae pars, quae statum Ecclesiae de-
terminat.*

Scholion 1. Ecclesia quidem vel *na-
turalis* vel *positiua* esse potest: (§. 18.)
verum cum certissimum sit ex Theo-

logia, dari diuinam reuelationem, eamque in N. T. nobis a Christo Domino & Apostolis verbo seu scripto seu tradito communicatam esse: patet inde, nos potissimum hic agere de iurisprudencia ecclesiastica positiva (§. 6.) siue ea, quae *statum Ecclesiae christianae* determinat.

Scholion 2. Si iura & obligationes membrorum ecclesiasticorum considerantur in relatione ad totam societatem & potestatem ecclesiasticam tunc adest *nexus & status Ecclesiae publicus*: Si vero ista iura & obligationes considerantur in relatione, quam singula Ecclesiae membra inter se habent, tunc adest *nexus & status Ecclesiae priuatus*. Totum ergo iurisprudenciae ecclesiasticae systema commode in *duas partes* diuidi potest.

PARS I. *Agit de nexu & statu Ecclesiae publico, & ius ecclesiasticum publicum exhibet.*

PARS II. *Agit de nexu & statu Ecclesiae priuato, & ius ecclesiasticum priuatum tradit.*

PARS

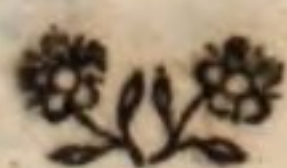
PARS PRIMA.

Ius ecclesiasticum publicum.

§. 30.

IVS ECCLESIASTICVM PVBLI-
CVM (obiectiue) est ea iurisprudentiae
ecclesiasticae pars, quae statum Eccle-
siae publicum determinat: (§. 29.) seu
est complexus systematicus legum ec-
clesiasticarum publicarum. Subiectiue
est cognitio erudita legum ecclesiastica-
rum publicarum coniuncta cum habitu
easdem ad facta rite adplicandi.

Scholion. Si nexus & status Eccle-
siae publicus tantum versatur inter
ipsa societatis ecclesiasticae membra,
in quantum aliqua sunt imperantia,
aliqua obedientia, tunc est *nexus &
status Ecclesiae publicus internus*: si
vero ille nexus & status versatur in-
ter membra ecclesiastica, & alios ab
Ecclesia quocumque demum modo ex-
traneos, tunc est *nexus & status Ec-
clesiae publicus externus*. Hinc iuris
ecclesiastici pars prima in *duas sectio-
nes* abit.

SECTIO PRIMA *agit de nexu & statu Ecclesiae publico interno, & ius ecclesiasticum publicum internum exhibet.*

SECTIO SECVNDA *agit de nexu & statu Ecclesiae publico externo, & ius ecclesiasticum publicum externum tradit.*

SECTIO PRIMA.

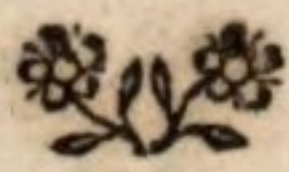
Ius ecclesiasticum publicum internum.

§. 31.

IVS ECCLESIASTICVM PVBLICVM INTERNVM est ea iuris ecclesiastici publici pars, quae statum Ecclesiae publicum internum determinat. (§. 30.)

Scholion. Ad statum Ecclesiae publicum internum pertinent ea omnia, quae de illa vniuersaliter spectata praedicari possunt absque respectu ad extraneos. Talia sunt imo ipsa natura & indoles Ecclesiae christianae in se spectatae, 2do diuersa iura & obligationes mutuae inter ipsa membra ecclesiastica obuenientes. Hinc sectio ista prima *in duo capita* dissectatur.

CA-

CAPVT PRIMVM *agit de natura & indole Ecclesiae christianae in se spectatae.*

CAPVT SECVNDVM *agit de diuersis iuribus & obligationibus inter ipsa membra ecclesiastica.*

CAPVT PRIMVM.

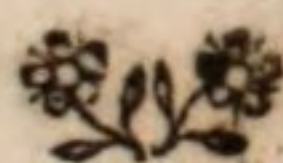
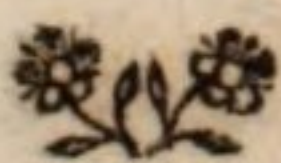
De natura & indole Ecclesiae christianae in se spectatae.

§. 32.

Ad naturam & indolem cuiusdam rei (zum Wesen und wahrer Beschaffenheit einer Sache) pertinent omnes illae determinationes, sine quarum cognitione vera, distincta, & adaequata rei notio haberi nequit. Cum vero multa ad talem notionem de Ecclesia christiana sibi formandam requirantur: hinc praefens caput in *sequentes Titulos* distinguitur.

TIT. PRIMVS *de Ecclesia christiana in genere.*

TIT. SECVNDVS *de potestate eidem Ecclesiae a Christo tradita.*

TIT. TERTIVS *de imperio Ecclesiae
christianae & forma regiminis.*

TIT. QVARTVS *de hierarchia ecclesia-
stica tum antiqua tum noua.*

TITVLVS PRIMVS.

De Ecclesia christiana in genere.

§. 33.

Ecclesia christiana a Christo nomen habet. Religione enim iudaica, cuius interitus toties praedictus est, abrogata CHRISTVS DOMINVS tanquam verus Messias in terris conuersatus nouam Religionem & societatem ecclesiasticam instituit per omnes gentes diffundendam, & vsque ad consummationem saeculi duraturam.

Hic HOMO - DEVS postquam verbis & exemplis Iudaeos & gentes ad nouam Religionem satis praeparasset, eamque per passionem; mortem ac resurrectionem suam confirmasset: adlectis sibi discipulis adiunxit, vt Spiritu sancto repleti euntes in vniuersum mundum praedicarent Euangelium omni creaturae, & omnes homines ad noui foederis
sacra

facra adducerent ita, vt qui *Christum*
tanquam Dei filium, & *totius humani*
generis Redemptorem agnoscerent, ac pro-
fiterentur, *Eiusque doctrinam* sequerentur,
hos in noua societate ecclesiastica
per Baptismum initiarent (x). Ad hanc
societatem regendam insuper Apostolis
certa quaedam iura spiritualia *per pote-*
statem ligandi & soluendi (z) tradidit,
quibus certae sociorum vt subditorum
obligationes corresponderent: atque vt
haec societas in *nexu unitatis* conser-
uaretur, inter Apostolos licet quoad
apostolatam aequales vni cuidam, nem-
pe PETRO peculiarem quamdam *prae-*
rogatiuam concessit (a), quae per *pri-*
matum honoris & iurisdictionis diuini-
tus concessae explicatur. Christus ergo
ipse in societate a se instituta nexum de-
terminauit, qui in subiectione subdito-
rum erga Imperantes, ac subordinatio-
ne quadam inter ipsos Ecclesiae Recto-
res, & simul in vinculo vnionis per

E 5

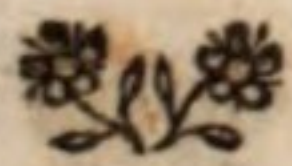
amo-

(x) Marc. c. 16. v. 15. 16.

(z) Matth. c. 18. v. 18. 19. 20.

(a) Matth. c. 16. v. 18. 19. Luc. c. 22. v. 31.

32. Ioan. c. 21. v. 15. 16. 17.

amorem mutuum inter omnia societatis ecclesiasticae membra exhibendum (b) consistit. Hanc Ecclesiam a Christo Domino fundatam post Eiusdem ascensionem ad Patrem aeternum Apostoli & Discipuli per totum orbem propagarunt, & iuxta formam a Christo praescriptam gubernarunt. His decedentibus alii Rectores ac Pastores sibi inuicem successerunt, qui societatem christianam a succrescente sensim morum deformitate purgabant & praeferuabant, ac a falsis dogmatibus, quae maleuoli homines successu temporis spargere incoeperunt, custodiebant. Per eiusmodi viros feruore & sapientia plenos factum est, ut Germania nostra in societatem christianam adscita quoad doctrinam christianam ab omni errore diu praeferuata fuerit, donec Martinus Lutherus per praetensam suam reformationem (c) ingens illud Ecclesiae

(b) Ioan. c. 13. v. 34. 35. item Cap. 15. v. 12. 13. & 17.

(c) Hanc belle describit *Ducieux* in den christlichen Jahrhunderten. Wien 1779. 7ter Theil 16tes Jahrh. 6te Abth. pag. 343. & Ignaz Schmidt Geschichte der Deutschen 5ter Theil Ulm. 1783.

clesiae germanicae vulnus inflixit, quod
vsque hodie curari nondum potuit.

§. 34.

ECCLESIA ERGO CHRISTIANA
est societas hominum in Religione chri-
stiana consentientium (§. 18.) *Religio
christiana* est complexus veritatum ab
ipso Christo determinatarum de Deo &
cultu Dei (§. 17.) seu est modus colendi
Deum ab ipso Christo determinatus.

Scholion. Haec in genere omnes ad-
mittunt, quotquot sese christianos pro-
fitentur. Verum si quaeratur: Quae-
nam in specie a Christo sint determina-
ta, tunc in diuersa abeunt: & hinc mul-
tae Ecclesiae christianae diuersae in-
veniuntur, inter quas hic notanda est
*Ecclesia Catholicorum, & Ecclesia Pro-
testantium.*

§. 35.

ECCLESIA CHRISTIANA CA-
THOLICORVM est societas hominum
in Religione catholica consentientium.
ECCLESIA VERO PROTESTANTI-
VM est societas hominum in religione
protestantica consentientium.

Scho-

Scholion. Discrimen primum in-
ter hanc vtramque Ecclesiam potissi-
mum circa principium cognoscendi
versatur. *Catholici* pro eo ponunt S.
Scripturam, & Traditionem diuinam
per infallibile Ecclesiae iudicium de-
claratam. Vnde in specie ad religio-
nem christianam ea omnia referunt,
quaecumque Ecclesia catholica seu di-
spersa (Rom. Pontifex & ceteri Epi-
scopi, licet in diuersis locis existentes,
per mutuum consensum tamen aduna-
ti) seu congregata iuxta S. Scripturam
& Traditionem diuinam ad credendum
vel agendum proposuit. *Protestantes*
vero pro tali principio solam sacram
scripturam assumunt, quam iuxta re-
gulas criticas & hermeneuticas expli-
care conantur. Verum cum nullus
eiusmodi interpretum dono infallibili-
tatis gaudeat, & tota Protestantium
Ecclesia iudice infallibili destituatur,
cui vltimato in controuersiis fidei af-
surgendum esset; maximam inter eos
varietatem quoad puncta religionis
christianae specialia oriri necessum
est, quae varietas fors iam plures ad
na-

naturalismum aut indifferentismum perduxit.

§. 36.

Quamuis tanta inter religiones christianas diuersitas inueniatur; tamen illa non a Christo Domino, sed a diuerso hominum genio proficiscitur. Christus enim non dissensionis Deus, sed pacis non nisi *vnam* Ecclesiam christianam fundauit, eamque per totum orbem *uniuersalem* esse voluit.

§. 37.

Vnitas Ecclesiae christianae est consensus omnium illius membrorum circa auctorem, & doctrinam Ecclesiae christianae. *Vniuersalitas* illius est facta propagatio religionis & societatis christianae per vniuersum orbem.

Scholion. De his & aliis Ecclesiae christianae notis plura in Theologia referuntur: hic notasse sufficit: alia ad Ecclesiam pertinentia esse *immutabilia*, uti sunt 1) vnitas auctoris & capitis, 2) vnitas doctrinae, quae fidem & bonos mores concernit, 3) vnitas medio-

diorum a Christo institutorum: alia vero esse, quae *mutationi obnoxia* sunt, uti disciplinaria. Vniuersalitati Ecclesiae christianae non obest, quod illa non ubique vigeat: sufficit, quod religio christiana ubique fuerit annuntiata, & Ecclesia adhuc ius habeat a Christo traditum illam ubique praedicandi.

§. 38.

Christus Ecclesiam suam instituit tanquam societatem inaequalem & rectoriam (§. 33.), in qua dari debent Rectores seu Capita. *Caput Ecclesiae christianae* in genere dicitur ille, quocum ceteri fideles conspirantes totum aliquod corpus morale constituunt. Caput istud Ecclesiae potest esse tale, a qua omnis potestas, ac iurisdictio prouenit, & a quo, ut ita dicam, omnis vita dicti corporis moralis profluit, & tunc vocatur *Caput principale*: vel potest esse tale, quod concessa potestate tantum utitur ad aedificationem, & non ad destructionem corporis moralis; & tunc adpellatur *Caput secundarium, ministeriale* &c. Ex his
 7010
 ipsis

ipsis patet, caput primarium ac principale Ecclesiae christianae, & perpetuum eiusdem Rectorem esse solum CHRISTVM DOMINVM; capita vero secundaria esse EPISCOPOS, inter quos tamen SVMMVS PONTIFEX tanquam Vicarius Christi specialis, & vniuersalis Ecclesiae caput ministeriale praeeminet.

Scholion. Optime huc faciunt verba Cl. Caspari Barthelii (d), quae hic adponi merentur: *Gubernatio eiusmodi Ecclesiae respectu Pastorum & Rectorum neutiquam importat liberum & absolutum dominium, utpote quod soli Christo proprium & reservatum est. —*
— *Inde est, quod in episcopatu animarum nostrarum Christus nullum habeat successorem, sintque Apostoli & Episcopi Christi in terris duntaxat Vicarii, potestatem tantum ministerialem, non absolutam habentes, idcirco iuxta leges scripturae, & praefixos Canones exercendam in aedificationem, & non*
in

(d) De iur. reform. antiquo art. II. §. 2. in opusc. iurid. var. argum. Tom. I.

in destructionem Ecclesiae. Exinde consequitur, quod Christus Dominus proprium, principale & primarium Ecclesiae caput sit; - - - Petrus vero & Apostoli, eorundemque successores, Pontifices, & Episcopi Caput Ecclesiae & Capita Ecclesiarum visibilia sint, at mere ministerialia, & sub essentiali Capite Christo Iesu &c.

§. 39.

Dicta capita Ecclesiae secundaria sunt membra eiusdem imperantia (§.38.), & Ecclesiam christianam speciali quodam modo repraesentant seu dispersam, quatenus illa Capita & Rectores ministeriales per diuersas orbis prouincias dispersi suis Ecclesiis particularibus intendunt, & simul in rebus fidei & morum consentiunt, seu congregatam, in quantum praefati Rectores in certo quodam loco congregati sunt, vt omnes simul vi potestatis sibi diuinitus concessae tum publicis tum priuatis vniuersalis Ecclesiae negotiis prospiciant. Siue vero Ecclesia dispersa sit, siue congregata, semper eius caput principale, & perpetuus Rector manet

manet Christus Dominus, qui eidem semper ita assistit, vt portae inferi aduersus eam nunquam sint praeualiturae (e).

§. 40.

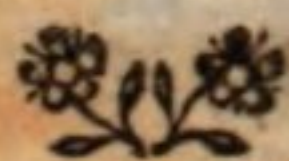
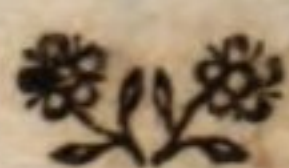
Ecclesia congregata communiter **CONCILIVM** vocatur, quod in genere est conuentus quarumdam personarum ad quaedam negotia definienda institutus. Concilia ergo diuersi generis esse possunt, prout negotia ibidem pertractata diuersa sunt. Si in eiusmodi conuentibus tractantur negotia politica, tunc dicuntur *Comitia*. Si vero res spirituales, & negotia ecclesiastica, tunc *proprie Concilia* vocantur, quae vel *mixta* sunt, vbi & negotia ecclesiastica & politica simul discutiuntur, & praeter Praelatos ecclesiasticos simul optimates regni aduocantur, vti sub Imperatoribus Constantinopolitanis, & Regibus Francicis (f) saepius factum constat: vel

F

mere

(e) Matth. c. 16. v. 18.

(f) Vid. *Thomasin. Vet. & nou. Eccles. disc.* part. 2. cap. 46. — vbi plura eiusmodi conciliorum exempla refert. Item *Petrus de Mar-*

mere ecclesiastica, vbi non nisi merae res spirituales, & negotia pure ecclesiastica pertractantur, ac soli Praelati ecclesiastici adhibentur.

§. 41.

Concilium ergo *mere ecclesiasticum* est conuentus Praelatorum ecclesiasticorum vnice ad definienda negotia ecclesiastica legitime institutus. Si iste conuentus est generalis ita, vt omnes Episcopi, vel saltem potior eorundem pars conueniat, & simul negotia ad vniuersalem Ecclesiam spectantia ibi pertractentur, erit *Consilium generale*; si vero conuentus ille particularis est, erit *Concilium particulare*, quod iterum vel *nationale*, vel *prouinciale*, vel *dioecesanum* esse potest.

§. 42.

Marca in C. S. & I. L. 6. cap. 24. vbi in §. 7. refert, quod Conuentus Francorum interdum vocentur Placitum, Concilium, Synodus & Colloquium: & quod in iis causae ecclesiasticae & ciuiles tractatae fuerint. — Vnde Capitularia Reg. Franc. ibidem statuta tum ecclesiastica tum ciuilia continent.

§. 42.

Vt conuentus ille (§. praeced.) legitime institutus dici possit, seu vt Concilium generale sit *legitimum*, requiritur 1) *legitima conuocatio*, seu actus, quo omnibus iure suffragii decisiui gaudentibus edictaliter insinuatur, vt ad determinatum quemdam locum certo quodam tempore conueniant: 2) *legitima celebratio*, seu actus, in quo omnia illa obseruantur, quae iuxta legem diuinam & humanam obseruari debent: 3) *aliqua confirmatio* summi Pontificis, si ipse in persona in eiusmodi conuentu non adfuerit. Quoniam in significato ista confirmatio proprie accipi debeat, disputatur inter iurisprudentiae ecclesiasticae cultores, quam controuersiam optime Reuerendiss. D. Rautenstrauchius (g) explicat, & ex illustr. Bossueti defens. Cleri gallicani p. 3. Lib. 8. c. 3. & seqq., ac ex historia Tridentini asserere videtur, dictam confirmationem non plus indigitare, quam rem ex se

F 2

iam

(g) In *Institut. iuris ecclesiast.* Sect. 2. Cap. 1.
§. 141.

iam validam ratam habere, eamque magis magisque firmare & inculcare.

Scholion. In quaestione, cuinam competat ius conuocandi concilium: inter se discrepant Catholici & Protestantes. Hi Imperatoribus ciuilibus, illi summo Pontifici illud ius tanquam essentiale & medium non nunquam hypothetice necessarium ad conseruandam in Ecclesia vnitatem attribuant. Vbi tamen adhuc notandum est, inprimis Rom. Pontificem pro moderno imperiorum & regnorum statu hoc ius absque consensu Principum exercere non posse: & dein, si forte summus Pontifex in necessitate Concilium conuocare praeferre nollit, aut si pontificatus inter duos vel plures diuisus esset, etiam in his casibus Ecclesiae prospectum esse debere.

§. 43.

PROPVGNANDA.

I. *Christus Dominus Ecclesiam christianam ut societatem inaequalem instituit.*

II.

II. *Nexus huius societatis consistit in subiectione christiana, & sincero mutuo amore.*

III. *Caput & Rector illius primarius & principalis est Christus, Capita secundaria & Rectores ministeriales sunt Episcopi, inter quos praeeminet summus Pontifex.*

IV. *Ecclesia tam dispersa, quam congregata promissam Spiritus sancti assistentiam habet, ne in rebus fidei aut morum errare possit. Consensui ergo Ecclesiarum & Canonibus a Conciliis legitimis generalibus statutis firmiter assentiendum est.*

V. *Concilium generale in Spiritu S. legitime conuocatum & celebratum superioritatem Rom. Pontifice maiorem obtinet.*

TITVLVS SECVNDVS.

De potestate Ecclesiae a Christo tradita.

§. 44.

Christus instituit suam Ecclesiam (§. 33.) *tanquam societatem inaequalem.*

F 3

Posita

Posita autem tali societate ponitur quoque *potestas* eidem *competens*, quae in genere est ius genericum Rectoribus *competens* ea omnia determinandi, quae ad finem talis societatis promovendum & obtinendum pertinent. Pro diuerso ergo talis societatis fine diuersa quoque est dictae potestatis indoles: hinc inter *potestatem civilem*, & *potestatem ecclesiasticam* necessario fieri, & sedulo notari debet distinctio.

Scholion. Finis societatis civilis est *felicitas temporalis*, quae obtinetur per securitatem civilem tam in- quam externam, & vitae humanae sufficientiam atque commoditatem. Finis societatis ecclesiasticae est *felicitas aeterna*, quae obtinetur per cultum Deo debitum tam in- quam externum. *Potestas ergo civilis* vnice versatur circa felicitatem temporalem, & *potestas ecclesiastica* vnice circa felicitatem aeternam. Vtraque haec felicitas, si in oppositione consideratur, prior dici potest *externa*; posterior vero *interna*. Iam nemo negauerit, posse aliquem esse *externe* felicem, quin

quin fit felix *interne*; & e contrario
 posse aliquem *interne* felicem esse,
 qui tamen *externe* maxime est infe-
 lix. Exinde patet, ambas societates,
 quamvis in consequendis suis finibus
 se inuicem maxime adiuuare possint,
 tamen a se inuicem distinctas & inde-
 pendentibus esse, consequenter *utrius-*
que societatis potestatem esse supre-
nam.

§. 45.

POTESTAS ECCLESIASTICA est
 ius genericum Rectoribus ecclesiasticis
 competens ea omnia determinandi,
 quae ad finem Ecclesiae christianae ob-
 tinendum sunt necessaria (§. praeced.).
 In ista ergo potestate continetur *ius de-*
terminandi a Christo Domino Ecclesiae
 suae concessum, quod consistit in iure
 media praescribendi, & ea omnia agen-
 di, quae communi Ecclesiae bono asse-
 quendo inferuiunt (h), ita tamen ut ista
 media semper fini societatis ecclesiasti-
 cae sint proportionata.

F 4

Scho-

(h) Vid. Reuerendiss. D. Rautenstrauch In-
 stitut. iur. eccles. Sect. 1. Cap. 2.

Scholion. Cum felicitas interna tanquam finis societatis christianae obtineri possit absque felicitate externa (§. 44. in Schol.) patet, potestatem ecclesiasticam, & ius determinandi se non extendere ad temporalia & ciuilia: sed tantum versari circa spiritualia.

§. 46.

Ius determinandi Ecclesiae christianae concessum alia iura specialia sub se continet: vti 1) *potestatem legislatariam*, quia bonae leges ab omnibus adimplendae optimum medium sunt ad finem societatis assequendum: 2) *potestatem iudiciariam*, leges enim frustraneae essent, nisi ad facta Subditorum indiuidua adplicarentur, per quam adplicationem potestas iudiciaria exercetur: 3) *potestatem executiuam*, seu punitiuam, aut ius cogendi, quia latae leges neutiquam aptum medium ad obtinendum societatis finem essent, si a quouis membro impune violari possent.

§. 47.

§. 47.

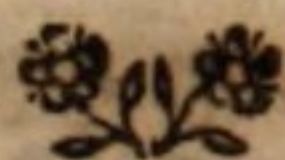
Potestas legislativa in genere est ius determinandi ea, quae in societate salutis publicae causa fieri vel non fieri debeant. *Potestas legislativa Ecclesiae* est ius determinandi ea, quae fideles salutis ecclesiasticae causa & ad finem Ecclesiae obtinendum facere, vel omittere tenentur.

§. 48.

Potestas iudiciaria est ius ortas in societate controuersias decidendi. Ista decisio fit, si facta sociorum cum legibus comparentur, ut inde elucescat, cuinam leges faueant, cui non: & decidi possit, penes quemnam litigantium stet veritas & victoria.

§. 49.

Potestas executoria est ius, vi cuius Superior efficit, ut in societate actu fiat, vel non fiat, quod salutis publicae causa fieri vel non fieri debet. Tale ius etiam dicitur *ius cogendi*. Cogere (moraliter) alterum dicitur ille, qui eundem metu aut toedio cuiusdam mali ad aliquid agendum vel omittendum mouet.

Scholion 1. Homines ex sua natura sic sunt constituti, vt nunquam agant sine motiuis. Motiua alia esse non possunt nisi praemia vel poenae. *Poen**a* consistit in malo quodam seu physico, seu morali: *praemium* vero in bono quodam aut physico, aut morali.

Scholion 2. Subtractio boni cuiusdam malum est, & naturam poenae induit: nam *malum* est, quod nos & statum nostrum imperfectiorem reddit, aut quod nostras perfectiones minuit, subtractio autem boni eas minuit, quia *bonum* est id, quod nos & statum nostrum perficit.

§. 50.

Ecclesia christiana habet bona quaedam communia, vti sunt SS. Sacramenta, sacrificium Missae, suffragia &c. Haec fidelibus communicare, vel iisdem in certis casibus denegare pertinet ad ius determinandi Ecclesiae concessum (§.45.) Ecclesia ergo leges suas exequi potest per statutas quasdam poenas, quae in priuatione bonorum spiritualium consistunt. Haec tamen Ecclesiae potestas
exe-

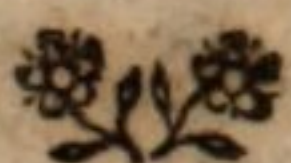

executoria seu ius cogendi, vti & potestas iudiciaria ac legislativa vtpote in generali iure determinandi contentae intra sphaeram sacrorum subsistere debent.

§. 51.

PROPVGNANDA.

- I. *Potestas Ecclesiae a Christo concessa in suo genere summa est, ac independens, cui omnes fideles subsunt.*
- II. *Ecclesia christiana leges vere & proprie tales statuere potest non solum quoad actus liberos externos, verum etiam internos.*
- III. *Leges tamen ecclesiasticae se non extendunt ad res temporales & civiles, vti nec ad forum ecclesiasticum causae civiles trahi possunt absque consensu Principum.*
- IV. *Ecclesia quidem leges suas per excommunicationem, suspensionem, interdictum &c. exequi potest, ita tamen, ut nulli cum his poenis spiritualibus effectus civiles ex se sint con-*
nexi.

V. *Vnde ius cogendi Ecclesiae concessum, nisi Principum accedat auctoritas, sese eo non extendit, ut aliquem patrimonio priuare, exilio mulctare, aut infamiae nota punire &c. multo minus ipsos Imperantes regnis suis aut directe, aut indirecte exuere, & Subditos a praestito fidelitatis iuramento liberare possit.*

TITVLVS TERTIVS.

De imperio Ecclesiae christianae,
& forma regiminis.

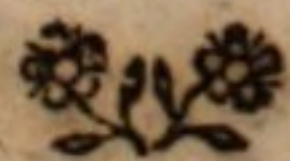
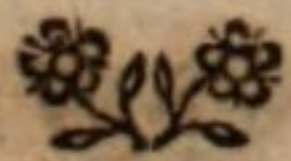
§. 52.

In Ecclesia christiana datur potestas ecclesiastica (§. 44). Huius pars est *imperium ecclesiasticum*, seu ius proprium liberas fidelium actiones ita dirigendi, ut finis Ecclesiae obtineatur. Exercitium huius imperii dicitur *regimen ecclesiasticum*, & modus, quo hoc exercetur, vocatur *forma regiminis ecclesiastici*.

Scholion. Sicut potestas ecclesiastica & potestas ciuilis per distinctos fines maxime inter se discrepant, sic
etiam

etiam imperium ecclesiasticum a civili in plurimis essentialiter distinguitur. Nam 1) imperium ecclesiasticum non nisi circa sacra occupatur, vnde *sacrum* dicitur: civile vero tantum circa temporalia versatur, vnde *profanum* dici potest. 2) In civili imperio salutem publicam etiam interitu priuatorum non nunquam conseruare licet, vi domini, vt vocant, alti, & eminentis, id quod tamen in imperio sacro non obtinet. 3) Imperium sacrum poenas irrogat, non vt perdat, sed vt corrigat: civile vero ita saepe punit, vt etiam perdat. 4) Imperium sacrum legi cuidam fundamentali ab ipso Christo posita innititur, quae in *dilectione* consistit, seu in desiderio & conatu continuo alterius felicitatem promouendi, & vi cuius omnis dominatus (i) in Ecclesia exulat: in imperio civili datur iste dominatus, dum ciuium singulorum dispendio totius reipublicae salus procuratur. Attento hoc discrimine, & limitibus vtriusque

(i) Matth. Cap. 20. & Luc. Cap. 22.

que potestatis ex distincto vtriusque
fine rite determinatis non potest fieri,
vt imperium sacrum Maieitati ciuili
detrahat; sed vtrumque imperium,
quod a Deo est, amico consensu con-
spirabit, & verum erit, quod Gelasius
Pontifex ad Anastasium Augustum (k)
scribebat: *Duae sunt Imperator Au-
guste, quibus principaliter mundus hic
regitur, sacerdotalis auctoritas, & re-
galis potestas. Vtraque principalis,
suprema vtraque, neque in officio suo
alteri obnoxia est.*

§. 53.

In imperio sacro Ecclesiae concessio
continetur *iurisdictio ecclesiastica*, seu ius
diudicandi & decernendi ea, quae salu-
tem & bonum singulorum membrorum
ecclesiasticorum concernunt. Quia vero
negotia, quae obiectum iurisdictionis
ecclesiasticae constituunt, tam circa actus
fidelium internos, quam externos ver-
santur, etiam iurisdictio alia *interna*,
alia *externa* est: & quia insuper iudi-
cium,

(k) Epist. VIII. ad Anast. Tom. IV. Concil.
p. 1182.

cium, vbi eiusmodi negotia pertractantur, *forum* adpellatur, etiam hoc in *internum* & *externum* distinguitur. Distinctiones istae inde a seculo circiter 12mo inualuerunt, vbi *forum* *internum* in ordine ad soluenda vel liganda fidelium peccata Presbyteris adprobatis relictum, *forum* vero *externum* solis Episcopis vel aliis certis personis ecclesiasticis eorundem vice fungentibus reservatum est.

§. 54.

In determinanda forma regiminis ecclesiastici (§. 52.) attendi debet, penes quemnam sit exercitium illius. Si in quadam societate inaequali vnus exercet imperium, est *forma monarchica*, si plures simul illud exercent exclusis ceteris sociis, est *forma aristocratica*, si omnes focii simul, est *forma democratica*. Insuper dictae regiminis formae vel simpliciter obtinent, vel singulae iterum temperatae sunt partibus quibusdam ex forma alia, vt incommodis vnus occurratur commodis alterius; inde exoritur regiminis *forma mixta*, quae
in

in diuersis focietatibus diuerfimode temperata esse potest.

§. 55.

Iuxta institutionem Christi non omnia Ecclesiae membra imperium sacrum exercendi facultatem habent, sed illa *Apostolis* (§. 33.) concessa est. Inter ipsos Apostolos *uni Petro* peculiari quadam ratione potestatem clauium a Christo concessam esse & S. Scriptura (l) & Patres (m) docent. Hac tamen non obstante Petri prae ceteris praerogativa reliqui Apostoli suam potestatem immediate a Christo acceperunt, & a Spiritu S. tanquam Rectores Ecclesiae constituti sunt. Hinc *forma regiminis ecclesiastici*, si velimus illam iuxta modum regiminis ciuilis dimetiri, neque democratica, neque mere aristocratica neque pure monarchica, sed *mixta* est.

§. 56.

PROPVGNANDA.

- I. *Datur in Ecclesia christiana verum imperium diuinitus eidem concessum,*
- II.

(l) Matth. c. 16. v. 18. & 19.

(m) Vid. *Tournel. de Ecclesia* Tom. 2. pag. 21. edit. parif.

II. Quod tamen, quia solummodo circa sacra versatur, imperio civili nihil detrahit,

III. Sed utrumque ex distincto prorsus fine in suo genere summum, ac independens est.

IV. Forma regiminis ecclesiastici monarchica quidem est, sed aristocratia plurimum temperata.

TITVLVS QVARTVS.

De hierarchia ecclesiastica tum antiqua, tum noua.

§. 57.

In Ecclesia christiana non solum subiectio subditorum erga Imperantes, verum etiam inter ipsos Rectores illius (§. 33.) a Christo Domino determinata est quaedam subordinatio, quae *hierarchia ecclesiastica* dicitur. Si ista subordinatio versatur circa exercitium ministerii sacri, vocatur *hierarchia ordinis*; si vero versatur circa exercitium imperii sacri, adpellatur *hierarchia iurisdictionis*. Personae ecclesiasticae (§. 20.) specialiter sic dictae, quae in hierarchia

chia ecclesiastica comprehenduntur, iam antiquitus, & quidem iam inde a tempore Apostolorum (n) sub nomine *Clericorum* a ceteris fidelibus distinguebantur, qui tantum *Laici* & *Seculares* vocabantur.

Scholion. Protestantes, qui omne ab Ecclesia christiana imperium excludunt, etiam hierarchiam impugnant, cuius originem non admodum sincere referunt. Afferunt nempe, eam, uti & imperium sacrum ab ipsis Rom. Pontificibus ex fastu quodam & cupidine dominandi introductam esse, & praecipue sub Gregorio VII, Innocentio III, & Bonifacio VIII invaluisse (o) nullumque aliud fundamentum pro se habere, nisi analogiam

(n) Vid. *Lucii Paleotini Antiquit. siue Origg. eccles. summa.* Lib. 1. Cap. 4. de distinctione inter Laicos & Clericos, ac de eius antiquitate.

(o) Vid. *Hening. Boehmer in I. E. P.* Tom. I. Lib. 1. Tit. 33. §. 3. & 5. item *Ludou. Boehmer in Princip. iur. Can. part. general.* Tit. 3.

giam Ecclesiae iudaicae, a qua tamen ad christianam argumentari non licet. Verum ex ipsa S. Scriptura constat, Apostolis, Discipulis, & Diaconis diuersa omnino & distincta munia singulis propria obuenisse. Hinc quamuis successu temporis quidam Rom. Pontifices non nunquam potestatem suam hierarchicam vltra limites extenderint, tamen exinde neutiquam inferri potest, hierarchiam nullo modo a Christo institutam esse.

§. 58.

Hierarchia ergo in Ecclesia a Christo instituta alia est *ordinis*, quae versatur potissimum circa administrationem diuersorum Sacramentorum, alia iurisdictionis, quae circa imperium sacrum (§. praeced.) Fundatam hanc esse diuisionem ex his patet, inprimis enim non omnibus passim Clericis concessum fuit, omnia promiscue Sacramenta, & munia ecclesiastica obire, sed quaedam Presbyteris, quaedam solis Episcopis sunt attributa (p), dein in ipso sacro im-

G 2

perio

(p) Vid. *Valentin. Eybel Ord. Princip. Part.*
2. Cap. 1. §. 150. & 152.

perio non omnes aequales fuerunt.
(§. 55.).

§. 59.

Quamuis hierarchia diuinitus instituta (q) constet Episcopis, Presbyteris & Ministris seu Diaconis: tamen Ecclesia successu temporis pro varietate circumstantiarum alia quoque membra hierarchica addidit, ut hodie iure alia hierarchia dici possit *antiqua*, seu diuinitus instituta, alia *noua*, seu ab ipsa Ecclesia adaucta.

Scholion. Ratio, cur Ecclesia successive tot membra hierarchiae a Christo institutae addiderit, est partim potestas eidem a Christo tradita statum Ecclesiae rite ordinandi & determinandi, partim vero adauctus fidelium numerus, qui plures personas, & plura officia tum ratione ministerii sacri obeundi, tum ratione imperii facri exercendi requirebat. Hinc hierarchiae antiquae alia membra addita sunt

(q) *Tridentin.* Sessione 23. Can. 6.

sunt *ratione ordinis*, alia *ratione iurisdictionis* (r).

§. 60.

Hierarchia antiqua est subordinatio quaedam tam quoad potestatem ordinis, quam iurisdictionis inter illos Ecclesiae Rectores, quod Christus ipse determinavit, seu est illa ipsa hierarchia, quam ex instituto diuino accepimus.

Scholion. Ista hierarchia antiqua si consideratur *ratione ordinis*, constat Episcopis, Presbyteris & Diaconis: si vero consideratur *ratione iurisdictionis*, constat summo Pontifice, Episcopis & Presbyteris. Reliqui ordines, ut Subdiaconatus, Acolythatus, Exorcistatus &c., licet iam in antiqua Ecclesia (s) in usu fuerint, tamen ad hierarchiam antiquam referri non possunt, vtpote ab ipso Christo nequaquam

G 3

quam

(r) Vid. *Valent. Eybel in praecit.* Lib. Cap. 2. & 3.

(s) Vid. *Lucii Paleotimi Antiquit. Summa* Lib. 3. de inferioribus Clericorum Ordinibus in Ecclesia primitiua. Et *Tridentinum* Sess. 23. Can. 2.

quam instituti, sed ab Ecclesia primum adiecti.

§. 61.

Hierarchia noua est subordinatio quaedam inter ipsos Ecclesiae Rectores constans membris tum ab ipso Christo determinatis, tum ab Ecclesia primum successu temporis institutis.

Scholion 1. Ad *hierarchiam ordinis* nouam additi sunt ab Ecclesia 1) Subdiaconi vt Diaconos subleuarent, 2) Lectores, qui Libros sacros afferrent, & publice praelegerent, 3) Ostiarii, qui Ecclesiam custodirent, & profanos arcerent, 4) Exorcistae, qui daemones ex cathecumenis aliisque obsessis eiicerent, 5) Acolythi, qui in Ecclesia accendendis luminaribus, suggerendoque vino & aquae in Eucharistiam deferuissent. Notandum tamen est, in diuersis Ecclesiis diuersas consuetudines fuisse, & diuersos istos ordines non vbique fuisse receptos.

Scholion 2. Ad *hierarchiam iurisdictionis* nouam addita sunt varia officia

cia & variae dignitates, v. g. dignitas cardinalitia, patriarchalis, metropolitana, quasi episcopalis &c. Hinc nouam iurisdictionis hierarchiam constituunt 1) summus Pontifex, 2) Cardinales, 3) Patriarchae, 4) Primates & Exarchae, 5) Archiepiscopi & Metropolitae, 6) Episcopi proprie tales, 7) Illi, qui iurisdictionem quasi episcopalem habent, 8) Parochi, qui tamen iurisdictionem non nisi in foro interno exercent.

§. 62.

Praeter recensita membra hierarchica etiam alii in diuersis officiis antiquitus ab Ecclesia instituti dabantur, qui licet ad hierarchiam non pertineant, tamen hic eruditionis causa commemorari possunt. Tales fuerunt 1) *Psalmistae* seu *Cantores*, qui initio circiter Seculi IV. ad antiquam Ecclesiae psalmodiam moderandam & excitandam instituti sunt, 2) *Copiatae* seu *Fossarii*, qui tempore Constantini Imp. instituti esse videntur, vt exequiarum curam haberent, & mortuis de honesta sepultura prospicerent, 3) *Parabolani*, quo-

rum prima mentio in Theodosii iunioris legibus anno 415 habetur, quae tamen de iis non vt nouis, sed iam ante in Ecclesia institutis loquuntur. Debebant aegrotis, speciatim morbo contagioso & graui pestilentia conflictantibus inferuire. 4) *Catechetae*, quorum erat Cathecumenos primis Religionis christianae elementis instituere. 5) *Defensores* seu *Syndici Ecclesiae*, qui causas Ecclesiae, & cuiusuis ecclesiastici agere debebant, si quis iniuria affectus vel oppressus a ciuili quodam iudicio in integrum restitui necesse haberet. 6) *Oeconomi*, qui totius Dioecesis redditus inspectantibus Episcopis administrare debebant. 7) *Hermeneutae*, qui tam S. Scripturas, quam alia religioni & deuotioni inferuientia dicta scriptaue ex vno in aliud idioma transferebant. 8) *Notarii*, qui ad acta Martyrum conscribenda erant constituti. De his omnibus *Lucius Paleotimus* (t) pluribus mentionem facit. Recensita ista officia gradum ecclesiasticum seu ordinem proprietalem

(t) *In opere praelaudato Lib. 3. Cap. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13.*

talem non constituebant, sed partim a Clericis in suis ordinibus iam constitutis, partim a Laicis peragebantur, vti & hodie fieri solet.

§. 63.

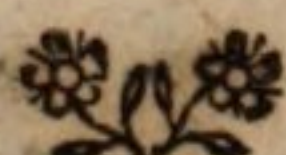
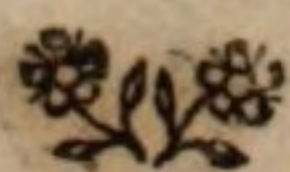
PROPVGNANDA.

I. *In Ecclesia christiana datur hierarchia diuinitus instituta,*

II. *Quae non solum circa ministerium sacrum, verum etiam circa ipsam iurisdictionem versatur.*

§. 64.

Cum ergo ex hucusque dictis constet, Ecclesiam christianam esse societatem inaequalem veris Imperantibus & Subditis constantem, & inter ipsos Imperantes dari aliquam subordinationem tam quoad ministerium, quam imperium sacrum: exinde inter membra ecclesiastica varia iura, & varias obligationes exoriri necessum est. Hinc

CAPVT SECVNDVM.

De diuersis iuribus & obligationibus inter ipsa membra ecclesiastica.

§. 65.

Membra Ecclesiae imperantia sunt diuersissima, quae omnia singillatim hic recensere scopus praefixi operis non permittit. De potioribus ergo hic mentio facienda est, adeoque Caput istud in *sequentes titulos* diuiditur.

TIT. PRIMVS *de summo Pontifice.*

TIT. SECVNDVS *de Episcopis & Archiepiscopis.*

TIT. TERTIVS *de Canonicis & Capitulis Cathedralibus.*

TIT. QVARTVS *de Parochis & parochiis.*

TIT. QVINTVS *de Clero regulari.*

TIT. SEXTVS *de communibus praerogatiuis Clericorum.*

TITV.

TITVLVS PRIMVS.

De summo Pontifice.

§. 66.

Nomen *summi* vel *maximi Pontificis*, *Papae*, *Vicarii Christi* &c. aliquando omnibus Episcopis commune fuit (u), donec teste Zalwenio (w) aliqui horum tituli vsu & consuetudine solis romanis Episcopis priuatiue inhaeferint, & insuper quidam alii antiquitati ignoti ab illis assumpti fuerint. Hodie ergo SVM-MVS PONTIFEX seu PAPA est persona ecclesiastica, (§. 20.) quae supremum visibile in hierarchia ecclesiastica Caput est ad informandam, regendamque Ecclesiam vniuersalem iuxta formam a Christo praescriptam diuinitus institutum.

§. 67.

Ex ipsa summi Pontificis definitione patet, iura Eiusdem prorsus singularia esse. Haec exercet *vel* Romae per constituta quaedam tribunalia, quae curiam
roma-

(u) Vid. *Lucium Paleotim. Lib. 2. Cap. 2.*

(w) *In Princip. iur. eccles. Tom. 1. Quaest. 4. Cap. 1. §. 2.*

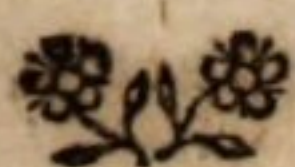

romanam conficiunt, *vel* in exteris regionibus per Legatos & Vicarios suos. Infuper in Germania propter pacta specialia (§. 14.) specialia quoque iura habet. De his ergo omnibus breuiter agendum est.

§. 68.

Fundamentum iurium summo Pontifici competentium est primatus a Christo in Ecclesia institutus (§. 33.) ad conseruandam in illa vnitatem. *Primatus* in genere est praerogatiua quaedam, vi cuius quis inter ceteros praeeminet. *Praerogatiua* (ein Vorrecht) dicitur ius, quod alicui prae aliis competit, & distinguitur a *praecellentia*, quae solum est ius prioritatis in ordine a pluribus simul obseruando.

Scholion. Si propter eiusmodi praerogatiuam ceteri per actus externos tali personae praeeminentiam attribuunt, dicitur *primatus honoris*. Si ceteri propter talem praerogatiuam putant, personam eadem praeditam mereri, vt illius placita sequantur, dicitur *primatus auctoritatis*. Si denique

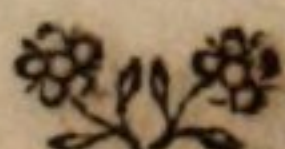
que talis persona propter eiusmodi praerogatiuam etiam specialem potestatem habet in actiones aliorum, tunc dicitur *primatus iurisdictionis*. Ex his patet, triplicem primatus speciem dari: quia vero primatus auctoritatis in reliquis duobus iam includitur, communiter non nisi de primatu honoris & iurisdictionis tractatur.

§. 69.

Christus Dominus primatum a se institutum S. Petro non vt *privilegium personale*, sed in *bonum totius Ecclesiae christianae* concessit. Hinc morte Petri interire non potuit, sed in Ecclesia semper usque ad consummationem seculi perdurare debet: adeoque necessarium esse, vt defuncto Petro ad aliquam inter Rectores ecclesiasticos transierit. Quia vero S. Petrus pascendae Ecclesiae romanae immortalus est, inde vniuersalis Ecclesia semper eos Episcopos in primatu Petri successores agnouit, qui eidem in Ecclesia romana successerunt (x).

Scho-

(x) Concil. Nicaen. I. Can. 6. *Ecclesia romana semper habuit primatum*. Constant. I. Can.

Scholion. In hac Rom. Pontificis fucceffione in primatu duo bene funt diftinguenda: nempe *fucceffio ipfa*, & *ratio fucceffionis*. Illa ex institutione & ordinatione Chrifti; haec vero ex confenfu vniuerfalis Ecclefiae dimanat. Nam Epifcopos femper efle debere in Ecclefia, & inter hos femper dari debere aliquem Primatem ex ipfa Chrifti voluntate clare elucefcit: vt-pote qui voluit, vt Ecclefia fic, prout ipfe instituit, vfque ad confummationem feculi perduraret; non autem fic perduraret, fi aut Epifcopi, aut inter ipfos primatus ceffaret. Ratio autem fucceffionis, vtrum nempe in primatu ex iure diuino fuccedere debeat Epifcopus Romanus, vel Antiochenus, vel aliquis alius, a Chrifto non fuit determinata, cum nec veftigium aut in S. Scriptura, aut in Traditione diuina defuper extet.

§. 70.

2. *Constantinopolitanus Epifcopus habeat primatus honorem poft Romanum.* Lateran. IV. Can. 5. *Ecclefia romana — — obtinet primatum.* Idem ftatuit Florent. in decreto vnionis, & confonant SS. Patres.

§. 70.

Finis primatus a Christo instituti, & Rom. Pontifici (§. praeced.) inhaerentis est vnitas in doctrina fidei & morum inter tot diuersos Ecclesiae Rectores conseruanda. Ex hoc fine iura Rom. Pontificis in vniuersam Ecclesiam determinari debent. Cum vero Rom. Pontifex plura iura exerceat, quae praecise cum vnitae Ecclesiae conseruanda nullam connexionem habent, bene illa claritatis causa distinguuntur in *essentialia*, & *accidentalialia*. Pro vtrisque rite dignoscendis regulae generales sunt statuendae.

§. 71.

REGVLA GENERALIS PRO IV-
RIBVS ROM. PONTIFICIS ESSEN-
TIALIBVS IN VNIVERSAM ECCLE-
SIAM. *Omnia & sola illa iura prima-
tui sunt essentialia, sine quibus vnitas in
Ecclesia conseruari non potest.*

Scholion 1. Iura ergo Rom. Pontifi-
cis essentialia generaliter ad tria ca-
pita referri possunt. *imo*, quod sit
centrum ecclesiasticae & catholicae
vnionis. *2do*, quod sit praeditus iure
gene-

generalis inspectionis curae & sollicitudinis in omnes particulares Ecclesias. 3tio, quod penes illum sit ius supplendi, cum officiis ac ministerio suo defunt ceteri in Ecclesia imperantes. Iura specialia ex his generalibus quivis per sanam rationem deducere poterit.

Scholion 2. Cum primatus a Christo institutus, & consequenter iura cum eo connexa solummodo circa sacra (§.70.) versentur, per se patet: nullum omnino ius siue directum, siue indirectum in civilia aut temporalia Principum Rom. Pontifici competere.

§. 72.

REGVLA GENERALIS PRO IV-
RIBVS ROM. PONTIFICIS ACCI-
DENTALIBVS. *Illa iura primatui
sunt accidentaria, quae quidem ad uni-
tatem conseruandam absolute necessaria
non sunt, communi tamen Ecclesiarum
consensu eidem sunt adtributa.*

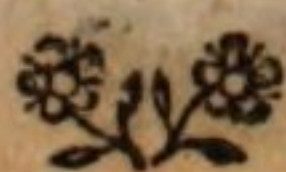
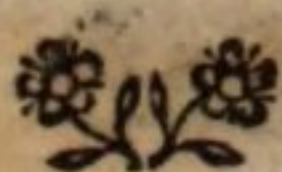
Scholion. Iura ista Rom. Pontificis
accidentaria aliquando Metropolitae,
vel Episcopis & Synodis prouinciali-
bus

bus propria erant, postea vero per
varias reservationes, quas varii Rom.
Pontifices per nimiam primatus ex-
tensionem fecerunt, & propter multas
alias causas (z) neglectis conciliis
prouincialibus soli Rom. Pontifici an-
nuente Ecclesia sensim sunt reservata,
& magna ex parte sic dictas causas
maiores afficiunt, de quibus Cl. Ober-
hauser (a) ita scribit: *Interpretes no-
vi iuris ex argumentis recentiorum
decretalium prope decem, aut plures
causas maiores ad effectum papalis
reservationis, numerant: videlicet I.
causas fidei. II. Ineligibilium perso-
narum ad praelaturas postulationes,
III. confirmationes canonicarum ele-
ctionum & nominationum ad Ecclesias
cathedrales. IV. Episcoporum cessio-
nes, & depositiones atque translatio-
nes. V. Coadiutorias Episcoporum.
VI. Sedium episcopalium erectiones,*
H unio-

(z) Has recenset *Magnif. Zalwein in Prin-
cip. iur. eccles.* Tom. 4. pag. 151. edit. Au-
gust. anno 1763.

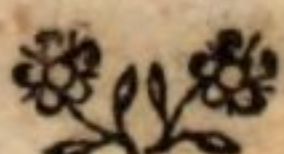
(a) In *specimine cultioris iurisprud. Can.*
Cap. 3. §. 4. pag. 215.

*uniones, translationes, suppressiones-
que. VII. Metropolitum, & sedium
patriarchalium creationes & transla-
tiones. VIII. Erektionen, exemptiones,
abolitionesque religiosorum ordinum.
IX. Dispensationes in iure communi.
X. Conuocationes conciliorum gene-
ralium &c. His communiter accen-
sentur causae Episcoporum crimina-
les. Causae istae maiores hic recen-
sitae ad solum Rom. Pontificem spe-
ctant, in quibus si causas fidei & con-
uocationes conc. general. excipias,
iura ipsius accidentaria potissimum
consistunt.*

§. 73.

Praeter iura tam essentialia, quam
accidentalia, quae Rom. Pontifex ut
Primas vniuersalis Ecclesiae habet, etiam
adhuc quaedam alia pro diuersitate per-
sonae, quam repraesentat, eidem com-
petunt. Est enim Rom. Pontifex simul
Patriarcha Ecclesiarum occidentalium,
Primas seu *Exarchus* totius Italiae, *Ar-
chiepiscopus* seu *Metropolita* prouinciae
romanae, & denique *Episcopus* urbis
Ro-

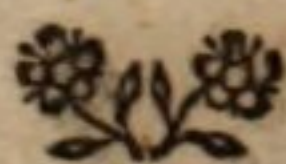

Romae. Quae ergo alias iura eiusmodi personis ecclesiasticis competunt, etiam sub hoc respectu Rom. Pontifici competere debent.

§. 74.

Haec iura in genere recensita Rom. Pontifex Romae exercet per Curiam romanam (§. 67.). Nomen *Curiae* a *curare* deriuatur ita, vt curiam habere in genere idem fit, ac reipublicae cuiusdam negotia tum publica tum priuata in certo loco per constitutas personas curare, seu expedire. Hinc quaeuis respublica, siue profana fit, siue sacra, curiam habere debet, quae vel maior vel minor erit, prouti respublica maior vel minor fuerit, eiusque negotia plures vel pauciores personas, quae inde *Curiales* in genere dicuntur, requisierint. Cuiusuis reipublicae, qualiscumque fit, plurimum interest, vt curia illius bene constituta sit.

Scholion. Cum negotia reipublicae praecipue maioris diuersissima sint ita, vt in vno eodemque tribunali, seu collegio omnia simul absque confusione

expediri haut quaquam possint: inde pro diuersitate negotiorum diuersa quoque *tribunalia, dicasteria, collegia*, seu quocumque demum nomine compellantur, constitui solent, quae ceu personae morales considerata & simul sumta praedictam curiam conficiunt.

§. 75.

Curia ergo in genere est locus a supremo quodam Principe delectus, ut ibi per constitutas certas personas causae quaecumque ad ipsum seu pro regendis subditis, seu pro leuandis necessitatibus reipublicae tam publicis, quam priuatis spectantes expediantur. Hinc sumitur etiam curia pro integro coetu personarum in eiusmodi loco ad dicta negotia expedienda a Principe constitutarum. — *Curia romana* est senatus Rom. Principis, in quo causae ad sedem pontificiam spectantes expediuntur. *Senatus* in genere est coetus certarum personarum, quae ex concessione Superioris in quadam republica negotia quotidianae administrationis expedire, decreta

creta Superioris exequi, & in caussis publicis eidem consiliis subuenire debent. Personae, quae senatum Rom. Pontificis constituunt, *Curialistae romani* dicuntur.

§. 76.

Ex definitione curiae (§. praeced.) & ex natura negotiorum ac caussarum ecclesiasticarum (§. 22. & §§. 71. 72.) patet, senatum Rom. Pontificis & consequenter curiam romanam vnico Consiliariorum collegio minime constare posse: cum vtique tantae negotiorum varietati & multitudini nequaquam sufficeret. Hinc varia dicasteria, collegia, tribunalia, audientias, & congregationes complectitur, quae seorsim vt membra curiae romanae spectari debent, & quae ceu totidem personae morales Rom. Pontificem circumstant, cuius latissima potestas exigit, vt personis moralibus seu integris virorum doctorum collegiis adiuuetur.

Scholion. Ista dicasteria siue collegia &c. sub generali nomine curiae romanae comprehensa in specie sunt

o^{cto}: vti 1) Consistorium Cardinalium, 2) Rota romana, 3) Signatura iustitiae, 4) Signatura gratiae, 5) Poenitentiaria, 6) Dataria, 7) Cancellaria, 8) Variarum Cardinalium congregationes. De singulis pluribus agunt Magnif. D. Zalwein (b) & Cl. D. de Riegger (c).

Omnia ad *duplicem classem* referri possunt. Quaedam enim ex illis circa iustitiam administrandam & circa negotia in forma iudicii decidenda, vti sunt Rota romana, signatura iustitiae &c. & haec dicuntur *contentiosa*: quaedam vero circa distribuendas gratias, & circa negotia per planam viam decidenda, vti sunt Consistorium Cardinalium, signatura gratiae &c. versantur, & haec dicuntur *gratiosa*.

§. 77.

(b) In *Princip. iur. eccles.* tom. 2. quæst. 3. cap. 2.

(c) *Institut. iurisprud. eccles.* part. I. §. 509 & sqq. pag. 440. edit. Vindob. 1777.

§. 77.

Inter varia curiae romanae membra praecipue eminet senatus specialis Cardinalitius. Paucis igitur de Cardinalibus mentio facienda est. — *Cardinalis* (nomen a cardine derivatum) idem est, ac incardinatus: & cardinalem esse in genere significat cuidam rei, loco, aut officio esse incardinatum, seu perpetuo addictum. Hinc nomen *Cardinalis* antiquitus usque ad seculum circiter *imo* nullam specialem dignitatem, sed officium tantum denotabat, cui personae quaedam ecclesiasticae perpetuo inhaerebant sicuti cardo fixus & immobilis. Ex eadem ratione antiquis temporibus omnes Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi, & alii, qui certae cuidam Ecclesiae perpetuo serviebant, *Cardinales*: & illi, qui nulli Ecclesiae certae erant adscripti, *Vacantes* adpellabantur. In seculo *imo* primum positum est fundamentum ad magnum illud honoris fastigium, quo hodie *Cardinales* resplendent. Hoc enim tempore *Cardinales* Episcopi cum Presbyteris & Diaconis Cardinalibus in vnum

corpus coaluerunt, & cum Rom. Pontifice supremum Ecclesiae senatum constituerunt. Cum insuper eodem tempore iuxta decretum Nicolai II intra annos 1058 & 1061 editum solis romanis Cardinalibus ius eligendi Pontificis privative concessum esset, & ipsi subsequis temporibus a variis Rom. Pontificibus variis insignibus ac titulis distinctiuis, imo & splendidis omnino legationibus exornati essent: facile contigit, quod dici solet, magnarum rerum initia plerumque modica esse. Plura circa historiam, augmentum, & numerum Cardinalium modernum habet *Theodorus Rupprecht* (d).

§. 78.

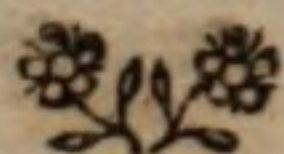
Rom. Pontifex non solum Romae per curiam, verum etiam in exteris regionibus (§. 67.) per Legatos & Vicarios sua iura exercet. *Legatus* in genere (e) est persona publica, quae ab
vna

(d) *In notis historicis in vniuers. ius can.* Lib. 1. Tit. 33. de Maior. & Obed. pag. 171. edit. Venet. 1764. in Fol.

(e) Vid. *L. B. de Wolff institut. iur. natur. & gent.* part. 4. c. 10.

vna gente, vel eius Rectore ad aliam gentem vel eius Rectorem publici negotii causa mittitur. *Legatus pontificius* seu *apostolicus* est persona publica, quae a summo Pontifice religionis vel negotii ecclesiastici causa ad partes externas mittitur. Sedulo distinguendum est inter Legatos pontificios *antiquos* & *recentiores*.

Scholion 1. Legati antiqui, qui inde a primordio Ecclesiae christianae ad Seculum vsque 9num mitti consueverunt, quosque mittendi ius Rom. Pontifici essentialiter (§. 71.) competit, *ex triplici potissimum causa* ablegabantur: nempe 1mo ad Concilia generalia, vt illic auctoritatem primatus in praesidio, & in praerogatiua suffragii exercerent, vel 2do ad negotium aliquod particulare expediendum iuxta praescriptam mandati pontificii normam, quam excedere nefas erat, vel 3tio mittebantur ad aulas Imperatorum, vt tum pro causis propriis romanae, tum etiam pro negotiis vniuersae Ecclesiae excubarent; inde *Apocrysiarii* seu *Responsales* dicti. H 5 Scho-

Scholion 2. Legati recentiores inde a Seculo 9no cum maximo saepe potestatis & iurisdictionis excessu (f) propter mutatam per falsas Pseudo-Isidori epistolas disciplinam missi sunt, ut saepius non solum Principes seculares (g), verum etiam ipsi non nunquam Episcopi de iis conquesti sint.

Scholion 3. Legati isti recentiores diuiduntur iuxta hodiernum morem in *natos*, seu illos, qui vi specialis privilegii cathedrae suae affixi olim vicariam Rom. Pontificis potestatem exercuerunt, & in *datos* seu *missos*, quibus per modum privilegii personalis certa quaedam prouincia cum iurisdictione in nomine Rom. Pontificis ibidem exercenda committitur. Legati missi iterum subdiuiduntur in *Legatos a latere*, qui simul in dignitate cardinalitia sunt constituti, & in
Nun-

(f) Vid. *Petrus de Marca de Concord. S. & I. L. 5. cap. 47. §. 6.*

(g) Vid. *Beschwerden der deutschen Nation vom Jahr 1521. & 1522. 1c. in Concordatis Nat. germ. integr. Tom. 3. pag. 66.*

Nuncios apostolicos cum potestate Legati a latere, seu tales, qui a Rom. Pontifice ad exteras regiones boni ecclesiastici causa mittuntur cum specialibus quibusdam praerogatiuis ex litteris credentialibus dignoscendis.

§. 79.

Cum Legatis pontificiis analogiam habent *Vicarii apostolici*, qui pariter in diuersis orbis Catholici prouinciis constituti in nomine Rom. Pontificis iura eiusdem exercebant, & praecipue invigilabant, vt Canones ab omnibus obseruarentur. Antiquitas iam in Seculo 4to a Damaso Papa Thessalonicae talem Vicarium, & subsequis temporibus plures in Germania, Gallia, & plagis septentrionalibus constitutos fuisse ex historia constat. Verum quia talis Vicariatus vel alicui per modum priuilegii personalis concessus, vel cuidam Sedi episcopali continuo affixus est, hodie tales Vicarii vel cum Legatis missis, vel cum Legatis natis coincidunt.

§. 80.

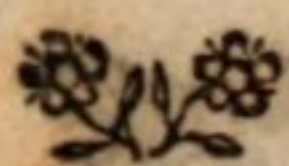
§. 80.

ADPLICATIO AD GERMANIAM.

Fundamentum iurium specialium Rom. Pontifici in Germania competentium sunt *Concordata Nationis germanicae*, ad quae referuntur (§. 14) 1) Concordatum Calixtinum, 2) Concordata Principum, & 3) Concordatum Aschafenburgenfe. In *Concordato Calixtino* (h) Liberae in Germania Praelatorum ecclesiasticorum electiones restitutae sunt, & inuestitura eorum alias ab Imperatoribus per annulum & baculum fieri solita abrogata est: ius tamen imperatorium mittendi Legatum ad electiones, & electos quoad regalia per sceptrum inuestiendi confirmatum est. In *Concordatis Principum* (i) plurima salu-

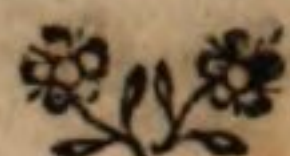
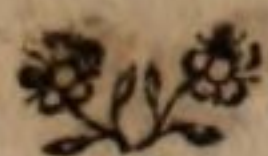
(h) Ipsum Instrumentum tam Calixti II, quam Henrici V. continetur in *Concord. Nat. germ. integr.* Tom. I. pag. 35. 36. 37. & 38.

(i) Instrumentum acceptationis & quatuor Eugenii IV Bullas, ex quibus dicta Concordata constant, vide in praecit. Lib. pag. 38. & seqq.

salubriter statuta sunt, & insuper omnes annatarum solutiones, vti & generales omnium Ecclesiarum metropolitanarum, cathedralium, collegiatarum, monasteriorum &c. referuationes penitus abrogatae sunt exceptis folis referuationibus in corpore iuris clausis, & iis, quae in terris romanae Ecclesiae ratione directi seu utilis domini mediate vel immediate subiectis fiunt. Electiones quoque & Confirmationes canonicae ad viam iuris communis reductae sunt. In *Concordato Aschaffenburgensi* (k) Rom. Pontifici iterum variae beneficiorum ecclesiasticorum referuationes & collationes, item confirmationes electionum & admissiones postulationum, ac denique solutiones annatarum concedebantur. Inde patet, iura, quae hodie Rom. Pontifici quoad dicta in Germania exercet, potissimum ex *Concordato Aschaffenburgensi* deduci debere; in reliquis vero, quae ibidem expressa non sunt, libertatem Ecclesiarum germanicam

(k) Instrumentum ipsum inter Nicolaum V, & Fridericum III Imp. erectum vide in praecit. Lib. Tom. I. pag. 147 & seqq.

cam per Concordata Principum firmatam saluam subsistere.

Scholion. Concordatum Aschaffenburgense circa tria generalia puncta versatur.

I. *Circa varias reservationes & collationes beneficiorum ecclesiasticorum.*

II. *Circa confirmationes electionum & admissiones postulationum.*

III. *Circa solutiones annatarum.*

§. 81.

Vt sciatur, quaenam beneficia Rom. Pontifici reservata sint, adtendi debet *imo* ad ius scriptum seu ad librum sextum decretalium, vbi libro 3. tit. 4. cap. 2. & 3. occurrit prima reservatio a Clemente IV. statuta, *2do* ad constitutionem Ioannis XXII, quae incipit: EXSECRABILIS, & in tit. 3. in Extravag. Ioan. XXII continetur, *3tio* ad constitutionem Benedicti XII, quae incipit AD REGIMEN, & in lib. 3. tit. 2. cap. 13. inter commun. continetur, quae tamen constitutio, vti & illa Ioannis XXII aliquatenus in praedicto Concordato modificatae sunt; *4to* ad certos menses, in
qui-

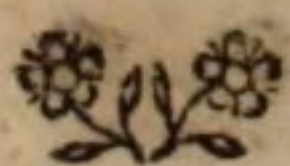

quibus beneficia collatiua vacare contigerit. Ratio horum ex ipso concordati instrumento (1) petitur.

Scholion 1. Vi iuris scripti Rom. Pontifex in Germania omnia illa beneficia conferendi ius habet, quae in curia romana, vel in loco ultra duas dietas ab illa non distito per obitum Beneficiati vacauerint, iuxta instrumentum concordati in versiculo: Nec non quorumlibet pro quibuscumque negotiis ad Rom. Curiam venientium, seu etiam recedentium ab eadem &c.

Scholion 2. Vi extrauagantis EXECRABILIS illa conferre potest, si vnus plura incompatibilia pacifice & frugifere possederit, iuxta tenorem instr. in versiculo: Nec non etiam, quae

(1) Vbi legitur in principio: *Sanctissimus Dominus noster Nicolaus Papa V super prouisionibus Ecclesiarum — vtetur reservationibus IVRIS SCRIPTI, & Constitutionibus EXECRABILIS & AD REGIMEN modificatis &c.* item in versiculo: *de ceteris dignitatibus & beneficiis quibuscumque &c.*

quae per asssecutionem pacificam quorumcumque &c. Beneficia autem incompatibilia illa vocantur, ad quorum vnumquodque stricta Beneficiati residentia necessaria est.

Scholion 3. Vi extrauagantis AD REGIMEN Rom. Pontifex in Germania plurima beneficia conferre potest, quae in ipso instrumento in versiculo: *Ad regimen Ecclesiae generalis &c.* recensentur, & quae a Cl. Barthelio (m) egregie declarantur.

Scholion 4. Praeter recensitas reservationes etiam Rom. Pontifex in Germania ius habet beneficia collativa in mensibus papalibus vacantia conferendi. Iuxta tenorem instr. in versiculo: *Quoties vero aliquo vacante beneficio de mensibus Ianuarii &c.* Menses papales sunt Ianuarius, Martius, Maius, Iulius, September, November. Reliqui menses iuxta eundem
Con-

(m) In dissert. 3tia de Concord. Germ. cap. 2. §. 23. & seqq. in opusc. iur. var. argm. Tom. III.

Concordati tenorem in versiculo:
*Idem sanctissimus Dominus noster per
quamcunque aliam reservationem &c.*
ad ordinarios collatores pertinent, in
quibus sine omni impedimento bene-
ficia vacantia conferre possunt, ita, vt
nullae expectatiuae, nulla praeuentio
aut concursus, nulla beneficii diminu-
tio locum habeat. Notandum hic ge-
neraliter, in quibusdam Germaniae
Ecclesiis hunc versiculum de alterna-
tiua mensium vel absolute fuisse reie-
ctum, vel tantum sub quibusdam con-
ditionibus receptum.

§. 82.

Per Concordatum Aschaffenburgense praeter dictas reservationes Rom. Pontifici etiam ius firmatum est Canonicas electiones Germaniae Archiepiscoporum, Episcoporum, & Abbatum sedi apostolicae immediate subiectorum confirmandi. Iuxta tenorem instr. in versiculo: *Item in Ecclesiis metropolitanis, & cathedralibus &c.* Additur quidem in instrumento haec clausula: *Nisi ex causa rationabili & evidenti & de fratrum con-*
I *silio*

filio de digniori & utiliori persona duxerit providendum. Verum abusus huius clausulae timeri non debet, quia Calixtus III. Imperatori in epistola Aeneae Silvii num. 371. anno 1457. ita contestatus est: Potestate autem illa, quae nobis ex diuino & humano iure, simulque concordatis ex praedictis competit, providendi Ecclesiis de persona magis idonea, etiamsi canonica in illis electio facta reperiat, adhuc non sumus usi, nec uti proponimus. (n)

§. 83.

Cum olim varias pecuniarum exactiones sub diuersis titulis Curialistae romani a beneficiatis Germaniae facerent, quae dein variis grauaminibus & querelis Nationis ansam praebuerunt: denique in Concordato Aschaffenburgensi Rom. Pontifici ad sustentandam curiam ius sub certis modificationibus firmatum est de certis quibusdam ecclesiasticis Germaniae beneficiis petendi *Annatas*, quae sunt pars omnium fructuum

(n) Vid. *Concord. Nat. germ. integr.* Tom. I. pag. 153. in nota.

etuum beneficialium vnus anni a certis beneficiatis per pecunias iuxta taxam ordinariam ad curiam romanam perfolvenda. Iuxta tenorem instr. in verficulo: *Item circa prouisionem apostolicae sedis ordinandam &c.*

Scholion 1. Huic materiae de Annatis, vti & illi de alternatiua mensium in ipso instrumento apposita est clausula: *Nisi in futuro Concilio de consensu Nationis aliter fuerit ordinatum.* Nempe iuxta promissionem Eugenii IV. qui erat Antecessor Nicolai V. supponebatur, ob reliqua Germaniae grauamina breui Concilium generale celebrandum fore. Quia vero tale celebratum non est, neque etiam in Lateranensi V. & Tridentino aliquid immutatum legitur: hinc ea, quae in Concordato Aschaffenburgensi statuta sunt, adhuc hodie in vigore manent.

Scholion 2. Qui plura & specialiora de concordatis Nationis germanicae, & de iuribus specialibus Rom. Pontificis in iisdem fundatis scire cupit, adeat praeclaram *Dissertationem iuris publici*

lici ecclesiastici de libertate Ecclesiarum Germaniae concordatis vindicata. (o)
Et Cl. *Barthelium*, qui in egregiis tribus dissertationibus (p) nempe *prae-
liminari, generali, & speciali de Con-
cordatis Germaniae* totam pene mate-
riam exhaustit.

§. 84.

ADPLICATIO AD BAVA-
RIAM.

In recensitis iuribus iuxta concor-
data Rom. Pontifici competentibus quoad
Bauariam specialis haec est exceptio,
quod ibi non gaudeat iure beneficia in
mensibus papalibus vacantia conferendi.
Domus enim Bauarica hoc ius (q) prae-
scrip-

(o) Quam sub praesidio Magnif. ac Cl. D.
*Ioan. Nepomuceni Endres Henricus Thie-
ry publice disquisitioni submisit. Herbip.
1774.*

(p) Vid. *Opusc. iurid. Tom. II. opuscu-
lum 2duum & 3tium & Tom. III. Tracta-
tus historico - canonico - pragmaticus &c.*

(q) Vid. *Concordata bauarica de anno 1583.
cap. 4. vbi §. 3. legitur: Pontificii quoque
men-*

scripsit, & in eiusmodi beneficiis conferendis cum Ordinariis non amplius iuxta menses, sed iuxta singulas vacaturas alternat.

§. 85.

PROPVGNANDA.

I. *Primatum non solum honoris, verum etiam iurisdictionis in Ecclesia a Christo Domino in genere institutum obtinet Rom. Pontifex,*

II. *Qui vi huius primatus ius habet,*
1) *petendi & recipiendi relationes ex uniuerso orbe catholico.* 2) *Mittendi visitatores apostolicos,* 3) *quaedam circa fidem & bonos mores prouisorio modo statuendi, quibus fideles obtemperare in conscientia obligantur.* 4) *Ius inuigilandi obseruantiae canonum ecclesiasticorum &c. plura desideranti declarabimus.*

I 3

III.

mensis ius praescriptum non extendet Sereniss. Dux ad ea beneficia, in quibus alteri ius patronatus competit. Adde Neue Ordnung des Churfürstl. Geistl. Rathes de anno 1779. §. 5.

III. *Idem ex obseruantia & consuetudine ecclesiastica habet ius 1) confirmandi electos Episcopos, aut postulatos admittendi, 2) eosdem transferendi ab una Ecclesia ad aliam, 3) ius episcopatus novos erigendi, erectos uniendi aut diuidendi, 4) iura quaedam alia tum in Ecclesia vniuersali, tum ex speciali pacto in Ecclesia germanica, quae interrogati exponemus.*

IV. *Ius tamen & potestas siue directa siue indirecta in temporalia Principum Rom. Pontifici falsissime attribuitur.*

§. 86.

Gradum quemdam medium inter summum Pontificem & Episcopos in hierarchia ecclesiastica noua (§. 61. Schol. 2). constituunt Patriarchae, Exarchae, Primates, & Metropolitae. Nempe sensim exterior Ecclesiae politia ad normam imperii politici efformari caepit. Hoc in seculo 4to in Praefecturas, Dioeceses, & Prouincias diuisum est sub Constantino Magno, de quo Cl. Ioan. Steph. Püt-

Pütterus (r) scribit: Seine Regierung enthält überdieß den Grund zu wichtigen Veränderungen in der Kirche, und im Staate, da er sich 312 zur christlichen Religion bekennet, und da er, nach verlegtem Sitz des Reichs von Rom nach Bizanz oder Constantinopel eine neue Eintheilung des ganzen Reichs in vier Praefecturen und in mehrere Dioecesen und Provinzen macht, wovon noch igo sichtbare Folgen im deutschen Kirchenstaat übrig sind. *Iuxta hanc imperii politici diuisionem ferme etiam Ecclesia diuisa est. Quamuis vero Ecclesia in praefecturas diuisa non sit, tamen teste Lucio Paleotimo* (s) *in dioeceses & prouincias diuidebatur, qui ista refert: Quo tempore haec diuisio primum facta sit, in hoc viri*

I 4

docti

(r) Vid. Grundriß der Staatsveränderungen des deutschen Reichs pag. 19. Göttingen. 1764.

(s) In *Antiquitat. siue Orig. Eccles. Lib. 9. cap. 1.* vbi etiam in tabella totius imperii diuisionem *in tredecim dioeceses* sub quatuor Praefectis praetorio & *centum* circiter & *viginti* prouincias in illis comprehensas diuisum exhibet & Ecclesiae applicat.

docti non prorsus consentiunt, prouinciarum tamen diuisionem diuisione Dioecesium antiquiorem esse statuunt. Vt-
cunque autem res se habeat, certissimum est, Ecclesiam in constituenda metropolitica & patriarchali potestate exemplum ab hac reipublicae effigie desumpsisse. Quemadmodum enim in qualibet prouincia cuiusque metropoli magistratus quidam erat, singularis cuiusque ciuitatis magistratibus superior: ita quoque in eadem metropoli Episcopus erat, cuius potestas ad omnem pertinebat prouinciam, dictus inde METROPOLITA siue PRIMAS, utpote praecipuus totius prouinciae Episcopus. Similiter uti respublica in omni praecipua cuiusuis civilis dioeceseos ciuitate vicarium habebat: ita Ecclesia prosequutis temporibus EXARCHOS seu PATRIARCHAS in multis, si non omnibus praecipuis ciuitatibus imperii habere caepit. Hanc imperii diuisionem Paleotimus refert, prout ipse testatur, ex libro, qui inscribitur *Notitia Imperii*, & circa tempora Arcadii & Honorii confectus esse dicitur: & simul fatetur, quod, quamuis notitiam Ecclesiae, quae

quae eiusdem cum illa Imperii diuisione sit antiquitatis, non habeamus: tamen, si fragmenta, quae in actis antiquorum conciliorum supersunt, cum hac imperii notitia comparentur, manifeste pateat, Ecclesiam in dioeceses & prouincias eodem plane modo ac imperium fuisse diuisam: habentem *Exarchum* seu *Patriarcham* in vnaquaque ferme Dioecesi, & *Metropolitanum* seu *Primate*m in vnaquaque prouincia. Ex politica ergo imperii diuisione, & exteriori Ecclesiae politia origo Patriarcharum seu Exarchorum, & Metropolitanarum seu Primatum deduci debet. Quia vero hodie de iis vix non nisi nomen superest, haec in genere adduxisse sufficiat. Plura de iis vide apud Magnif. Zalwenium. (t)

TITVLVS SECVNDVS.

De Episcopis & Archiepiscopis.

§. 87.

Episcopus (nomen a graeco *epi* & *sco*peo deriuatum) idem est, ac inspe-

I 5

ctor.

(t) In Princip. iur. eccles. Tom. 4. quæst. 2. cap. 2. §. 2. 5. & 7.

ctor. Hinc antiquitus Episcopi variis nominibus sunt insigniti. Vocabantur *Praepositi, Pastores, Angeli Ecclesiarum, Principes Sacerdotum* &c. Item *summi Sacerdotes, Pontifices, Papae* &c. qui tamen vltimi tituli solis hodie Rom. Pontificibus (§. 66.) ex consuetudine competunt.

§. 88.

Episcopus est persona ecclesiastica (§. 20.) quae iurisdictionem spirituales immediate a Christo habet, Cleroque & populo praeest in ordine ad Deum rite colendum, & ad obtinendam cum suis subditis salutem aeternam. Hanc definitionem Cl. *Claudius Fleury* (u) optime sic declarat: *Episcopus est persona, quam Deus elegit, ut alios sanctos reddat, deducatque ad vitam aeternam. Eius igitur est praedicando, docendo, baptizando facere Christianos, factos verbo Dei & Sacramentis pascere, ad preces fundendas inducere, pro iis publice & priuatim orare, pro iis & cum iis offerre sacrificium, iudicium exercere*

(u) In institut. iur. eccles. part. 1. cap. 3. §. 3.

re in peccatores, eosque vel Deo reconciliare, vel e gremio Ecclesiae eiicere, tueri unionem Ecclesiae, diuisiones cohibere, morum sanctitatem instillare, peccata extirpare, pauperibus de necessariis vitae subsidiis prospicere, afflictis solatia adhibere, &c. &c.

Scholion. Quiuis verus Episcopus plebem sibi assignatam habere deberet; & antiqua Ecclesia Episcopos merum gestantes titulum absque plebe christiana ignorauit, cum iuxta can. 6. Concilii Chalcedonensis nullus in clericum, multo minus ergo in Episcopum ordinari potuerit, nisi simul cuidam Ecclesiae deputaretur, & si non nunquam propter singulare cuiusdam meritum exceptio ab hac generali regula facta fuerit, id non nisi rarissime contigit. Sequiori aetate praeter *Episcopos dioecesanos*, qui assignatum habent populum christianum, etiam *Episcopi titulares* inualuerunt, qui plebe christiana quidem carent, veri nihilominus Episcopi sunt: & quia titulum de Ecclesia quadam infidelium gerunt, *Episcopi in partibus*.

bus nempe infidelium vocari solent :
insuper quia plerumque Episcopis
dioecesanis in sacro ministerio adiu-
tricem praestant operam, etiam in
sensu quodam speciali *Suffraganei*,
seu *Vicarii in pontificalibus* audiunt.

§. 89.

Archiepiscopi ex institutione Christi
& quoad iura diuinitus concessa ab Epi-
scopis quidem non differunt, attamen
ex Ecclesiae institutione varia prae iis-
dem iura acceperunt. Quae enim in
oriente Metropolitanis, haec in occiden-
te Archiepiscopis vsque ad Seculum cir-
citer 9num competebant. Hinc *Archiepi-
scopus* nobis est ille Episcopus, qui iu-
ribus quibusdam peculiaribus prae ce-
teris prouinciae Episcopis fruitur, eos-
que sibi in certis casibus subiectos habet
saluo tamen iure illorum dioecesano.
Iura haec Archiepiscoporum vsque ad
Seculum circiter 9num prorsus insignia
erant: ipsi enim cum suis Episcopis con-
prouincialibus fere omnia decidere po-
terant, quae hodie sub nomine caussa-
rum maiorum Rom. Pontifici reseruata
sunt.

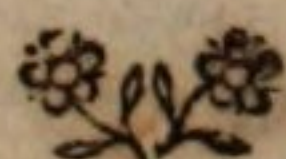
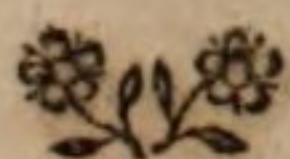
sunt. Inductis his reservationibus dicta iura sensim ita diminuta sunt, vt Magnif. D. Zalwein (w) scribere non dubitet: *Profecto si iura metropolitana & episcopalia, quae Praesules Ecclesiae ad Seculum usque gnum exercuerunt, cum hodiernis comparemus, fateri necessum erit, quod illorum minima pars superesse videatur.* Pro iuribus tamen adhuc residuis Metropolitanarum & Archiepiscoporum sequentem (x) ponit regulam: *Metropolitae ea omnia iura exercere valent, quae vel a Synodis, vel a Pontificibus non leguntur adempta, vel usum, consuetudinem, & obseruantiam restrinxisse probari nequit.* Praeter ista iura etiam specialia honoris signa Archiepiscopis attribuuntur, vti 1) proedria, seu prima sedes, primusque gradus ante ceteros prouinciae Episcopos. 2) Crux Archiepiscopalis ipsis praeferenda. 3) Pallium, de quo plura vide apud Cl. Barthelium (z)

Scho-

(w) Tom. 3. qu aest. 1. cap. 5. §. 9.

(x) Tom. 4. qu aest. 2. cap. 2. §. 7. pag. 153.
edit. August. 1763.

(z) In Opusculo primo de pallio. Tom. II.

Scholion. In Germania plures dantur Archiepiscopi, inter quos tamen specialiter illi notandi, qui simul status imperii sunt voto & sessione in comitiis gaudentes, & quibus ex speciali ad imperium relatione singularia iura competunt. Tales sunt *Archiepiscopus Moguntinus, Trevirensis, Coloniensis, & Salisburgensis*. Iura eorum sunt *duplicis generis*, nempe *sacra seu metropolitana* ratione dignitatis Archiepiscopalis, & *politica* ratione imperii. Singula hic recensere exiguus iste Libellus non permittit. Reliqui Germaniae Archiepiscopi, uti *Viennensis, Pragensis, Vratislaviensis, Olomucensis* Principes quidem imperii intitulantur, statuum tamen iuribus non gaudent.

§. 90.

Christus Dominus in terra conuersatus certos sibi discipulos associauit (§. 33.) quos Apostolos vocauit, atque a mortuis resuscitatus eosdem Spiritu S. repletos in vniuersum orbem ad praedicandum euangelium eadem potestate misit,

misit, (a) sicut ipse ab aeterno Patre missus fuerat. Hi in vniuersum orbem profecti successores sibi constituerunt, quos ipse S. Paulus (b) asserit *positos esse a Spiritu sancto regere Ecclesiam Dei*. Episcopi ergo non ab homine sed immediate ab ipso Christo suam potestatem habent.

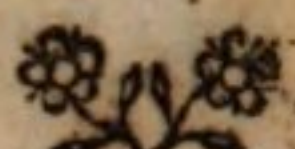
§. 91.

Ex eo, quod Episcopi suam potestatem immediate a Christo habeant, sequitur eorum iura prorsus insignia esse, quae Decretalistae ad *quatuor classes* referunt. Nempe I. ad *iura Ordinis* tum singulis Presbyteris communia tum Episcopis solis propria. II. Ad *iura iurisdictionis*, III. ad *iura legis dioecesanae*, IV. ad *iura dignitatis*. Canonistae recentiores iura Episcoporum magis systematice pertractant, eaque in *essentialia & accidentalia* distinguunt.

§. 92.

(a) Ioan. cap. 20. v. 21. 22. 23.

(b) Act. cap. 20. v. 28.

§. 92.

Pro essentialibus dignoscendis GENERALIS HAEC REGVLA feruit: *Episcopi sunt primarii suarum Dioecesum pastores, & ad regendam commissam sibi Ecclesiam plenaria diuinitus sibi concessa potestate gaudent.*

Exinde sequitur 1) quod Episcopi in regula iurisdictionem suam exercere possint in omnes fideles cuiuscunque dignitatis ac ordinis intra Dioecesin constitutos. 2) Quod habeant ius ordinarium instituendi seu ordinandi personas, quibus sacri sui ministerii partem committere possunt. 3) Quod gaudeant iure visitandi Dioecesin & celebrandi Synodos dioecesanos, item 4) pro suis Dioecesibus statuta condendi, & generatim omnes causas ecclesiasticas suae Dioeceseos definiendi, atque in refractarios per censuras animaduertendi &c. Verum quidem est, eiusmodi iuribus plurimum derogatum esse per varias reservationes, exemptiones, priuilegia, pacificationes, &c. sed omnia ista non nisi per modum exceptionum consideranda sunt. Pro

Pro accidentalibus vero Episcoporum iuribus HAEC REGVLA statuitur: *Quaecunque ad spirituale Dioecesum regimen necessaria non sunt, illa Episcopi non a Christo, sed primum ex consuetudine & observantia obtinuerunt, & consequenter accidentalia sunt.*

Talia sunt ius Throni, mitrae, pedi pastoralis, annuli, & crucis pectoralis, Chirotecarum, Tunicellae, Sandaliorum &c. de quibus omnino fufe agit Thomafinus (c) & simul in Germania potestas eorum territorialis.

§. 93.

Tam insignibus Episcoporum iuribus grauíssimas quoque obligationes respondere manifestum est. Hinc Episcopis S. Gregorius (d) scribit: *Nomen pastoris non ad quietem, sed ad laborem nos suscepisse cognoscite.* & Tridentinum (e) expresse statuit, *ut ii, qui episcopo-*

K

sco-

(c) Vet. & Nou. Eccles. disc. part. 1. L. 2. cap. 58 & seqq.

(d) Lib. 4. Epist. 8.

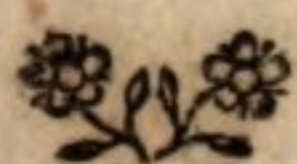
(e) Sess. 25. cap. 1. de reform.

scopale ministerium suscipiunt, quae suae sint partes, agnoscant, ac se non ad propria commoda, non ad diuitias aut luxum, sed ad labores, & sollicitudinem esse vocatos. Episcopi ergo singulares qualitates, quas vt iisdem necessarias Paulus Apostolus in epistolis ad Titum & Timotheum recenset, habere, & praeter alia officia praecipue residentiam & quidem laboriosam obseruare tenentur.

§. 94.

Cum Episcopi crescente fidelium numero spiritali tot animarum sibi concreditarum regimini soli amplius sufficientes haut essent, alias personas ecclesiasticas in subsidium assumerunt, quae sub communi nomine Vicariorum comprehenduntur. Hi Vicarii I. vel in genere Episcopis assistunt & tunc dicuntur *Coadiutores*, inter quos tamen bene distinguere debent *Temporarii seu regulares*, qui antiquitus adhibebantur, & *perpetui cum iure succedendi seu irregulares*, quales sensim successu temporis introduci coeperunt; II. vel eorum nomine sacra ministeria peragunt, quales

les sunt *Vicarii in Pontificalibus*, seu *Suffraganei* (Weihbischofe). III. vel iura sacra exercent, quales antiquitus fuerunt *Archipresbyteri* & *Archidiaconi* & quibus hodie passim substituti sunt *Vicarii generales*, & *Officiales*. IV. Vel denique alia minoris momenti officia peragunt, vti antiquitus fuere *Periodeutae*, *Testes Synodales*, *Interventores*, *Syncelli* &c., de quibus omnibus apud Cl. Valentinum Eybelium (f) videri poterunt.

§. 95.

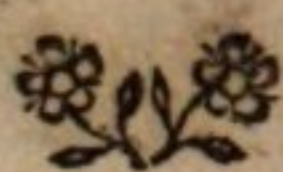
ADPLICATIO AD GERMANIAM.

Episcopi & Archiepiscopi Germaniae prae aliis hoc singulare habent, quod *duplicem personam* repraesentent, *Episcopi* nempe, & *Principis secularis*. Duplex ergo principatus in iisdem considerari debet *sacer vnus*, alter *regalis*, & consequenter duplicis generis iura, quae vel *sacra* sunt, vel *politica*.

K 2

Scho-

(f) In Ordine princip. iurisprud. eccles. part. 2. cap. 6.

Scholion. Qua ratione cuius Germaniae Episcopus ad hunc statum pervenerit, ex cuiusvis episcopatus historia particulari desumi debet. Quod attinet *potestatem spirituales*, eam ut ceteri Episcopi immediate ab ipso Christo (§. 90.) habent: quod autem *potestatem seculares* concernit, eam Episcopi nostri cum ceteris Germaniae Principibus secularibus ex Imperatorum munificentia acquisierunt, non quidem simul & semel, sed successive. Iam inde a Seculo 6to teste Cl. Barthelio (g) talis potestas Episcopis sub Regibus Merovingicis tribui caepit, crevit dein a Seculo 9no sub Carolingicis, & demum ad extrema perducta est in Seculo 10mo sub Ottonibus.

§. 96.

Ex diuersa Religione, quam Episcopi Germaniae profitentur, alii sunt *Catholici*, alii *Protestantici*. Catholici
ex

(g) Opusc. iurid. Tom. I. opusculo 4to in proloquio pag. 269. Bamb. & Wirceb. 1771. Confer etiam David Köhlers Reichshistorie & Stephan Pütters Staatsveränderungen.

ex diuersa relatione, quam erga summum Pontificem & Imperatorem habent, alii sunt *mediati* siue quoad ecclesiastica, siue quoad temporalia: alii vero *immediati*, si nempe quoad ecclesiastica soli Rom. Pontifici, quoad temporalia vero soli imperio & Imperatori subiecti sunt. Episcopi quoad temporalia immediati sunt simul *Principes* & *status imperii* voto & sessione ac aliis iuribus in comitiis imperialibus gaudentes: Episcopi vero quoad temporalia *mediati Principes quidem imperii* saluantur, *status* tamen eiusdem non sunt, quia territorio carent.

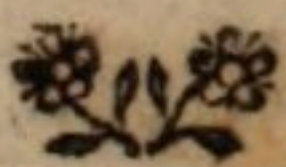
§. 97.

Episcopi germaniae catholici iura sacra tam essentialia, quam accidentalia eadem habent, quae Episcopis in genere (§. 92.) conueniunt. Notandum tamen, spirituale illorum potestatem vi legum germaniae fundamentalium (h) in Pro-

K 3

te-

(h) Vid. Instr. P. R. §. 20. So soll die geistliche *Iurisdiction* - - - wider der Augspurgischen *Confessions Religion*, Glauben,

testantes quoad res fidem & religionem concernentes suspensam esse.

Scholion 1. Quamuis vero dicta potestas in Protestantes suspensa sit, tamen illa penitus sublata dici non potest: sed tantum quiescere dicitur, usque adiuuante Deo fiet vnus pastor & vnum ouile. Imo ipsa suspensio ista tantum locum habet in rebus fidem & religionem Protestantium concernentibus, quoad reliqua salua sunt Episcoporum catholicorum iura, quae ipsis velut Dominis territorialibus, vel ex aliis titulis in Protestantes competunt, modo his nil conscientiae aut eorum fidei contrarium iniungatur.

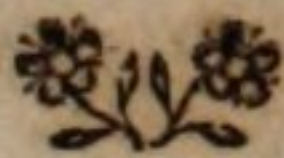
Scho-

ben, Bestellung der Ministerien, Kirchen-gebräuchen, Ordnungen, und Ceremonien — bis zur endlicher Vergleichung der Religion nicht exerciert, gebraucht, oder geübet werden. 1c. & Instr. P. O. art. 5. §. 48. *Ius dioecesanum & tota iurisdictionis ecclesiastica cum omnibus suis speciebus contra A. C. Electores - - - usque ad compositionem christianam dissidii Religionis suspensa esto &c.*

Scholion 2. In ipso Instrumento *P. O. art. 5. §. 48.* triplex casus refertur, vbi Episcopi catholici suam iurisdictionem adhuc exercere possunt vel in Protestantes, vel in Catholicos in territorio protestantico existentes: Licet ibidem statutum sit, *vt intra terminos territorii cuiusque ius dioecesanum, & iurisdictione ecclesiastica se contineat.* Hi casus sunt

- I. Si catholici in anno normali in possessione vel quasi exercitii iurisdictionis ecclesiasticae fuerunt notorie, tunc eadem vti possunt aduersus Protestantes, in ordine tantum ad consequendos redditus, census, decimas, pensiones ita, vt etiam post tertiam denuntiationem procedi possit ad excommunicationem.
- II. Protestantes, qui Catholicis subditi sunt, & in anno normali iurisdictionem ecclesiasticam agnouerunt, in iis casibus modo etiam eidem subditi sunt, modo illis nil iniungatur Augustanae Confessioni aut conscientiae contrarium.

III. In catholicos, qui Magistratibus protestanticis subditi sunt & in eorum territoriis degunt, si in anno normali publicum Religionis suae exercitium habuerunt, etiam modo Episcopi ius dioecesanum exercere possunt, quatenus illud dicto anno in eos quiete exercuerunt.

§. 98.

Praeter Episcopos catholicos in Germania dantur etiam Episcopi protestantici (§. 96.). Post praetensam enim reformationem per *Pacem Westphalicam* art. 5. §. 14. multi episcopatus & archiepiscopatus antea sacris catholicis addicti Protestantibus cesserunt ita, ut vel secularisati in Ducatus aut Principatus fuerint mutati uti Archiepiscopatus *Bremensis* & *Magdeburgicus*, Episcopatus *Halberstadiensis*, *Mindensis*, *Verdensis*, *Naumburgensis*, *Merseburgensis* &c. vel tanquam Episcopatus quidem persisteant, attamen ab Episcopis protestanticis aut semper, uti *Episcopatus Lubecensis*, aut saltem alternatiue, uti *Osna-brugensis*, possidendi. Iura sacra horum Episcoporum protestanticorum qua talium

lium nulla sunt, cum ipfismet fatentibus non ad *munus episcopale*, sed potius ad *episcopatum* eligantur, id est, ad capiendos redditus ex territorio profluentes. Cura vero Liturgiae, ceterorumque sacrorum, nec non & iurisdictio ecclesiastica, quae ab illis exercetur, non vi dignitatis episcopalis, sed ex iure supremo circa sacra & potestate territoriali (i) iisdem competit, sicut & ceteris Principibus protestanticis. In dioecesi Osna-brugensi tempore, quo ibidem Princeps protestanticus episcopatum possidet, iura sacra in dioecesanos catholicos Archiepiscopus Colonienfis tanquam Metropolita exercet.

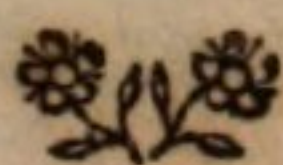
Scholion. De Episcopis protestanticis adhuc ista specialiter notanda sunt.

I. Non opus habent confirmatione, consecratione, aut aliis, quae in Episcopis catholicis requiruntur, sed ab Imperatore absque vlla exceptione inuestiri debent, vbi tamen ultra ta-

K 5

xae

(i) Vid. *Pertschii element. iur. Canon.* part. prior §. 237. & 238. pag. 143. Franc. & Lips. 1731.

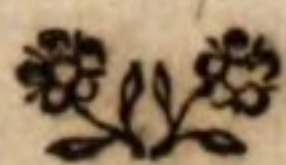
xae ordinariae summam insuper eiusdem dimidium pro infeudatione pendere tenentur. Iuxta *P. O. art. 5. §. 21.*

II. Iura status & dignitatis, vti Episcopi catholici, obtinent, id est variis titulis insigniuntur: in Comitibus tamen imperialibus sessionem in scamno inter ecclesiasticos & seculares intermedio & transverso capiunt. *ibidem §. 22.*

§. 99.

Episcopi denique tam catholici quam protestantici tanquam *Principes & status Imperii Romano-germanici* variis aliis iuribus politicis gaudent. Sic *imo* habent superioritatem territorialem, & omnia ex eadem fluentia iura. *2do* obtinent varia regalia nempe praeter praedia & territoria amplissima in his etiam iurisdicendi potestatem, ius monetandi &c. *imo* ipsum ius gladii. *3tio* gaudent voto & sessione in Comitibus imperialibus. *4to* habent plurima alia iura tum omnibus communia, tum singulis specialia, de quibus pluribus agunt iuris publici germanici scriptores.

§. 100.

§. 100.

ADPLICATIO AD BAVARIA-
RIAM.

Specialissima de Episcopis in con-
finibus Bauariae notari debent. Per Con-
cordata (§. 15. Schol. 2.) tum generalia
tum specialia inter Domum bauaricam
& dictos Episcopos inita, & in noua Or-
dinatione Consilii ecclesiastici (k) denuo
confirmata Eorundem iura in Bauaria
quoad exteriorem Ecclesiae politiam
exercenda diuersimode determinata sunt:
& quidem 1mo quoad visitationes, 2do
quoad electiones & confirmationes Prae-
latorum, 3^{tio} quoad personarum eccle-
siasticarum delicta & paenas, 4to quoad
collationem beneficiorum ecclesiastico-
rum, 5to quoad personas & bona Cleri-
corum, 6to quoad testamenta Clerico-
rum, 7mo quoad causas matrimoniales.
Quomodo vero ista omnia adhuc sint in
obseruantia, ex *Generalibus quibusdam*
nouioribus, & praecipue ex praedicta
noua Ordinatione electoralis Consilii ec-
clesia-

(k) Neue Ordnung des Churfürstl. Geistl.
Raths §. 2.

clesiastici (§. 15. Schol. 3.) desumi debet.

§. 101.

PROPVGNANDA.

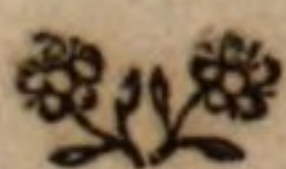
- I. *Omnes Episcopi suam potestatem & iurisdictionem spirituales immediate a Christo Domino habent,*
- II. *A Presbyteris ex iure diuino distincti sunt.*
- III. *Episcopi varia iura spiritualia habent, quae desideranti declarabimus.*
- IV. *Iurisdictionis tamen ecclesiasticae ab Episcopis germaniae in Protestantes exerceri non potest, nisi in triplici casu in ipso instrumento P. O. art. 5. §. 48. expresso: aut nisi ipsi Episcopi sint eorum Domini territoriales. Nunquam tamen ipsis aliquid conscientiae eorum aut Religioni aduersum iniungi potest.*

TITVLVS TERTIVS.

De Canonicis & Capitulis cathedralibus.

§. 102.

Canon vocabulum graecum varios admittit significatus. Nam non solum *regulam*, verum etiam *matriculam* seu *indicem*, & *pensionem quantam* seu *stipendium* indigitat. In hoc vltimo canonis significato antiquitus omnes illi Clerici vocabantur *Canonici*, qui Ecclesiae cuidam adscripti ex penu eiusdem alimenta & sustentationem accipiebant. Hinc a Canonici distinguebantur illi Clerici, qui in oratoriis Principum & Magnatum stipendiis eorundem sustentati sacra faciebant, & *non Canonici* adpellabantur. In Seculo 8vo nomen Canonorum specialiore significatum accepit ex Regula Chrodegangi Metensium Episcopi, quam Canonici observare incaeperunt: & cum eodem tempore sensim more Monachorum vitam communem amplexati essent, contigit, vt integer Canonorum cuiusdam Ecclesiae caetus *Capitulum* vocaretur. Quem-

Quemadmodum enim Monachi singulis diebus in certo quodam loco ad audiendum aliquod Capitulum ex regula S. Benedicti conueniebant, qui locus dein Capitulum dicebatur; ita etiam apud Canonicos id inualuit, inde loco, ubi conueniebant, & ipsi eorum caetui nomen *Capituli*, & iis, qui ibi suffragium habent, nomen *Capitularium* impositum est.

§. 103.

Canonici ergo sunt certae personae ecclesiasticae, cuidam Ecclesiae adscriptae, cui iuxta certa statuta inferuiunt, & suam sustentationem ab ea accipiunt. Omnes istae personae vnius Ecclesiae simul sumtae constituunt *Capitulum*, quod est caetus seu tota congregatio omnium eiusdem Ecclesiae Canoniorum.

Scholion 1. Ex diuersa vitae Canoniorum mutatione diuersae eorum diuisiones dantur. Sic alii sunt *Canonici regulares* alii *seculares*: & hi iterum in *Canonicos Ecclesiarum collegiatarum* & in *Canonicos cathedrales* dispescuntur. Inter vtrosque dan-
tur

tur *Canonici Capitulares* & *prae-
dati*, & *Canonici domicellares* seu
domicelli, id est minores domini.
Hinc etiam alia *prae-benda* dicitur
Capitularis seu maior, alia vero *Do-
micellaris seu minor*.

Scholion 2. Prouti Canonici ita &
Capitula diuersimode diuiduntur. Alia
enim sunt *collegiata*, alia *cathedralia*.
Capitula cathedralia sunt vel *clausa*,
vel *non clausa*.

§. 104.

Cum hodierni Canonici cathedrales
antiquo Ecclesiarum presbyterio origi-
nem suam debeant, in recensenda eo-
rundem historia ad prima Ecclesiae chri-
stianae primordia recurrendum est. In
primis duobus vel tribus Seculis Epi-
scopi cum suo Clero tantum in ciuitati-
bus degebant. Hic Clerus Presbyteris
& Diaconis constans presbyterium vo-
cabatur, & ecclesiasticum Episcopi sena-
tum constituebat. Verum in Seculo 4to
propter adauctum fidelium numerum
necesse fuit, vt tam ruri quam in ciui-
tatibus plures Ecclesiae praeter Eccle-
fiam

fiam Episcopi cathedralem erigerentur, eisque cum determinato fidelium caetu Presbyteri & Diaconi adscriberentur. Inde enata est distinctio inter *Clerum ciuitatensem* & *Clerum ruralem*. Tam Clerici ciuitatenses quam rurales Canonici (§. 102.) appellabantur, ciuitatenses tamen utpote ecclesiasticum Episcopi senatum constituentes prae ruralibus eminebant, & quasi formam hodiernorum Canonorum cathedralium praeferebant. Isti tamen Clerici ciuitatenses nullam specialem vitae rationem sectabantur usque ad Seculum 8vum. In Seculo 8vo anno 760 Chrodegangus Metensium Episcopus Ecclesiae suae cathedralis Clerum ad arctiorem societatem, vitamque veluti monasticam vno in claustro ducendam induxit praescripta hunc in finem egregia viuendi regula (l). Haec teste Gerardo du Bois (m) privata

(l) Vid. *Labbeus Collect. Con.* Tom. 7. & *Harduinus* eam exhibet in act. Concil. Tom. 4. pag. 1182.

(m) In histor. eccles. parisiensis Lib. II. Cap. 8. §. 5.

vata primum auctoritate dein vero publica tum ciuili tum ecclesiastica inclaruit, vtpote in Concilio Moguntino anno 813, dein in Aquisgranensi anno 816. pluribus Capitibus adaucta, & confirmata fuit. Ab hoc tempore Clerici tantum illi, qui praedictam regulam, quae modo Aquisgranensis dicebatur, sequebantur, & in communi vivebant, ecclesiasticum Episcopi senatum constituebant, & his solis sensim nomen Canonorum in speciali significato attributum est. Isti Canonici iam peculiarem vitae rationem sectabantur, quae vitae monasticae plurimum accedebat: Communi namque dormitorio, refectorio, & claustro &c. Monachorum adinstar utebantur, & hinc coenobitae interdum dicti sunt, & aedes eorum monasteria; quamuis inter Monachos & Canonicos maximum fuerit discrimen, & magna differentia inter *canonice viuere*, & *regulariter viuere*.

In seculo iomo prior disciplina circa vitam communem immutari caepit, & teste *Trithemio* (n) plures canonicos

L huius

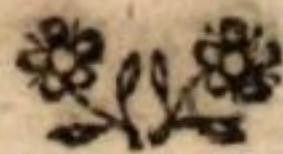
(n) In Chronico Hirsaug. ad annos 973. & 977.

huius vitae rationis talis nausea invasit, ut multis in ecclesiis tum cathedralibus tum collegiatis vita communis abrogata fuerit; temporibus subsequis varii quidem Rom. Pontifices, & Episcopi, praecipue vero Ivo Carnotensis & Petrus Damiani pristinam disciplinam inter canonicos restituere conati sunt, verum non admodum felici cum successu: in seculo enim 12mo alibi vero in seculo 13to (o) canonici vitam claustralem rursus passim abiicere, bona Episcopi a bonis capituli seiungere, corpus formare ab Episcopo separatum, ac denique redditus Capituli statim portionibus inter se partiri caeperunt. Hoc ex tempore iuribus & praerogativis prae reliquo Clero singularibus pededentim inclaruerunt capitula cathedralia, dum ad eam demum praeeminentiam, qua splendent hodie in utroque statu tum ecclesiastico tum politico, sensim perueniunt.

§. 105.

(o) Vid. *Reuerendiss. D. Rautenstrauch institut. iur. eccles. Sect. 2. Cap. 12. §. 520. 521. & 522.*

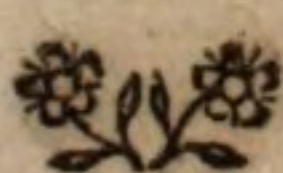
§. 105.

Iura canonicorum vel *singulis* in particulari sunt propria, vel *omnibus simul* seu toti Capitulo sunt communia, eaque vel *sede plena*, id est, si de episcopatu canonica facta est prouisio, vel *sede vacante*, si episcopus episcopatui praeesse desiit, vel *sede impedita*, si sedes ultra tres menses ex iusta causa vacat, iis competunt, quae omnia tum ex iure communi, tum ex consuetudine particulari & statutis cuiusuis capituli singularibus desumi debent.

Scholion. Iuribus canonicorum etiam graues respondent obligationes, quae pariter ex iure communi, ac praecipue ex Tridentino & statutis Capitulorum specialibus deducendae sunt.

§. 106.

Sicuti Episcopus iis, qui ipsius vice funguntur, varias dignitates & officia (§. 94.) elargitur, quae ideo vocantur *dignitates cathedrales*; sic etiam Capitula suis ex gremio canonicis varia officia & dignitates concedunt, quae inde *dignitates capitulorum* dicuntur, & sunt

v. g. dignitates vel officia *Praepositorum*,
Decanorum, *Cantorum*, *Scholasticorum*,
Thesaurariorum &c. de quibus plura
apud *Espenium* (p) videri poterunt.

§. 107.

ADPLICATIO AD GERMA- NIAM.

Capitula Germaniae cathedralia
sunt Congregationes canonicorum cui-
dam Ecclesiae cathedrali in Germania
existenti adscriptorum. Haec capitula
tempore praetensae reformationis ma-
ximam mutationem experta sunt, dum
in quibusdam canonici omnes auitam re-
ligionem catholicam abiecerunt, & pro-
testanticam assumerunt, in quibusdam
vero aliqui canonici religionem auitam
retinuerunt, aliqui vero ea deserta euan-
gelico-lutheranam secuti sunt. Exinde
hodie capitula germaniae diuidi possunt
in *catholica*, in *protestantica*, & in
mixta.

§. 108.

(p) *In iur. eccles. vniuers.* part. I. Tit. II.
de dignitatibus Capitulorum.

§. 108.

Capitula Germaniae catholica sunt illa, quorum canonici omnes religionem catholicam profitentur. *Capitula protestantica* sunt caetus canonorum, qui omnes religionem protestanticam sequuntur. *Capitula mixta* vocantur illi caetus canonorum, quorum aliqui religionem catholicam, aliqui protestanticam iuxta numerum in die decretorio P. O. determinatum profitentur. Omnibus his triplicis generis capitulis sede vacante aut impedita iura quaedam politica in imperio germanico competunt, si sunt immediata.

§. 109.

Receptio in collegium canonorum fit secundum mores cuiusque Capituli consuetos. Hinc modus in Germania ad Canonicatum perueniendi, & requisita specialia, quibus Canonicus instructus esse debet, ex consuetudine particulari desumenda sunt, vti & varii ritus ac alia, quae prius observari debent, antequam Canonicus iunior ad Capitulum admittitur.

§. 110.

PROPVGNANDA.

- I. Sede plena in quibusdam negotiis Capituli consensus, in quibusdam vero tantum eiusdem consilium ab Episcopo exquirendum est. Quae-
nam sint ista negotia, quaesiti expo-
nemus.
- II. Integrum capitulum cum Decano
corpus ab Episcopo separatum con-
stituit, & hinc varia iura specialia
habet, quae desideranti declarabi-
mus.
- III. Capitula sede vacante quoad tem-
poralium administrationem omnia
ea iura, quae ad conseruandum in-
tegrum vacantis Episcopatus sta-
tum necessaria sunt, in tantum ha-
bent, in quantum illa per naturam
rei, aut per sancita Principum re-
stricta non sunt.
- IV. Quoad ecclesiastica vero omnia ea
possunt, quae ad ordinariam Epi-
scopi iurisdictionem pertinent, aut
quae sine Ecclesiae & populi detri-
mento moram non ferunt. Ea au-
tem

tem Capitulis sede vacante non competunt, quae unice a charactere episcopali profluunt (nisi & haec per Vicarium peragere necessitas exigat) aut quae extraordinariam Episcopi iurisdictionem respiciunt.

V. Capitula Germaniae sede vacante habent ius & plenam libertatem eligendi aut postulandi suos Archiepiscopos aut Episcopos.

VI. Insuper quamdiu sedes vacauerit, ex diuturna imperii observantia administratio interimistica iurisdictionis territorialis Episcopatui annexae penes capitula residet, eaque omnibus iuribus solo eligendi Imperatoris iure excepto uti possunt, quae alias eiusmodi episcopatui in negotiis imperii vi iuris territorialis & consuetudinis competunt.

VII. Ideo tamen capitula ista sede vacante status imperii non sunt, quamvis iure Austregarum in negotiis episcopatus territorialibus gaudeant, quamdiu administratio duraverit.

VIII. *In capitulis protestanticis Canonici non obligantur ad ea, quae A. C. aut conscientiae eorum aduersantur: hinc iisdem non obest ordinum defectus in exercendo iure sessionis & suffragii in Capitulo.*

IX. *In Capitulis mixtis idem semper, & eiusdem religionis Canonorum numerus seruandus est, qui fuit die 1ma Ianuarii anno 1624. adeoque in locum decedentium eiusdem religionis consortes substituendi sunt. Osabrugi tamen Episcopus alternatiue modo ex Catholicis, modo ex Protestantibus assumitur.*

TITVLVS QVARTVS.

De Parochis & parochiis.

§. III.

Etymologiam nominis *parochi* variam varii statuerunt (q). Quidam enim illud a graeca voce *parecho*, id est *praebeo supposito* deriuant, vel quod ministri

(q) Vid. Hening. Boehmer *ius paroch.* Sect. 2. Cap. 1. §. 3. & 4.

nistri Ecclesiae iis, qui ipsis commissi sunt, pabulum vitae & salutis aeternae per praedicationem verbi diuini, & administrationem Sacramentorum praebeant, vel quod ipsis Parochis a parochianis certum tributum praebeatur loco praebendae. Quidam illud deducunt a *partitione curae*. Quidam magis proprie illud deriuant a *paroikia*, quae vox graeca *plurium domorum viciniam* denotat. Ex eo enim tempore, quo fidelium numerus augeri coepit, tam in ciuitatibus, quam in pagis plures coetus seu vniuersitates ecclesiasticae (§. 23.) in certis viciniis constitutae sunt, quae determinata plebe christiana, & simul ministro, seu pastore constabant. Eiusmodi viciniae sacrae dictas vniuersitates ecclesiasticas complexae dicebantur *Paroeciae*, seu per barbarismum *Parochiae*, fideles ad talem vniuersitatem spectantes vocabantur *Paroeciani* seu *Parochiani*, & minister, qui illius vniuersitatis curam spiritualem in se suscepit, *Paroecus* seu *Parochus* adpellabatur.

§. 112.

Parochia ergo est vniuersitas ecclesiastica constans determinata plebe christiana, & proprio Presbytero, qui Episcopo subordinatus eiusdem plebis sibi commissae curam spiritualem habere debet. *Ecclesia parochialis* est locus sacer ad opera religionis peragenda destinatus, qui habet adscriptum populum & proprium Sacerdotem, a quo verbum diuinum praedicari, & Sacramenta aliaque spiritualia administrari debent. *Parochus* est ille presbyter, qui Parochiae praest, & in Ecclesia parochiali vi officii sacra peragit, ac proprium ius habet parochianis suis Sacramenta administrandi. Parochi a cura spirituali, quam pro subditis suis habere debent, etiam in sensu quodam specialiori *Curati* dicebantur, quorum iura & obligationes in capitulari Theodulphi Aurelianensis Episcopi descriptas refert Fleury (r) his verbis: *Curatorum porro fuit infantes ante & post*
con-

(r) *In institut. iur. eccles. part. 1. cap. 18. §. 3. & 4.*

confirmationem instituere, corrigere mores, peccatores conuertere, confessionibus vacare, poenitentias secretas iniungere, aegrotos visitare, extremam unctionem, viaticum, sepulturam iis concedere. — — Possunt etiam matrimonia consecrare, sola confirmatione, & Clericorum ordinatione Episcopo reseruata.

§. 113.

Origo Parochiarum a multis diuersimode recensetur. Errant tamen illi, qui ortum earum ad tempora Euaristi, aut Dionysii referunt. (s) Ne igitur errori locus sit, essentialia Parochiarum & Parochorum ab accidentalibus bene sunt secernenda. In quantum Parochia consideratur tanquam coetus fidelium, quibus Presbyter verbum diuinum praedicat, & Sacramenta administrat: iam huius vestigia tempore Apostolorum (t) deprehendimus. Iam enim tunc vel in aedibus priuatis, vel in aliis locis ad exci-

(s) Vid. *Clericum Ratisbon. in bona cleric. causa* Sect. I. §. 10. & 11.

(t) Act. cap. 2. v. 42. & 46.

excipiendam Apostolorum doctrinam, & ad communicationem fractionis panis fideles conueniebant, & cum sensim in tantum numerum excreuerint, vt tota multitudo vno in loco conuenire iam non posset, eam in plures coetus minores, seu vt modo loquimur, in Parochias distributam fuisse, atque diuersis in locis ad officia Deo exhibenda coiuisse, non absque fundamento iudicari potest. Quamuis vero eiusmodi conuentus per distinctos fidelium coetus iam inde a temporibus Apostolorum fierent, multum tamen temporis intercessit, vsque dum Parochiae eam formam acciperent, quam hodie habent, & cuius origo in Seculo 4to deprehenditur. A tempore enim Constantini M. Imp. citius in oriente; in occidente vero ferius primo in ciuitatibus, dein etiam in pagis plures Ecclesiae aedificatae sunt, quibus certus populus & proprius Sacerdos adscriptus Parochiam constituebat. Cum insuper sensim Capellae & oratoria Principum, Procerum & Nobilium in Ecclesias parochiales maxime in occidente conuerterentur,

tur, contigit, vt Parochiae successu
temporis maxime multiplicarentur.

§. 114.

Multiplicatae Parochiae occasionem
praebuerunt *Capitulis ruralibus*, quae
sunt societates ecclesiasticae pluribus
Parochis & Decano constantes, & eum
in finem institutae, vt Clerici arctiori
in pace, in consensu doctrinae verae &
ceremoniarum degant, ac vt abusibus
& defectibus mutua collatione detectis
occurri & medela adferri possit. Ca-
pitula ista teste Thomafino (u) iam an-
te Seculum 9^{num} singulis Calendis, seu
primo cuiusque mensis die conuentus
celebrare debebant, vt in commune
confulerent, quae sibi munia incumbe-
rent, qui scrupuli difficultatum incur-
rerent: quorum castiganda negligentia
esset, quorum flagitia animaduertenda,
quid Episcopus denique monendus esset
de decanatus emendatione maxime au-
tem de Parochis, quos ad meliorem
frugem reuocari posse minus sperarent.
In istos Parochorum conuentus sensim
ma-

(u) In part. 2. Lib. 3. cap. 74. §. 10.

maximi abusus irrepserant; hinc Hincmarus Remensis in eorum repurgationem infudavit, & Synodus Mechlin. (w) statuit: *ut ea (Capitula) non ad componendum, sed ad tractandum de rebus seriis indicta esse omnibus innotescat. In illis initium rerum agendarum sumatur ab inuocatione Spiritus S., quo dirigente de rebus Ecclesiae conferatur. Prandium vero non fiat nisi frugale & moderatum, ut nemo vel sumtibus vel potu grauetur.*

Scholion. Capitulis ruralibus praesunt *Decani*, qui antiquis plebium *Archi-Presbyteris* substituti sunt, & quorum iura maxime a voluntate Episcopi dependent. Primi a Decanis sunt *Camerarii*.

§. 115.

Cum Parochiarum & Parochorum institutio quoad essentialia (§. 113.) sit iuris diuini, sequitur, *iurisdictionem eorum ordinariam* esse; attamen Episcopo subordinatam. Parochi ergo sunt ordi-

(w) Vid. *Cleric. Ratisbon. bona cleric. causa.* Sect. I. §. 29.

ordinarii Pastores, inferiores tamen, qui sub Episcoporum regimine certis Dioecesis districtibus praesunt. Ex munere Pastoris iura Parochorum defumenda sunt, quae potissimum circa *iurisdictionem internam*, circa *praedicationem verbi divini*, & circa *administrationem Sacramentorum* versantur.

Scholion. Ex ipsa indole curae animarum patet, praecipuas qualitates in Parochis requiri, & grauissimas illis incumbere obligationes, cum non proprium commodum, sed salutem Parochianorum aeternam quaerere debeant.

§. 116.

ADPLICATIO AD BAVARIAM.

Multae Parochiae in Bauaria ab eiusdem Principibus vel vi iuris patronatus, vel vi praescripti mensis pontificii (x) conferuntur. Hae vt iuxta mentem Tridentini Sess. 24. cap. 18. de re-
form.

(x) Neue Ordnung des Churfürstl. Geistl. Raths §. 5. & 7.

form. dignioribus conferantur, voluit Sereniss. Elector (a), vt pro ratione circumstantiarum semel vel bis in anno concursus generalis per totam Bauariam indicetur, & Candidati ad Parochias aspirantes rigorose, prout in noua ordinatione constitutum est, examinentur, & tali modo postposito omni respectu humano semper digniores ad proxime vacaturas promoueantur. Damit aber in einem so wichtigen Gegenstande, wie die Verleihung geistlicher Beneficien darstellt, gar aller Argwohn besorglicher Partheylichkeit entfernt werde, und die Collation derselben niemals nach Particularaffectionen, Empfehlungen, Vorbitt, oder Freundschaft, sondern stets nach wahren, allemal directe aus der Seelsorge selbst sich hernehmenden Meriten geschehe, so wollen seine Churfürstl. Durchleucht gnädigst, daß der geistliche Rath die *ad beneficia spiritualia aspirirenden Clericos* sowohl über ihre *Studia*, als auch über ihren Standesberuf *spiritum clericalem*, folgender Gestalt prüfen lasse: Es soll nämlich 1) *extra casum*

(a) Ibidem §. 10.

casum vacaturae nach Erfodernisse der Umstände ein- oder zweymal im Jahre ein *Concursus generaliter* im Lande ausgeschrieben, und alle jene, welche auf landesherrliche Patronatspfründen befördert werden wollen, hierzu vorgeladen werden *cc.*

§. 117.

Si quis vero ad Parochiam, vel aliud beneficium in Bauaria situm ab Episcopo ordinario legaliter institutus est, etiam quoad temporalia a Praefecto illius districtus, in quo parochia vel beneficium situm est, in possessionem mitti debet. (b) Alle praebendirte Geistliche des Landes, selbst die *Vicarii* nicht ausgenommen, wenn sie einmal auf die erlangte Pfarr, oder andere Pfründe ab Episcopo ordinario legaliter investirt, auch der Investitursbrief bey dem geistlichen Rathe übergeben worden ist, sind selbst Concordatenmäßig verbunden, bey dem geistlichen Rathe innerhalb 4 Wochen die Possessionsbefehle zu erheben, und sich hienach von ienem Gerichte, worunter der

M Pfarr

(b) Ibidem §. 11.

Pfarrhof liegt, in die Temporaladministration landesherrlich bey wirklicher Temporalsperr einsetzen zu lassen.

§. 118.

Capitulis ruralibus sub praesidio Decani congregatis semper Commissarius electoralis adesse debet. (c) Sonst muß die Geistlichkeit auch vielmals noch unter dem Scheintitel des *Cathedratici, subsidii charitatiui* — — contribuiren. Da aber diese, und andere ungewöhnliche Auflagen, die sich bey den nunmehrig-reichlichen Einkünften der fürstlichen Hochstifter *ex titulo sustentationis congruae* nun nicht rechtfertigen lassen, meistens bey den Ruralcapiteln erholet werden, so ist vorhin bereits verfügt worden, daß die Gerichtsbeamte den gedachten Ruralcapiteln hinführo ebenfalls beywohnen, und den Vorgang allemal berichten sollen.

Ceterum parochis in Bauaria varia iura cumulatua cum variis obligationibus specialibus competunt, quae hic omnia recenferi non possunt. Continentur autem in variis paragraphis & praecipue

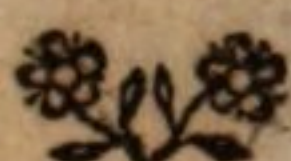
(c) Ibidem §. 18.

cipue §. 28. saepius dictae ordinationis & instructionis Consilii electoralis ecclesiastici, quae ideo a singulis sedulo perlegenda est.

§. 119.

PROPVGNANDA.

- I. *Parochorum institutio, si ea seiungantur, quae recentior Ecclesiae disciplina adiecit, est iuris diuini, ita tamen, ut illi in omnibus Episcopis suis subordinati sint.*
- II. *Habent ius proprium suis parochianis omnia Sacramenta (excepta confirmatione & ordinatione) administrandi.*
- III. *Hinc fuit eorundem ius habendi fontes baptismales, tribunalia poenitentiae, & coemeteria.*
- IV. *Parocho pro ministerio sacro, quod parochianis suis in regula in propria persona exhibere tenentur, ab iisdem congrue & statui conuenienter sustentari debent.*

TITVLVS QVINTVS.

De Clero regulari.

§. 120.

Clerus regularis est vniuersitas ecclesiastica constans ex illis Clericis, qui certam vitae regulam specialem sequuntur. Distinctio inter *Clerum regularem & secularem* in Ecclesia diu fuit incognita, vsque dum Monachi, seu potius Religiosi sacris ordinibus passim initiati Clericis adnumerarentur. Quo praecise tempore hoc factum sit, adeo exacte determinari non potest. Hoc ex historia certum est, quod Monachi, quamuis eorum status a statu populi discreparet, tamen antiquitus pro Laicis (d) sint reputati, & maximum discrimen inter *vitam clericalem & monasticam* interfuerit. Abbates Monachorum in oriente iam in seculo 5to, in occidente vero circiter ad finem seculi 7^{mi} presbyteratu ornari coeperunt: imo in seculo 9no in synodo romana anno 827 celebrata vniuersis Abbatibus iniunctum fuit, vt presbyteratum assu-

(d) Vid. Caus. 16. quæst. 1. Can. 6.

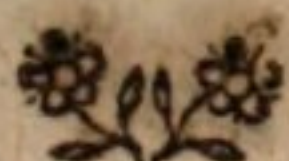
assumant, quod dein in synodo pictauien-
si sub poena Abbatiae secus amittendae
repetitum est. Successu temporis dum
etiam reliqui Monachi passim in presby-
teros ordinati fuissent, & ipsi Abbates
sensim pontificalibus iuduerentur: con-
tigit, vt etiam Monachi ratione suscepti
Ordinis inter Clericos reputarentur, &
varia priuilegia ac exemptiones circa se-
culum circiter 11um (e) adipisceren-
tur.

§. 121.

Monachorum origo potissimum re-
petenda est a sic dictis *Ascetis*, qui non
solum inter primos christianos, verum
etiam inter Iudaeos & antiquiores Philo-
sophos ethnicos reperiiebantur. *Ascesis*
illis denotabat peculiare virtutis studium,
quod in fuga nuptiarum, in ieiuniis &
abstinentia consistebat (f) & hinc *vita*
ascetica passim tunc *vita philosophica*
M 3 dice-

(e) Vid. Georg. Zalwein tom. 4. qu aest. 2.
cap. 4. §. 1.

(f) Vid. In I. F. Buddei dissert. de ascesi
philosophica.

dicebatur, ac ipse Artemidorus (g) ait: *Philosophum Ascetam esse, quem neque nuptiarum cura tangeret, neque diuitiarum ambitio sollicitaret.* Ascesis ista etiam primis christianis non paucis arrisit, qui ob peculiarem virtutis & abstinentiae exercitationem *Ascetae* dicti sunt, & de quibus *Tertullianus lib. 2. de cult. fem. Cap. 9.* ac *Origines contra Cels. Lib. 5.* mentionem faciunt. *Ascetae* isti teste Paleotimo (h) nullam specialem vitae rationem habebant, sed in ciuitatibus viuebant, nec vlla in re ab aliis hominibus discrepabant, nisi in hoc, quod acriori studio ad maiores & heroicas virtutis actiones ferrentur. Circa seculum circiter 3^{tium} contigit, vt quidam horum *Ascetarum* motu proprio, quidam vero propter aestuantes tunc temporis christianorum persecutiones necessitate coacti deferta peterent; & vitam solitariam instituerent. Ex hoc, qui prius *Ascetae* dicti sunt, iam *Monachi*, id est, solitariam vitam agentes dicebantur, qui
fibi

(g) *Lib. 4. Cap. 35. confer. Meierus de Ascetis §. 27.*

(h) In *Origg. eccles. Lib. 7. cap. 1.*

fibi solis viuebant, & licet nullis adhuc votis obstricti, abstinentiam tamen maximopere colebant. Horum Monachorum, qui praedictae Afcesi iam specialem vitae rationem, nempe solitudinem adiungebant, in oriente primus auctor in seculo 4to *Paulus Thebaeus*, eorundem vero illustrator *Antonius Aegyptius* fuisse refertur. In occidente seculo 4to ac praecipue 5to *S. Athanasius*, vti & *S. Martinus* ac *Cassianus* Monachorum institutum introduxerunt. Cum vero omnes hi Monachi singuli seorsim viuerent, per *Pachomium* in locum quemdam communem, qui inde vocabatur *Coenobium*, siue *Monasterium*, fuerunt congregati, & hinc, qui prius Monachi, modo *Coenobitae* dicebantur. Haec Coenobia primitus procul a commercio hominum in variis desertis erant constituta, & primus denique *S. Basilus* illa in vicos & vrbes transtulit. Dicti Coenobitae a primo christianae afceseos instituto deflectentes & sensim in peius lapsi iam in seculo 6to reformatione indiguerunt, quam egregie praestitit *S. Benedictus* per praescriptam suam nouam regulam teste *S. Gregorio*

gorio (i) *discretione praecipuam, & sermone luculentam.* Regula haec, cuius substantialia circa tria vota, *paupertatis nempe, castitatis, & obedientiae* versantur, & quae praecipue a S. Benedicto pro suis a se institutis coenobitis conscripta erat, breui per omnes occidentis partes propagata, & ab omnibus fere coenobitis, quotquot tunc extiterant, recepta fuit: & quia credebatur, quod illam sequentes, prae aliis religionem excolerent, per excellentiam dicti sunt *Religiosi*. Ordo a S. Benedicto institutus successu temporis iterum iterumque reformatus variis aliis Religiosorum ordinibus instituendis occasionem praebuit, usque dum in seculo 13to S. *Dominicus* & S. *Franciscus* novas regulas conscriberent, ex quibus *ordines Mendicantium* enati sunt, hac tamen eum differentia, ut Discipuli S. Francisci *Fratres minores*; illi vero S. Dominici *Praedicatores* vocentur.

§. 122.

Quamuis iuxta dicta hodierni Religiosi ab antiquis illis coenobitis in plurimis

(i) In Dialog. Lib. 2. cap. 36.

rimis discrepent, tamen conueniunt in his, quod uiuant in communitate sub Superiore quodam, & quod vi trium votorum & statutorum particularium ad speciale virtutis studium obligentur. *Religiosus* ergo est persona ecclesiastica, quae triplici voto obligata sub Superioris imperio iuxta regulam adprobatam specialem vitae rationem sequitur. Plures eiusmodi personae confociatae specialem vniuersitatem ecclesiasticam constituunt, quae *communitas religiosa* vocatur, & locus, vbi communitas illa existit, dicitur monasterium, quod non nunquam pro ipso cuiusdam speciei Religiosorum in communi viuentium coetu sumitur.

Scholion. Antiquitus omnes Monachi dicebantur *conuersi*, eo quod ad sequenda consilia euangelica conuerterentur, & sic specialiter ad religionem christianam transfirent. Dum vero studium litterarum in monasteriis introductum est, & plures Religiosi ordines sacros susciperent, distinctio in ipsis communitatibus inualuit inter *Religiosos Clericos*, qui *Conuentuales* dicti

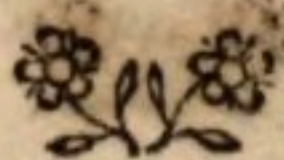

ad chorum destinabantur, & *Religiosos Laicos*, qui in sensu speciali *conversi* vocati operibus manualibus addicebantur.

§. 123.

Religiosi vnam eandemque regulam adprobatam sequentes *unum ordinem religiosum* constituunt: hic constat pluribus *congregationibus prouincialibus*, quae iterum plures *communitates religiosas speciales*, seu monasteria sub se continent. Exinde sequitur, in religiosis ordinibus dari regimen quoddam hierarchicum speciale, per quod potestas in singulos Religiosos & monasteria eiusdem regulae in caussis ad ordinem pertinentibus exercetur. Consequenter etiam Praelati, seu Superiores regulares sunt vel *summi*, si toti ordini praesunt, inde *Generales* dicti: vel *medii*, qui certo monasteriorum numero praesunt, & inde *Prouinciales*, seu *Vicarii Generales* vocantur: vel *infimi*, qui vni tantum monasterio praesunt, & *Abbaes*, *Praepositi*, *Priores Conuentuales*, *Guardiani*, *Rectores* pro variis ordinum institutis adpellantur.

Scho-

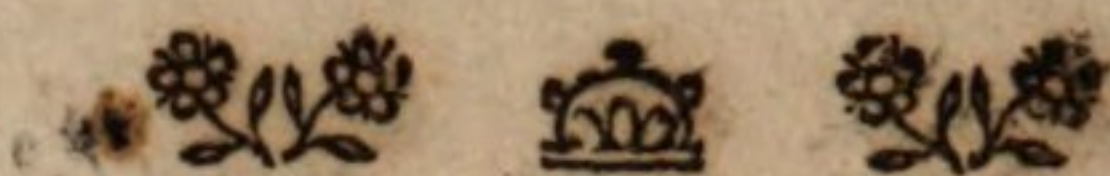
Scholion. Forma regiminis cuiusvis ordinis & monasterii plerumque mixta est, in specie tamen ex singulari cuiusque politia & consuetudine particulari desumenda est. Negotia ordinem concernentia in Capitulis deciduntur; quae sunt vel generalia, vel provincialia, vel localia.

§. 124.

Abbatibus hodie duplex potestas competit in suos subditos Religiosos, alia vi *voti obedientiae*, quae paterna dici potest: alia vi *iurisdictionis ecclesiasticae*, quae iisdem competit ex privilegio aut consuetudine, & quae dici potest potestas quaedam publica coetum sibi subditum regendi. Insuper administratio bonorum monasterii temporalium penes Abbates est. Iura ergo tam in spiritualibus quam temporalibus plane insignia habent, quae pluribus in specie videri possunt apud Cl. Barthelium (k) in dissertatione *de iure & iurisdictione Abbatum spirituali & temporali*.

§. 125.

(k) Tom. 2. opusc. 5. pag. 374. Bamb. 1771.

§. 125.

ADPLICATIO AD GERMA-
NIAM.

In Germania quidam Abbates regulares ratione nexus politici quoad temporalia vel ipsi imperio & Imperatori subfunt, vel non: hinc alii sunt *immediati*, alii vero *mediati*. Immediati vel simul *Principes imperii*, vel tantum *Praelati imperii* intutulantur. Insuper Praelati Principes in comitiis imperii votum suum vel *viritim*, vel *curiatim* dandi ius habent, de quibus omnibus, vti & de specialibus cuiusvis S. R. I. Praelati iuribus ac titulis in iure publico Germaniae pluribus agitur.

§. 126.

ADPLICATIO AD BAVA-
RIAM.

In Bavaria Sereniss. Elector varia iura in monasteria habet tum vi domini territorialis, tum vi aduocatae & defensionis ecclesiasticae, ac etiam ex iure cauendi, & supremæ inspectionis. Hinc varia statuit specialia circa suscep-
tio-

tionem Nouitiorum, & disciplinam monasticam, (l) circa oeconomiam (m) circa electiones Abbatum, ac plurima alia, quae in noua ordinatione Consilii ecclesiastici (n) cum remissione ad antiquiora Generalia & Mandata de nouo inculcantur. Gleichwie aber den vorigen Regenten in Baiern nicht weniger in Ansehen der regularen Geistlichkeit, Domstifter, und Klöster jederzeit grosse und ansehnliche Vorrechte gebühret haben, — so weisen Seine Churfürstl. Durchleucht Dero geistlichen Rath auf die hierin erlassenen ältere Instructionen, Concordaten, Decreten, Mandaten 2c. an. Weiters verweisen Höchst dieselben ihn auch auf all jenes, was das *Resolutum* vom 29 April

(l) Vid. *Mandat. de anno 1769.* die klösterliche Disciplin, Ordnung, und Collectur betreffend.

(m) Vid. *Mandat. de anno 1757. in p.* der klösterlichen Schulden, und Rechnungen. *Item de anno 1769.* die Schulden der Klöster und andrer geistlichen Communitäten betreffend.

(n) Neue Ordnung des Churfürstl. Geistl. Rathes. 1779. S. 32. 33. & 34.

Aprill 1715 wegen Errichtung neuer Klöster, das Generalmandat vom 2 Nov. 1769. S. 1. wegen des zur Ablegung der Ordensgelübden erforderlichen Alters, und S. 2. der Klosterkerker, und Gefängnissen halber, dann der klösterlichen *Disciplin*, und *Correction* überhaupts in Ansehen aller Klöster *statuiren* 2c. — — Wegen Wahlen in Prälaten, und andern Frauen- oder sonst wahlfähigen Klöstern in jenem, was die alten *Instructionen* hin und wieder dießfalls vorschreiben, leidet es jedoch eine Ausnahme. Hierin hat der geistliche Rath das, was unterm 6 October anno 1774 der Wahlen halber ins besondere zu Stand gekommen ist, zu beobachten. — Wegen der Wahlen aber ist ein *Regulativum* vom Jahre 1770 vorhanden, wornach sich der geistliche Rath bis auf weiters zu achten hat. — — Ins besondere aber hat der geistliche Rath auf all jenes genauest zu halten, was in dem Generalmandat vom 5 August 1757 wegen kostbaren Lust- und andern Klostergebäuden, des aufhabenden Schuldenstandes, Unförmlichkeit der Klosterrechnungen, und deswegen nothwendig

dig gewordenen *Visitationis-Commissionen* verordnet, — in der *Instruction* vom Jahre 1629. §. 8. wegen Erlangung unbeweglicher Güter *ad manus mortuas ex mandato* vom 30 December 1701, und wegen der in die Klöster zu bringen erlaubten *quotae pragmaticae*, so andern durch die *pragmaticam* vom 31 Oktober 1764, und sonderlich der in Jahren 1765, und 1769 hinnach erfolgten *Leutationen* schon geordnet worden.

§. 127.

PROPVGNANDA.

I. *Abbates vi iurisdictionis ecclesiasticae subditos suos regulares seu per se, seu per Sacerdotem delegatum a peccatis absolvere possunt.*

II. *Habent etiam ius sibi soli reservandi quosdam casus, quos tamen a Clemente VIII. ad undecim restrictos excedere nequeunt.*

III. *Quoad temporalia monasteriorum Abbates non sunt Domini, sed tantum administratores: hinc alienatio bonorum immobilium, vel mobilium*

lium pretiosorum non servato iuris ordine ab iisdem facta nulla est.

IV. *Interrogati recensebimus, in quibusnam Religiosi exempti subsint Episcopis, in quibus non, & qualem iudicium de eorundem privilegiis ferendum sit.*

TITVLVS SEXTVS.

De communibus praerogatiuis Clericorum.

§. 128.

Praerogatiua in genere est ius, quod alicui prae aliis competit. Clerici tanquam membra Ecclesiae non vulgaria (§. 20.) varia iura prae Laicis, & inter ipsos Clericos alii prae aliis tum ex ipsa Christi institutione, tum ex consuetudine ecclesiastica habent. (cap. 1. tit. 2. & 4.) Si ista iura considerantur, prout singulis Clericis pro diverso hierarchiae gradu competunt, dicuntur praerogatiuae speciales Clericorum, quas in antecedentibus enumeravimus: si vero considerantur, prout omnibus Clericis in genere sine respectu ad

ad hierarchiam antiquam vel nouam competunt, tunc dicuntur *praerogativae communes*.

§. 129.

Istae praerogativae communes vulgo comprehenduntur sub generali nomine *immunitatis*, quae consistit in iure quodam singulari ordini Clericorum tam quoad personas quam quoad res eorum concessio. Eiusmodi ius singulare Clericis concessum vel versatur circa *spiritualia*, vel circa *temporalia*, & *civilia*: hinc immunitas Clericorum alia est *spiritualis*, alia *temporalis*, quae distinctio sedulo notari debet. Immunitas temporalis vel concernit personas ipsas Clericorum, vel res aut bona eorundem: ideo alia immunitas est *personalis*, alia *realis*.

§. 130.

Immunitas temporalis personalis consistit in variis privilegiis, vi quorum personae Clericorum specialiter a verberibus & vulneratione aliorum, a iudicio secularium, & ab aliis vexationibus immunes sunt. Haec immunitas sub se

N

con-

continet 1) priuilegium *canonis*, 2) priuilegium *fori*, 3) priuilegium *seruitiorum*, & 4) priuilegium *competentiae*.

§. 131.

Per *priuilegium canonis* personae Clericorum speciali quodam modo ab iniuriis & verberibus aliorum custodiuntur: cum omnis ille, qui suadente diabolo (o) manus violentas Clerico iniecerit, excommunicatus sit. Dicitur priuilegium canonis, quia in Synodo Lateranensi II. anno 1139. can. 25. statutum est. Excommunicatio illa hodie passim habetur vt *latae sententiae*, sed magis ex interpretatione Doctorum, quam ex mente ipsius Auctoris. Dicitur enim in citato canone: *Anathemati subiaceat*, quod iuxta Reuerendiss. D. Rautenstrauchium idem est, ac *sit anathematizatus*, *sit sequestratus*, quae verba iuxta glossam in cap. 2. de for. compet. non nisi *ferendae sententiae* excommunicationem significat.

§. 132.

(o) Vid. Causs. 17. quaest. 4. cap. 29. conferri simul debet cap. 1. 3. 10. & 24. de sentent. excomm.

§. 132.

Privilegium fori est ius Clericis competens, vi cuius in caussis personali-
bus ciuilibus a iudice seculari ad forum
suum trahi non possunt. Tempore Chri-
sti & Apostolorum ignotum fuit hoc pri-
vilegium. Primus illud Clericis conces-
sit Constantinus M., (p) huic consense-
runt Arcadius, Honorius, Theodosius II,
& Valentinianus III, ita tamen, vt tum
nulla adhuc necessitas adfuerit adeundi
tribunal Episcopi, sed litigantibus optio
data fuerit, an vellent forum ecclesiasti-
cum vel seculare eligere. (q) Iustinia-
nus demum primo Monachorum & Mo-
nialium, dein etiam Clericorum caussas
litigiosas ciuiles ad Episcopos transtulit.
Carolus M. & eius successores hoc pri-
vilegium Clericis semel concessum re-
nouarunt, ac etiam auxerunt, vti in Ca-
pitularibus Regum Francorum (r) legi-
tur: *Clerici ecclesiastici ordinis, si culpam*
N 2 *incur-*

(p) Vid. *Sozomenus* in hist. Lib. cap. 9. &
Nicephorus Lib. 7. hist. eccles. cap. 46.

(q) Leg. 7. Cod. de episc. audient.

(r) Lib. 1. cap. 27. & 38.

incurrant, apud ecclesiasticos iudicentur, non apud seculares. Fridericus II. denique illud etiam ad causas criminales extendit. (s) Nullus ecclesiasticam personam in criminali quaestione vel civili trahere ad iudicium seculare praesumat contra constitutiones imperiales, & canonicas sanctiones.

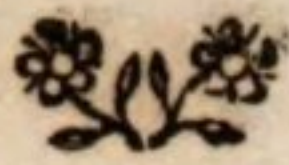
§. 133.

Privilegium servitiorum est ius, vi cuius Clerici a certis quibusdam servitiis a ciuibus alias praestandis immunes sunt. Quia nempe eiusmodi servitia Clericos in ministerio sacro impediabant, vel alias statui eorum minus decentia reputabantur, hinc ab iisdem liberati sunt, nisi forte extrema necessitas & suprema patriae salus, ac ius sequelae deposcerent, ut etiam Clerici talia servitia, qualia sunt angariae, militia &c. in se suscipiant, ubi nulla exemptio locum habet.

§. 134.

Privilegium competentiae est ius, vi cuius Clericis nimis debitis grauatis credito-

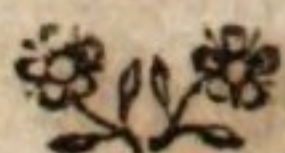
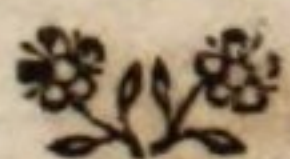
(s) In Authent. statuimus. C. de Episc. & Cleric.

ditores tantum relinquere debent, vt congruam habeant sustentationem. Decretaliftae plerumque hoc priuilegium ex *Cap. Odoardus 3. de solut.* deducunt; verum, vt puto, minus recte. Ibi enim tantum fit mentio de excommunicatione, quae in Odoardum Clericum statuta fuit, quia soluendo non erat, & quam Pontifex sub certa conditione soluendam esse rescripsit, de sic dicta autem competentia nullum ibi vestigium reperitur. Haec ergo potius ex aequitate, & consuetudine deducenda est, cui introducendae forte citatum capitulum occasionem praebuit.

§. 135.

Immunitas realis circa res & bona Clericorum versatur (§. 129.) & plerumque definiri solet, tanquam ius, vi cuius res Clericorum ab omni secularium Dominorum iurisdictione, exactione, & oneris impositione liberae sunt. Tempore Christi & Apostolorum, vtpote qui nulla bona immobilia habebant, talis immunitas ignota fuit. Dum vero in seculo 4to multi homines ad Religionem conuersi bona sua immobilia variis Ecclesiis do-

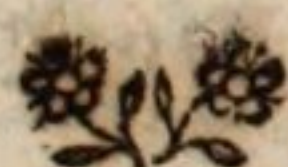
narent, primus fuit Constantinus M., qui tales Ecclesiarum catholicarum possessiones a soluendis tributis exemit. Inde originem traxit immunitas realis, quae circa seculum 9^{num} magis semper ac magis adaucta in seculo 11mo ad ipsas Clericorum possessiones priuatas & patrimoniales extensa fuit. Hinc Concilium melphitanum sub Urbano II. in can. 11. statuit: *Ne grauamen aliquod sancta patiatur Ecclesia, nullum ius Laicis in Clericos esse volumus.* — *Neque liceat Laicis exactionem aliquam pro Ecclesiae beneficiis, aut paternis, maternisue facultatibus quaerere.* Ne mireris! introductis enim & vbique receptis falsis Pseudo Isidori decretalibus commune erat praeiudicium, Clericos. penitus quoad omnia potestati ciuili subtractos esse, & soli Rom. Pontifici subesse, consequenter & eorum bona tanquam accessoria personae.

§. 136.

Recensita modo breuiter historia immunitatis nemo negauerit, *immunitatem spiritualement*, (§. 129.) vi cuius ex ipsa Christi institutione Clericis varia iura

ra prae Laicis in Ecclesia christiana, utpote inaequali (§. 33.) competunt, minime a potestate civili dependere: cum imperium Ecclesiae in suo genere sit summum, & independens. Verum aliud longe dicendum est de *immunitate temporali*. Cum enim Clerici tanquam veri reipublicae ciues omnibus iuribus & commodis ciuitatis fruuntur: sequitur manifeste per principia iuris publici universalis, illos per se ad ea omnia teneri, quae alios ciues stringunt, nec a publicis ciuitatis oneribus esse exemptos. Insuper Christus Dominus instituendo Ecclesiam christianam societates civiles subuertere noluit, id quod tamen fieret, si quaedam illius membra reipublicae commodis fruerentur, quin ad bonum commune consequendum vires suas conferendi obligationem haberent. Si ergo Clerici a quibusdam reipublicae oneribus exempti deprehenduntur, exemptio haec non a Christo, neque ab Ecclesia, quae eximendi potestatem non habet (§. 45. in Schol.) sed ex gratiosa Principum concessione descendit: & quia hi non aequae omnes in concessione immu-

nitatis temporalis liberales sunt, hinc quid exemptionis Clericis hodie hac in re competat, ex singularibus prouinciae statutis & consuetudine particulari desumendum est.

§. 137.

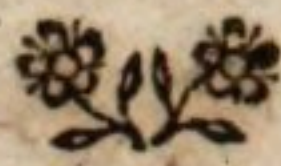
ADPLICATIO AD BAVARIAM.

In Bauaria quoad immunitatem Clericorum temporalem (t) iam antiquitus multa constituta, & hodie in noua ordinatione (u) sequentibus renouata sunt. Die Geistlichen sind ihrer Person, und Handlungen nach, in so weit dieselben das *Ministerium Ecclesiae* selbst betreffen, zwar unter das *forum ecclesiasticum ordinarium* gehörig, und ihre hierin begangene *delicta* sind den canonisch-geistlichen Strafen unterworfen. Wenn aber so eine Handlung auch die Wohlfart des Staats mit angehet, oder der *Delinquent* den Staat im hohen Grade mit beleidiget

(t) Vid. *Concordata de anno 1583. cap. 3. & 4.*

(u) Vid. *Neue Ordnung des Churfürstl. Geistl. Rathes 1779. §. 14. & 15.*

get hat, so stehet der Landesherrschaft nicht minder zu, denselben nachdem ihm der geistliche Obere die canonische Buß vorher auferlegt hat, auch *ciuiliter*, oder nach Schwere des Verbrechens, nach wirklich geschehener, oder doch für geschehen geachteten *Degradation*, und mit Beobachtung der nemlichen Proceßordnung, wie gegen adelich und graduirte Uebelthäter, wohl auch gar *criminaliter* zu bestrafen zc. — — In Handlungen entgegen, wo es sich weder um pur geistliche Sachen, noch um pur weltliche *iura realia vel mobilia*, sondern um blos bürgerliche Personaldinge, 3. B. Personalcontracte zc. handelt, — oder wo es nur um geringe Civilverbrechen, derer Geldstrafen laut Concordaten von den Bischöfen *ad pios usus* im Lande ohne hin einzusenden sind, zu thun ist. Alle diese Sachen sind zwar ebenfalls unter die Sphäre der geistlichen Gerichtbarkeit, nicht aber *iure ordinario & proprio*, sondern blos *iure priuilegiato* und aus Gnaden der Landesfürsten gehörig, in so lang und viel, als dieses ursprünglich blos weltliche *forum priuilegiatum* nach

den Gesetzen des Landes exercirt wird, auch dem gemeinen Wesen Nutzen und nicht Schaden bringt, oder sonst keine Ausnahm leidet.

§. 138.

PROPVGNANDA.

- I. *Immunitas Clericorum quoad sacra a potestate civili non dependet.*
- II. *Immunitas vero eorundem quoad temporalia & civilia Principum concessionem in acceptis referri debet,*
- III. *Qui illam in suis territoriis vel ampliare vel restringere possunt.*

§. 139.

Actum est huc usque per duo primae Sectionis Capita (§. 31.) de Ecclesia christiana in se spectata; prouti illa ab ipso Christo Domino instituta (§. 33.) & per leges fundamentales determinata veram rempublicam sacram iure determinandi, & veri nominis imperio praeditam (§. 45. & 52.) constituit, cuius membra inter se sine respectu ad extraneos variis iuribus & obligationibus mutuis fruuntur. Iam quia Ecclesia etiam
con-

considerari potest in relatione ad extraneos (§. 30. in Schol.) reliquum est, ut etiam paucis iura & obligationes mutuas pertractemus, quae inter Respublicas & Ecclesiam intercedunt, eiusque *nexum* & *statum publicum externum* conficiunt. Hoc in sequenti *Sectione secunda* praestabitur.

SECTIO SECVNDA.

Ius ecclesiasticum publicum externum.

§. 140.

Ius ecclesiasticum publicum externum est ea iuris ecclesiastici publici pars, quae statum Ecclesiae publicum externum determinat. (§.§. 30. 31.)

Scholion. Ad statum Ecclesiae publicum externum ea pertinent, quae de Ecclesia in *nexu publico externo* considerata praedicari possunt. Iste nexus consistit in *mutua relatione* Ecclesiae ad Rempublicam, & Reipublicae ad Ecclesiam. Quia vero Respublicae considerari possunt vel *in genere*, in quantum omnes ciuitates publi-

publicae sub hoc generico nomine comprehenduntur, & quarum proin sub hoc respectu consideratarum relatio ad Ecclesiam ex illa iuris naturae parte, quam ius publicum universale adpellamus, determinari debet, vel *in specie*, in quantum certa quaedam Respublica ex specialibus pactis aut aliis titulis specialem quoque relationem ad Ecclesiam habet: hinc ista Sectio secunda iterum in *duo Capita* difsecatur. Haec propter abundantem materiam iuxta normam hucusque servatam in *certos titulos* distinguere possent: verum breuitate temporis arctatus illa in subsequenter paragraphis non nisi paucis pertractare possum fors alia vice servato ordine pluribus dilucidanda.

CAPVT PRIMVM *agit de nexu Ecclesiae cum Republica in genere.*

CAPVT SECVNDVM *agit de nexu Ecclesiae cum Republica Germaniae in specie.*

CAPVT PRIMVM.

De nexu Ecclesiae cum Republica
in genere.

§. 141.

Illa *inter se connexa* dicuntur, quorum vnum continent rationem sufficientem vel coexistentiae, vel successionis alterius, & hinc *nexus* in genere est mutua rerum ad se inuicem relatio, vi cuius altera sufficientem alterius rationem continet vel quoad coexistentiam, vel quoad successionem. Ille, qui est membrum Ecclesiae, etiam ciuitatis cuiusdam membrum esse dignoscitur. Inde nec Ecclesia extra Rempublicam, nec Respublica absque Religione (w) & consequenter extra Ecclesiam cogitari non potest: & sic iam patet, *inter Ecclesiam & Rempublicam* ratione coexistentiae maximam connexionem reperiri.

Scho-

(w) Defendit quidem aliquando *Petrus Bayle*, dari posse quamdam Atheorum societatem. Verum plurimi, & inter eos celeberrimi viri ipsius doctrinam refutarunt.

Scholion. Multum quidem hodie disputatur circa quaestionem: An Ecclesia sit in Republica, an vero Respublica in Ecclesia? imo quidam ex decisione huius quaestionis omnia Imperantium iura determinare volunt: (a) Die Kirche ist in dem Staate, nicht der Staat in der Kirche, dieser Grundsatz (sagt ein gewisser Watteroth in seiner Schrift für die Toleranz) ist der Grundpfeiler der Thronen. Verum si conceptus tam Ecclesiae quam Reipublicae rite iuxta principia catholica formatur, & utriusque natura rite discernitur, melius puto dici posse, illas sibi coexistere.

§. 142.

Cum ergo & Ecclesia & Respublica publicae societates sint, quae mutuam ad se inuicem relationem & connexionem habent; in determinandis utriusque mutuis iuribus & obligationibus bene *ad naturam* cuiusque *ex fine*
cuius

(a) Vid. Ist die Kirche im Staate, oder der Staat in der Kirche? Ueberlegte Gedanken. 1782. Eingang.

cuius proprio desumendam adtendi debet. Ecclesia habet *finem supernaturalem*, nempe salutem aeternam per debitum Deo cultum obtinendam; (§. 44. in Schol.) Respublica vero *temporalem*, nempe felicitatem temporalem per securitatem tam in - quam externam, & sufficientiam ac commoditatem vitae consequendam: hinc Ecclesia & Respublica prorsus distinctae sunt societates. Vtraque societas a Deo est, hinc sibi inuicem contradicere non potest, & consequenter nec finis utriusque quamvis distinctus sibi inuicem aduersabitur. Qui habet ius ad finem, etiam ius habet ad media fini consequendo proportionata. *Media* ad finem Ecclesiae consequendum sunt *spiritualia*; illa vero ad finem Reipublicae obtinendum sunt *temporalia*. Cum finis Ecclesiae & Reipublicae sibi non contradicat, neque media utriusque, si legitima sunt, sibi contradicere poterunt: hinc in utraque societate praeter *distinctum finem* etiam *distincta potestas* datur sibi inuicem minime contradictoria: & vnus idemque homo, qui simul membrum & Eccle-

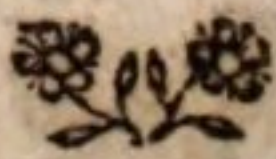
clesiae & reipublicae est, duplicem legem naturalem optime observare potest: **COLE DEVM TAM IN - QVAM EXTERNE, PROVTI COLI VULT! & INTERMITTE OMNES ACTIONES REIPVBLICAE NOXIAS!**

§. 143.

Ex distincto ergo fine, & ex distinctis mediis ad limites vtriusque potestatis rite determinandos, & penitus inspiciendos *sequentes canones* statui possunt.

- I. Potestati ecclesiasticae, quae a Deo est, non nisi spiritualia media competunt, & illa per se nunquam effectus civiles producere potest.
- II. Essentialia religionis Christus ipse determinavit; accidentalia vero Ecclesiae reliquit: noluit tamen, ut ea, quae ex arbitrio hominum religioni accedunt, reipublicae sint nocitura.
- III. Essentialia religionis reipublicae nunquam nocere possunt, eidem tamen damnum inferre poterunt accidentalia.

IV.

IV. Imperans ciuilis pariter suam potestatem a Deo habet, & tantum iuris, quantum ad perficiendam ciuitatem, eamque contra nociua quaeque defendendam necessarium est.

V. Hinc idem quoad essentialia religionis nulla iura habet; talia tamen ei competunt quod accidentalia, quae simul sumpta vulgo *ius Principum circa sacra* adpellantur.

§. 144.

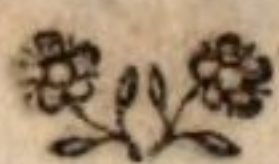
Ius Principum circa sacra duo generalia iura sub se comprehendit, nempe *ius inspiciendi & cauendi*, ac *ius advocatae & defensionis*, ex quibus plura alia in specie deduci possunt. Cum enim societas ecclesiastica ciuili non contradicat, (§. 142.) & Deus noluerit, ut per statuta aut negotia Ecclesiae salus rei publicae detrimentum patiatur, sequitur: Principi ciuili, qui ciuitatem defendere & ad praestitutum finem perducere debet, ius & obligationem incumbere, ut tale damnum, si quod imminet, a republica remoueat; id quod scire non potest, sine inspectione. Cum insuper
O reli-

religio efficacissimum medium sit ad obtinendum finem ciuitatis, & Imperantes omnia media ad illum consequendum adhibere teneantur, patet: iisdem ius & obligationem competere, vt religionem omnibus viribus defendant. Ex dicto ergo generico iure cauendi, & aduocatae sequuntur iura specialia, quae Imperantes ciuiles in personas ecclesiasticas, res, & actiones eorum exercent.

Scholion. In Bauaria quoad *ius aduocatae* & *cauendi* nuperrime in noua ordinatione consilii ecclesiastici (b) sequentia statuta sunt: Befehlen daher Höchstdero geistlichen Rath hiemit ernstlich an, daß er in pur geistlichen, die Religion wesentlich betreffenden Dingen, als da sind Glaubenssachen, Wort Gottes, Seelenheil, Predigtamt, Gottesdienst &c. worinn die Macht zu ordnen, und zu entscheiden der Geistlichkeit ganz allein zusteht, hiebey anders, als Beystands- und Manutenezweis per modum protectionis, defensionis vel curatellae, sich nicht zu verhalten,

(b) Vid. Neue Ordnung &c. 1779. §. 3. & 4.

halten, — folglich die Religion mittels
des *brachii secularis* so zu unterstützen,
und zu handhaben, wie es in denen von
vorigen Herzogen erlassenen Religions-
mandaten und Patenten wegen Gottes-
diensten, Christenlehren, Predigtamte,
Ketzerereyen 2c. 2c. des weitem versehen
und wirklich vollzogen worden ist. — —
Wie nun die vorgängigen geistlichen
Rathsordnungen schon dahin abzielen,
sonderlich aber das iüngste den 3 Aprill
im Jahre 1770 erst erlassenes landes-
herrliche Decret buchstäblich vermag,
daß man in Landen zu Baiern und der
obern Pfalz geistliche Verordnungen,
und Gesetze gleich andern catholischen
Staaten ohne vorausgehendes landes-
herrlicher Einsicht, und Begnehmigung
ad effectum nicht mehr bringen lassen
werde, und wie dieß alles auch bereits
ein- und andersmal schon wirklich in
Ausübung gekommen ist, so hat der
geistliche Rath noch ferners hierauf zu
halten, sohin kein *Ordinariats*-Patent
affigiren zu lassen, welches nicht vor
der *Promulgation* hieher eingesandt,
der geistliche Rath darüber fordersamst

*deliberirt, und ex intimo Resolution
erholet hat.*

§. 145.

Ius cauendi est facultas Imperanti
ciuili competens ea omnia remouendi,
quaecumque reipublicae salutis contraria
& nociua sunt. Cum ergo accidentalia
religionis ex arbitrio hominum profluen-
tia reipublicae nociua (§. 143.) esse pos-
sunt, Princeps circa illa sequentia iura
specialia exercere potest: 1) potest pro-
hibere, ne numerus Ministrorum religio-
nis conuenientem excedat modum,
2) potest definire aetatem, qua quis huic
statui se addicere possit, 3) vrgere, vt
antea necessariis tanto muneri sint imbu-
ti scientiis, 4) dare exclusiuam iis, per
quos in rempublicam redundaret dam-
num, 5) examinare genus vitae, & in-
stituta personarum aut societatum eccle-
siasticarum sibi subiectarum, easque re-
formare, si salutis publicae contrariae de-
prehendantur, 6) cohibere spiritualium
iurium abusum, & potestatem infligendi
poenas temporales, aut sibi soli refer-
vare, aut normam earundem Ecclesiae
prae-

praescribere, 7) disponere de iuribus Ecclesiasticorum temporalibus pro salute ciuitatis, & ea in iuribus mixtis, quae per potestatem regiam adnexa sunt, & sine ea nunquam valide adnecti poterant, separare: 8) procurare, ne abusus reddituum stolae & decimarum ingruant, 9) statuere legem amortizationis obtutu bonorum temporalium seu in Ecclesias, seu in monasteria, seu in singulas personas ecclesiasticas ultra certam quantitatem deuoluendorum, 10) restringere, vel omnino tollere asyla, prouti securitas reipublicae postulauerit &c. &c.

§. 146.

Quia essentialia religionis reipublicae damnum non inferunt, (§. 143.) hinc Imperans ciuilis nihil circa illa statuere potest. Princeps ergo 1) non potest determinare, quae sint dogmata fidei, aut quemquam ad illas cogere actiones, quae rectae rationi, aut verbo Dei reuelato aduersantur, 2) neque fidelibus necessarios religionis ministros auferre, aut eos extra casum necessitatis ad talia ciuitatis munia adhibere, queis in ipso

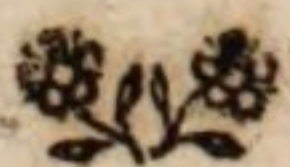

cultu diuino impediuntur, 3) nequit ulterius determinare normas dispensandorum myfteriorum, aut ministris ad eorundem dispensationem requisitam iurisdictionem elargiri, 4) nec prohibere potest, ne illis summa reuerentia, & debita in spiritualibus obedientia exhibeatur, 5) nec quidquam eorum, quod Numinis cultui a fidelibus est destinatum, absque extrema necessitate, vel tollere penitus, vel comminuere, aut in alios usus conuertere, 6) nequit insuper personis ecclesiasticis subtrahere ea, quae necessaria ipforum sustentationi offeruntur stipendia, nisi iis alia ratione tantundem substituat, vti nec res Ecclesiarum vel ministrorum religionis quas-cumque contra turbatores, iniustosue possessores indefensas relinquere potest; 7) denique Princeps iura mere spiritualia sibi arrogare non potest, nec Ecclesiam in eiusmodi iuribus, quae ad obtinendum eiusdem finem absque omni reipublicae damno seruiunt, vel minimum turbare &c. &c.

§. 147.

Ius aduocatae est facultas Imperanti civili competens tuendi & defendendi Ecclesiam, & iura ei competentia. Pertinet hoc ius ad impedimenta cultus diuini in reipublica remouenda, & ad repellendam aliorum vim & iniurias, ut cuius in ciuitate iure sibi competente uti possit. Cum Religio efficacissimum medium (§. 144.) sit ad finem reipublicae obtinendum, & quaeuis ciuitas tunc bene ordinata agnoscatur, si ius suum cuique tribuatur: sequitur, Imperanti civili ius aduocatae omnino competere, ex quo in specie sequentia fluunt. Potest Princeps, & tenetur 1) obseruationem dogmatum promouere, & leges ecclesiasticas reipublicae non nociuas sua auctoritate firmare, 2) cauere, ne haereses oriantur: & hinc in certis circumstantiis potest conuocare concilia, exquirere consilia disperforum Episcoporum, non tolerare impugnatores verae religionis, imo eosdem poenis afficere, quia libertas conscientiae, quae cuius per imperium civile salua esse debet, non in eo posita est, ut alios quoque im-

pune seducere, & rempublicam turbare liceat: 3) potest prohibere libros perniciosos, & disputationes theologicas inter homines plebeios: 4) ius habet urgendi, vt personae ecclesiasticae canones obseruent, & coercendi eos, qui canonum sunt transgressores, 5) vti & recursum concedendi iis, qui per nimium potestatis ecclesiasticae abusum grauantur: 6) inuigilare debet, ne bona ecclesiastica in alios, quam queis dicata sunt, vsus conuertantur, aut alienentur, & hinc ne Ecclesiae & beneficia ecclesiastica vltra consuetam quantitatem a Superioribus ecclesiasticis vel in territorio, vel extra id constitutis grauentur &c.&c. Quamuis Imperans ciuilis vi iuris aduocatae possit & debeat procurare, vt consensus ciuium in religione obtineatur, tamen, si id necessitas, aut magnum ciuitatis commodum expostulat, illis, qui a vera religione alieni sunt, liberum sacrorum exertium permittere potest, nisi fors leges fundamentales, aut specialia pacta obstant, quae semper obseruari debent, prout Cl. de Martini (c) scribit:

Illud

(c) Posit. de iur. ciuit. pos. 221.

Illud vero extra dubitationem positum est, pacta licita Imperantem inter & Ecclesiae socios conuenta ab illo seruanda esse, veluti si placuisset, ne in territorio ciuitatis falsa toleretur religio, & ne ipse, qui maiestate fulget, diuersum Dei colendi modum amplectatur, aut in aliam transeat ecclesiam: a quarum conditionum implemento, si modo imperium ea lege delatum, vt si secus fecerit, amittatur, retinere velit, inuitis se eximere sociis haud quaquam valet.

§. 148.

Omnia iura Imperanti circa sacra competentia *Cl. de Martini* (d) ad tria capita reducit: nempe I. ad ius ferendarum, quae Dei cultum promoueant, & impietatem euellant, II. ad ius supremae inspectionis, quo praecauere potest, ne Ecclesia noceat, vtque turbatores excludantur, III. ad ius exsequendi seu dirigendi negotia Ecclesiae arbitraria ad salutem ciuilem. Ex his dein varia iura in specie deducit, & denique concludit, ea omnia aequae de

O 5

Reli-

(d) Ibid. posit. 222. & seqq.

Religione christiana praedicari posse; quia Christus, qui quidem Ecclesiam suam vnam fundavit, ac vniuersalem, & sacra potestate instruxit; attamen civili imperio minime derogare intendit, sed *Caesari dari iussit, quae sunt Caesaris, & quae sunt Dei, Deo.* Hanc quoque materiam de iure Principis circa sacra *Cl. Eybelius* (e) admodum profuse pertractat. Qui ergo in illa magis instrui desiderat, dictos auctores cum aliis consulat.

CAPVT SECVNDVM.

De nexu Ecclesiae cum Republica Germaniae in specie.

§. 149.

Nexus Ecclesiae cum Republica Germaniae consistit in particulari relatione Ecclesiae ad imperium germanicum ex diuersis Concordatis & pacificationibus (§. 14.) exorta. Diuersas in Ecclesia germanica mutationes, & quidem non solum quoad accidentalialia, verum etiam per

(e) *Introduct. in ius eccles.* Tom. II. Lib. 2. Cap. 1. 2. & seqq.

per praetensam reformationem quoad essentialia contigisse historia satis declarat. Verum qualis relatio inter Ecclesiam & Respublicas Germaniae catholicas intercedat, passim iam in Sect. Ima Cap. 2. adnotatum est. Hic tantummodo versamur circa illam relationem specialem, quae per sic dictam reformationem, & subsecutam *Pacem Religiosam ac Westphalicam* inter Ecclesiam & Imperium germanicum introducta est, & quae circa *personas, res, & iudicia* versatur.

§. 150.

Vt ista relatio, & inde fluentia iura, ac mutuae obligationes rite cognosci possint, prius cum Cl. Iosepho de Riegger (f) personarum diuisio in imperio germanico statuenda est. Sunt autem alii *imperantes*, alii, *qui parent*. Caput imperantium est *Imperator*, & penes eum est summum imperium: reliqui obediunt. Imperantes porro aut *status* sunt, aut *non*, prout ad imperii summum exercitium in comitiis plus aut minus

(f) Vid. Principia iur. eccles. Germ. cap. 10.

minus concurrunt. Illi, qui *status non* sunt, aut *immediate* Caesari & imperio subiiciuntur, aut *mediate* duntaxat, dum alterius Principis iurisdictionem agnoscunt. Personae ergo in ordine ad praesentem materiam diuiduntur in *Imperantes* & *obedientes*, in *status*, & *non status*, in *immediatos* & *mediatos* seu subditos, qui immediate suo Domino territoriali subiiciuntur.

§. 151.

Aliud porro discrimen inter personas imperii germanici in fidei formula, & symbolorum diuersitate situm est, iuxta hanc namque alii sunt *Catholici*, alii *Protestantes*, alii *Reformati*. Hi omnes, quamuis quoad ipsa religionis christianae essentialia maximopere inter se discrepent, tamen vi Legum Germaniae fundamentalium (g) aequalibus iuribus fruuntur ita, vt, *quod uni iustum est, alteri quoque iustum sit.*

Scholion. Ex his aequalibus iuribus sequentia fluunt: I. Quod Principes
Pro-

(g) Vid. Instr. P. O. art. 5. §. 1. & art. 7. §. 1.

Protestantium ecclesiastici aequiparentur Catholicis, etiam reseruato ecclesiastico ad illos extenso. II. Quod in Camera Imperii par sit ex vtraque religione Assessorum numerus. III. Quod matrimonia Protestantium habenda sint legitima. IV. Quod in Germania nemo ob diuersum religionis sensum in vita ciuili deterioris conditionis haberi possit. V. Plurima alia, quae ex principio mutuae & exactae aequalitatis per legitimas conclusiones deduci possunt.

§. 152.

Ex relatione speciali Ecclesiam inter & Imperium germanicum *quoad personas* (§. 149.) Specialia iura sequuntur, inter quae primas partes obtinet *iur reformandi*. Haec ecclesiastica Episcoporum iurisdictione in Protestantes per P. R. suspensa sensim in praxin deductum, & Principibus territorialibus per P. W. confirmatum est: (h) *Cum eiusmodi statibus immediatis cum iure Territorii & Superioritatis, ex communi*

(h) Ibidem art. 5. §. 30.

ni per totum imperium hactenus usitata praxi, etiam ius reformandi exercitium religionis competat, — — conuentum est, hoc idem porro quoque ab utriusque religionis statibus obseruari, nullique statui immediato ius, quod ipsi ratione Territorii & Superioritatis in negotio religionis competit, impediri oportere.

§. 153.

Reformare aliquid ex Etymologia nominis idem est, ac aliquid in pristinam formam restituere, consequenter abusus, vitia & defectus supponit, quos in melius mutari plurimum interest. *Ius ergo reformandi* in genere est facultas tollendi abusus & defectus emendandi. Si haec facultas residet penes Ecclesiam, est *ecclesiasticum*, si vero penes societatem ciuilem, dicitur *politicum*.

Scholion. Quoad ius reformandi ecclesiasticum bene distingui debet *antiquum* & *nouum*. Prius enim ex ipsa ordinatione diuina Episcopis & Rectoribus ecclesiasticis concessum, hoc vero

vero ex communi in imperio vſitata praxi Principibus territorialibus in Germania attributum eſt. Vtrumque optime dilucidat Cl. *Barthelius* (i) in *duplici diſſertatione de iure reformandi antiquo & nouo*, qui deſuper *Legi* omnino meretur.

§. 154.

Ius reformandi eccleſiaſticum novum, quod Imperatori, & ſtatibus immediatis eccleſiaſticis non minus, quam ſecularibus cum iure Territorii ex communi haſtenus vſitata praxi (§. 152.) competit, iuxta ſenſum iuris publici germanici eſt facultas definiendi religionis exercitium, quatenus hoc legibus imperii, & pacis eſt conſentaneum.

Scholion 1. Si quaeritur, vnde hoc ius deſcendat? facilis ex ipsis inſtrumenti verbis petitur reſponſio: nempe ex communi per totum imperium haſtenus vſitata praxi, ius vero Territorii & Superioritatis non niſi conditio eſt, ſine qua non obtinet dictum ius reformandi. Qui ergo dominium
&

(i) Opuscul. iurid. Tom. 1. opuscul. 2. & 3.

& superioritatem territorialem proprie dictam non habet, neque ius reformandi exercere poterit, nisi desuper ex ipso iustrumento pacis specialis exceptio ostendi possit, vti *de immediata imperii nobilitate* in art. 5. §. 28. Hinc ad exercitium dicti iuris non sufficit *sola feudalis qualitas*, vbi vnus tantum Dominium directum, alter vero tantum Dominium utile habet, nec *sola criminalis iurisdictio*.

Scholion 2. Si vero ius territorii *controuersum* est, aut ipsum territorium pluribus *commune*, exercitium reformandi ex anno normali (k) & die decretorio desumi debet, *donec super possessorio & petitorio cognoscatur, & decidatur: subditi vero propter mutatam interim religionem pendente territorii controuersia migrare non cogi possunt.*

Scholion 3. Si territorium fuit *opignoratatum*, reuitione autem facta iterum reuertitur, haec (l) statuta sunt,

(k) Vid. Art. 5. §. 43.

(l) Vid. Art. 5. §. 27.

sunt, Domino quidem directo liberum esse debet in huiusmodi terras oppignoratas ad se reuersas suae religionis exercitium publice introducere: incolae tamen & subditi migrare, aut suam, quam sub priori possessore huiusmodi terrarum oppignoratarum amplexi fuerant, religionem deserere non cogantur: de publico vero suae religionis exercitio inter ipsos & reluentem Dominum directum transigatur.

§. 155.

Ius reformandi Principibus territorialibus in regula competens in ipsa P. O. art. 5. §. 31. & 32. limitatum est: ubi specialis exceptio in exercitio iuris reformandi necessario obseruanda statuta est, vi cuius *Landsass Vasalli*, & subditi cuiuscunque generis, qui siue publicum siue priuatum catholicae vel augustanae confessionis exercitium anno 1624. quacunque anni parte, siue certo pacto aut priuilegio, siue solo usu, siue sola denique obseruantia dicti anni habuerunt, illud etiam deinceps retineant cum annexis, quatenus illud dicto anno

P

exer-

exercuerunt, aut exercita esse probare possunt. — Turbati aut quocunque modo destituti vero, sine vlla exceptione in eum, quo anno 1624. fuerunt, statum plenarie restituantur.

Scholion 1. Publicum religionis exercitium est illud, quod publica auctoritate concessum in loco cuique patenti peragitur, & ritibus ac ceremoniis solennibus celebratur: quod vero his qualitatibus destituitur, priuatum est. Hinc scribit Buckischius (m) quicunque religionis suae per ecclesiasticum secundum cuiuslibet religionis statuta legitime ordinatum, in loco publico, ad communem populi usum exercendae potens est, is publicum religionis suae exercitium habere dicitur. Quicunque vero religionem suam in aedibus aut residentia sua ad suum suorumque domesticorum usum tantum per eiusmodi ecclesiasticum exercere tenetur, is non nisi priuatum religionis suae exercitium habet. Annexa religionis sunt 1) institutio
Con-

(m) Vid. Obseruat. historico-polit. in Instr. P. Osnabrugo - Westph. obseruat. 85.

Consistoriorum, 2) ministeriorum tam scholasticorum, quam ecclesiasticorum, 3) ius patronatus & plura alia. (n)

Scholion 2. Dicta exceptio ex anno normali tam firma est, vt pacta quaecunque de publico vel priuato religionis exercitio contra obseruantiam anni normalis innita nulla sint tantum eatenus rata, quatenus obseruantiae dicti anni non aduersantur. Domini tamen & subditi simul mutuo consensu ab illa recedere possunt: nam additur §. 33. *nec ab iisdem nisi mutuo consensu recedere liceat.*

Scholion 3. Vi praefatae exceptionis subditis ex anno normali competit ius excipiendi contra ius reformandi Principibus territorialibus competens. Nequaquam tamen hoc ius, uti quidam Doctores protestantici volunt, *affirmatiuum* est, sed *mere negatiuum*, neque, vbi possessio anni normalis dubia est, *onus probandi* in Dominum

P 2 terri-

(n) Vid. Buckischium ibidem obseruat. 87.

territorii, sed in Subditos transfert. (o)

§. 156.

Dum ergo ius reformandi (§. praeced.) ita restrictum est: Sequitur, Dominum territorialem in certis casibus subditos in religione dissentientes *tolerare* debere. *Tolerantia* in genere est declaratio animi illa, quae nobis aduersa sunt, patienter ferendi, vel pro bono publico admittendi. *Tolerantia religiosa* est declaratio animi illos in ciuitate sustinendi, qui ab eius religione dissentiunt. (p) Quia haec indulgentia vel intuitu reipublicae, vel respectu singulorum adesse potest: hinc alia *tolerantia* est *publica*, alia *priuata*. Insuper publica

(o) Vid. *Henningensium in Meditat.* ad P.W. art. 5. §. 31. Cuius insigne hoc encomium in Bibliotheca iuridica Lippenio - Ienicheniana 1746. pag. 436. extat: *Meditationes eius selectissimam quamque laudem merentur.*

(p) Vid. Iust. Hening. Boehmer Dissert. de Tolerantiae religiosae effectibus ciuilibus. Halae. 1726.

ca vel ex legibus fundamentalibus, aut pacto publico profluit, aut ex arbitrio Superioris descendit: inde vel *necessaria* est, vel *libera seu gratiosa*. Denique vel omnes effectus civiles producit, vel coniuncta est cum detrimento quodam iurium civilium: inde tolerantia alia *simplex* est, alia *qualificata*.

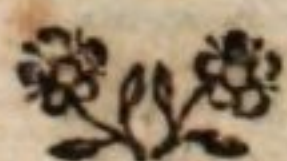
Scholion 1. Domini Territoriales vi legum fundamentalium in germania iis *tolerantiam necessariam* exhibere tenentur, qui anno 1624. seu *publicum* seu *privatum* religionis exercitium habuerunt. Qui vero dicto anno neutro gauisi sunt, aut qui a pace publica diuersam a territorii Domino religionem professi sunt, potest iis *tolerantiam gratiosam* concedere, si velit, non tamen cogitur.

Scholion 2. Quod si Dominus malit subditos a se in religione dissentientes tolerare, quod potest: iuxta *D. De Riegger* (q) patienter toleret necesse est:

P 3

est:

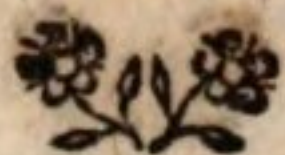
(q) Vid. Princip. iur. eccles. Germ. cap. 10. §. 139. & confer P. O. art. 5. §. 34.

est: ab omni non modo maleficio, iniuria, contumeliis immunes, sed etiam pari cum aliis ciuibus fruuntur iure, pari honore, fama: neque vllum inter eos in administranda iustitia statuatur discrimen &c.

Scholion 3. Si vero Dominus Territorialis subditos, qui ex possessione anni normalis contra ius reformandi excipere non possunt, tolerare non vult, eos ad emigrandum (r) cogere poterit. Emigrantibus tamen *liberum sit, aut retentis bonis aut alienatis discedere, retenta per Ministros administrare, & quoties ratio id postulat, ad res suas inspiciendas, vel persequendas lites aut debita exigenda libere & sine litteris commeatus adire.* Hinc vt emigrantes res suas bene componere possint, *terminus emigrationis* in §. 37. statutus est: & quidem pro illis, qui iam tempore publicatae pacis, vni alteriue religioni addicti fuerunt, *non minor quinquennio*, pro illis vero, qui post publicatam pacem
 reli-

(r) Vid. P. O. art. 5. §. 36.

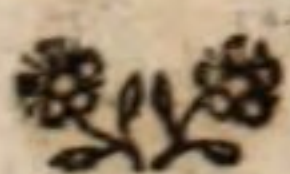
religionem mutant, *non minor triennio.*

Scholion 4. Ratio, eur subditis voluntaria emigratio concessa fuerit, alia non fuit, quam vt praetensa conscientiae libertas saluaretur. Haec si obtineri potest, quin subiectio ciuilis eneruetur, plane nec P. W. nec menti paciscentium contrarium erit, si Imperantes iuxta aequitatis leges alio quodam medio succurrant: & sic ipsa emigratio voluntaria cessare debet. Tale medium est *transplantatio*, quae est mutatio domicilii in territorio salua subiectione ciuili ex iussu Superioris suscepta. Talem Domicilii mutationem iniungi posse, & consequenter Dominis territorialibus in Germania *ius transplantandi* competere, si iuxta aequitatis leges sine fortunarum iactura conscientiae libertati consulatur, nemo facile negauerit. (s)

P 4

§. 157.

(s) Vid. *Perill. de Ickstatt.* in Dissert. de iure transplantandi subditos.

§. 157.

Cum ius reformandi sit regula, quam ipsa exceptio ex anno normali subditis stabilita (§. 155.) confirmat: Sequitur, Dominos Territoriales etiam ius simultanei libere exercere posse, modo possessio in anno normali habita intacta relinquatur. *Ius simultanei* in genere est facultas cuidam competens praeter religionem in quodam loco iam existentem adhuc aliam introducendi. *In Germania* sumitur pro iure vnam ex tribus ibidem stabilitis religionibus in quodam loco introducendi, quae tamen ibi in anno normali non fuit exercita. *Simultaneum* hoc vel *crudum* est, si possessio in anno normali habita violatur, v. g. si templa quoque, quae vnus solum religionis exercitio in dicto anno seruierunt, nunc dominus religioni introductae etiam alternis vicibus communia esse vult &c. vel *innocuum*, si saluo statu anni normalis Dominus territorialis nil aliud vult, nisi vt praeter religionem antea exercitam, etiam nouiter introducta functionibus suis publice gaudeat. **Magna controuersia circa ius simultanei**
inter

inter Catholicos & Protestantes obuersatur. Pernegant Protestantes, quibus Catholici vno ore omnes contradicunt, Principibus Territorialibus *ius simultanei innoxii* adstruentes. (t) Hoc enim ipsum decantatum Protestantium principium (*cuius est regio, illius est religio*) mox a reformationis exordio inualescens, in P. R. dein ad praxin deductum, & in P. W. sub nomine iuris reformandi per modum regulae statutum ostendit, & exemplum ab ipsis Principibus protestanticis datum comprobat, dum inuictissimus Rex Borussiae Berolini, & Elector Hanoveranus in sede electorali Hanoverae Catholicis permiserunt exercitium religionis catholicae in templo ad hunc finem extructo. Quae vero Protestantes argumenta contraria obiiciunt, non nisi *simultaneum crudum* respiciunt, quod ipsi Catholici auersantur.

§. 158.

Sub generico iure reformandi tanquam pars continetur *ius dioecesanum*

P 5

seu

(t) Vid. D. Ioseph. de Riegger Princip. Iur. Eccles. Germ. cap. 10. §. 142. & 143.

seu *iurisdictio ecclesiastica*. Quoad hanc inter ipsos Catholicos nihil omnino immutatum est, cum illa iuxta principia catholica ex ipso iure diuino (§. 9.) Episcopis competat. Quoad Protestantes vero statutum est, (u) vt *ius dioecesanum*, & tota *iurisdictio ecclesiastica cum omnibus suis speciebus contra A. C. Electores, Principes status* (comprehensa libera imperii nobilitate) eorumque subditos *suspensa sit*: & intra terminos territorii cuiusque se contineat. Ea tamen cautione haec statuta sunt, vt Catholici adhuc in triplici casu (§. 97. Schol. 2.) iurisdictione ecclesiastica aduersus Protestantes vti possint.

Scholion. Cum ergo iurisdictione Episcoporum ecclesiastica vigore pacis suspensa sit, ius autem dioecesanum in sensu iuris publici germanici pars sit iuris reformandi Dominis territorialibus (§. 152.) competentis: consequens est, vt eiusmodi subditi Protestantes in causis ecclesiasticis Dominum suum territorialem tanquam iudi-

(u) Vid. P. O. art. 5. §. 48.

iudicem agnoscere teneantur, siue de-
sit Catholicus, siue Protestanticus, si-
ue Princeps secularis, siue ecclesia-
sticus, nil refert, modo semper iuxta
principia religionis protestanticae di-
iudicentur. Nec ipsis patrocinari po-
test systema, quod praeunte Cl. D.
Puffendorffio nouiter excogitarunt, de
iuribus collegialibus nunquam in Prin-
cipem catholicum translatis. Nam
hoc systema tempore pacificationis
nondum multum fuit cognitum.

§. 159.

Haec de iuribus & obligationibus,
quae personis in nexu Ecclesiae cum
Republica germanica consideratis ex di-
versis pacificationibus competunt: iam
quaedam de iis iuribus dicenda sunt,
quae *res*, & *iudicia* concernunt. Res
& bona vel sunt *ecclesiastica*, vel *secu-
laria*, & vtraque in conspectu ad im-
perium germanicum vel *immediata*,
vel *mediata*. Eiusmodi bona plurima
aut occasione mutatae religionis, aut
occasione motuum Bohemicorum & belli
tricennalis possessoribus suis ablata sunt,
hinc in P. W. statuta est restitutio, quae
tamen

tamen plurimis difficultatibus obnoxia fuit. Communis tamen doctrina est, *duplicem* in P. W. stabilitum esse *terminum* restituendorum: scilicet I. *annum* 1618. *pro restituendis EX CAPITE AMNESTIAE*, tam in *sacris*, quam *profanis*. II. *Annum* 1624. Et quidem *diem primum Ianuarii* *pro restituendis EX CAPITE GRAVAMINVM* in *ecclesiasticis*, Et quae horum occasione in *politicis* *mutata sunt*.

Scholion 1. Ex *Capite Amnestiae* restitutionem petere possunt illi, quibus, eoquod vni parti adhaeserint, bona vel ecclesiastica vel profana ablata sunt, & sic damnum occasione motuum Bohemiae, Germaniaeue, aut foederum datum est, idque ab vna alteraue foederatorum parte. Beneficium petendae restitutionis ex *Capite Grauaminum* ad eos pertinet, qui quidem occasione motuum aut foederum nullum damnum passi sunt, attamen iam antea aduersus P. R. sese grauatos esse conquesti sunt. Discrimen inter vtramque restitutionem maximum est; nam restitutio ex *Capite*

pite Amnestiae fieri debet saluis litis pendentis desuper in aula caesarea, siue in camera imperiali, seu aliis imperii immediatis aut mediatis Dicasteriis vertentibus: restitutio vero ex Capite Grauaminum fit cassatis omnibus interim eiusmodi causis latis, publicatis, institutis sententiis. (w)

Scholion 2. Ea, quae dicta sunt, de bonis immediatis intelligi debent. De bonis mediatis statutum est, (x) ut quaecunque monasteria, collegia, balliuias, commendas, templa, fundationes, scholas, hospitalia, aliaque bona ecclesiastica mediata, ut & eorum redditus, iuraque, quocunque ea nomine adpellata fuerint, A. C. Electores, Principes, status, anno 1624. die prima Ianuarii possederunt, ea illis deinceps addicta manean &c.

§. 160.

(w) Plura vide apud Auct. Meditat. ad instr. pac. art. 5. §. 2. L. c. L.

(x) Vid. P. O. art. 5. §. 25. & 26.

§. 160.

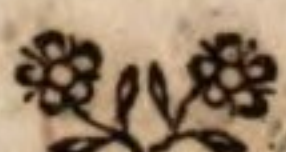
Ad iura, quae circa res & bona ecclesiastica (§. praeced.) versantur, etiam pertinet *ius primariarum precum* Imperatori competens, vi cuius ad beneficium ecclesiasticum vacans semel nominare potest personam idoneam in omnibus imperii capitulis, monasteriis, ac ecclesiis cathedralibus & collegiatis tam immediatis, quam mediatis, si in his ultimis hoc ius anno 1624. die prima Ianuarii exercuit. Persona tamen nominata debita requisita iuxta cuiusvis loci statuta particularia habere debet, ut dictae preces effectum habeant. (z)

§. 161.

In omni Republica bene ordinata ius suum cuique tribui debet. Ad hoc instituta sunt iudicia, in quibus, si plures personae adhibentur, iuxta summam aequitatem maiora suffragia concludunt. Hinc in comitiis Imperii Romano-Germanici, quae speciem iudicii praeseferunt, modus negotia publica terminandi maiori suffragiorum numero,

vfu

(z) Vid. Ibidem. §. 18. & 26.

usu receptus regulam constituit, nec ante praetensam reformationem facile ostendi potest, eum a quoquam in dubium vocatum esse. Verum post sic dictam reformationem haec concludendi ratio Protestantibus minus arridere caepit, hinc in P. W. (a) post multas altercationes sic conuentum est: *In causis religionis, omnibusque aliis negotiis, ubi status tanquam unum corpus considerari nequeunt, ut etiam Catholicis, & A. C. statibus in duas partes euntibus sola amicabile compositio lites dirimat non attenta votorum pluralitate.*

Scholion 1. Causae religionis (§. 22.)
feu ecclesiasticae sunt illae, quae circa religionem, aut circa sacra versantur. Religio cultu Dei perficitur, qui partim in- partim externus (§. 17.) est. Ad cultum externum non solum spectat. 1.) *Professio fidei externa*, verum etiam 2.) *Certi ministri* ad erudiendos religionis consortes, & ad obeunda munia, ac 3.) *Res variae*, quae

(a) Vid. Instr. P. O. art. 5. §. 52.

quae cultui externo inferuiunt, & queis ministri sustentari possunt. Inde patet, causas religionis *triplicis generis* esse, quae *partim* circa dogmata, *partim* circa personas, *partim* circa res ecclesiasticas versari possunt.

Scholion 2. Status imperii in iis rebus *tanquam vnum corpus* considerari non possunt, ubi non aequalibus ducuntur principiis. Cum ergo in rebus religionis diuersa omnino principia (§. 35.) habeant: patet, in his & similibus rebus illos *tanquam vnum corpus* considerari non posse. Aliud longe est in negotiis comitialibus proprie talibus, ubi ea *pertractantur*, quae immediate communem Reipublicae germanicae salutem respiciunt.

Scholion 3. Status imperii tunc dicuntur *ire in partes*, quando in ferendis suffragiis alteram partem Catholici soli, alteram vero A. C. additi soli constituunt, seu dum *Catholici omnes* ex vna parte, rursusque *Protestantes omnes* ex altera parte contraria sentiunt. Nulla ergo est quo-
run-

rundam opinio & instrumento pacis minime consentanea, qua discessum in partes per maiora corporis euangelici, seu communi voto induci posse affirmant. Si vero prius dicta itio in partes adsit, hunc effectum habet, ut executio conclusi suspendatur, & res non nisi amicabili modo componi possit.

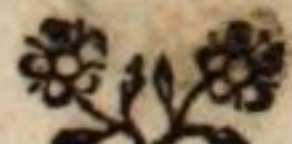
Scholion 4. Amicabilis compositio est definitio controuersiae mutuo & spontaneo dissidentium consensu facta, ita ut causa iurgii amplius nulla sit reliqua. Status itaque imperii causas religionis amicabili compositione terminasse dicendi sunt tunc, quando spontaneo, & mutuo consensu eas ita definiunt, ut causa litigii nulla superfit.

§. 162.

Quoad religionem catholicam certum est, eius causas minime ad comitia imperialia pertinere, nisi solum defensionis causa. Nunquam enim de religionis catholicae seu veritate, seu etiam possessione tam quoad dogmata, quam etiam eiusdem exercitium inter Ordines

Q

nes

nes imperii disceptatum est: sed Protestantibus vnica cura fuit, suam religionem communi statuum consensu ciuitate donare. Catholica ergo religio in se spectata etiam post P. W. in pristino suo statu relicta est, & ad Ecclesiam dubiorum decisio, & cultus externi determinatio more antiquo spectat. Hinc, quidquid Ecclesia tanquam normam credendi vel agendi proponit, Catholici absque amica quadam in comitiis compositione recipere debent.

Aliud longe est in religione Protestantium, cum enim non nisi confessio augustana, & religio reformatorum mutua Catholicorum & Protestantium consensione possessione donata sit, sequitur, vt, si A. C. addicti aut Reformatio fidei formulas mutare velint, fieri id aliter nequeat, quam amica in Comitiis Catholicorum consensione.

§. 163.

Vt ergo causae religionis ad Comitia trahi possint, debent esse *controuersae*, & quidem controuersae inter Catholicos, & Protestantes. Si inter solos Catho-

tholicos, vel inter solos A. C. addictos, vel inter hos & reformatos dubitatio & controuersia intercedat; non amicabili compositioni, sed vfitato religionis causas decidendi modo locus futurus est. Hinc causa religionis Catholicorum iudicio Ecclesiae decidenda, illa vero Protestantium Principi cuiusuis territorii terminanda relinquitur.

Scholion 1. Ex his iam patet, causas religionis dubias & controuersas post conclusam Pacem Westphalicam exortas aut *ordinaria iuris via* aut *amicabili compositione* terminandas esse, & consequenter *omnem violentiam viamque facti* exulare. Hinc in legibus fundamentalibus (b) statutum est: *Quod uni parti iustum est, alteri quoque sit iustum, violentia omni & via facti, ut alias, ita & hic inter utramque partem perpetuo prohibita.* — Nulli omnino statuum imperii liceat ius suum vi vel armis prosequi, sed si quid controuersiae, siue iam exortum sit, siue posthac inciderit, unus-

Q 2 quis-

(b) Vid. ibidem. art. 5. §. 1. & art. 17. §. 7.

quisque iure experiatur: secus faciens reus sit fractae pacis. Illa ergo, quae in art. 17. §. 6. de iniuria vi & armis repellenda, nisi controuersia intra spatium trium annorum praefata duplici via terminetur, statuta sunt, tantum ad securitatem & guarantiam P. W., & ad causas ibidem clare & liquido decisas restringenda sunt.

Scholion 2. Protestantes quidem praedictum extraordinarium in art. 17. §. 6. statutum medium saepius ultra limites extendunt, & non nunquam etiam postposita via iuris aut amica-bilis compositionis statim ad *dictato-ria intercessionalia*, ad *Autodikiam*, ad *Repressalia* confugiunt. Verum scire debent, nos omnes eiusdem reipubli-cae ciues esse, & CICERONEM (c) admodum bene scripsisse: *Nihil esse exitiosius ciuitatibus, nihil tam con-trarium iuri & legibus, nil minus ci-vile & humanum, quam composita, & constituta republica quidquam agi per vim.*

§. 164.

(c) In Lib. 3. de Leg. Cap. 18.

§. 164.

PROPVGNANDA.

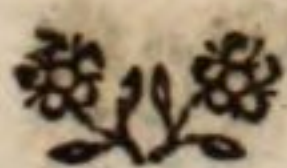
I. *Quiuis Imperans civilis circa societatem ecclesiasticam ius cauendi, & ius aduocatie habet, ac alia iura, quae ex prioribus per legitimum concludendi modum deduci possunt.*

II. *Imperator in Germania non solum Ecclesiae catholicae, verum etiam protestanticae aduocatiam generalem habet.*

III. *Status imperii omnes iurisdictione territoriali praediti iure reformandi gaudent, contra quod tamen Subditi ex anno normali excipere possunt.*

IV. *In hac exceptione non Dominis Territorialibus, sed Subditis onus probandi incumbit.*

V. *Ius eundi in partes non solum Protestantibus, verum etiam Catholicis permissum est. Votum tamen sic dictum commune protestantium ex nulla probabili ratione adstrui potest.*

VI. *Protestantes in caussis ecclesiasticis Dominis Territorialibus siue deinde Protestantibus, siue Catholicis, secularibus vel ecclesiasticis Subditi sunt, sic tamen, ut semper iuxta principia protestantica diiudicari debeant.*

VII. *Quamuis sana intercessionalia licita sint, tamen Autodickia, & represalia ordinarie & in regula prohibita manent.*

§. 165.

Quae huc usque dicta sunt, *nexum Ecclesiae publicum* (§. 29. Schol. 2.) constituunt, & quidem tam *in* - quam *externum* (§. 30. in Schol.) Quia vero in omni societate (d), & consequenter etiam in societate ecclesiastica *nexus priuatus* datur, qui iura & obligationes mutuas membrorum Ecclesiae priuatorum ad se inuicem relatorum concernit: hinc etiam de hoc in iuris ecclesiastici *Parte secunda*, sed paucis propter defectum temporis tractandum est.

PARS

(d) Vid. Cl. Anton. de Martini Position. de iure Ciuitatis Cap. 2.

PARS SECVNDA.

Ius ecclesiasticum priuatum.

§. 166.

IVS ECCLESIASTICVM PRIVATVM (obiectiue) est ea iurisprudentiae ecclesiasticae pars, quae statum ecclesiae priuatum (§. 29. Schol. 2.) determinat, seu est complexus systematicus legum ecclesiasticarum priuatarum (§. 25.) subiectiue est cognitio erudita dictarum legum coniuncta cum habitu illas ad facta rite adplicandi (analogice ad §. 2.)

Scholion. Nexus & status Ecclesiae priuatus (§. 165.) consistit in complexu iurium & obligationum mutuarum priuatis Ecclesiae membris ad se inuicem relatis incumbentium. Iura ista, & obligationes diuersi generis sunt, & potissimum vel *personas ecclesiasticas*, vel *res*, vel *iudicia* concernunt. Hinc, licet ordo alias communiter receptus iurisprudentiam secundum personas, res, actiones & iudicia tradendi non admodum exactus sit, quia stricte procedendo saepius de eadem re ser-

mo fieri debet: tamen in iure ecclesiastico priuato interim retineri poterit, vsque dum *Iurisperitus quidam primi ordinis* adcuratiorem excogitarit. Ius ergo ecclesiasticum priuatum *tribus Capitibus* absoluimus.

CAPVT PRIMVM *agit de personis & beneficiis ecclesiasticis.*

CAPVT SECVNDVM *agit de rebus & locis ecclesiasticis.*

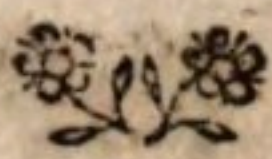
CAPVT TERTIVM *agit de ecclesiasticis iudiciis.*

CAPVT PRIMVM.

De personis & beneficiis ecclesiasticis.

§. 167.

Persona ecclesiastica (§. 20.) omnis ille in sensu latissimo dici potest, qui Ecclesiae membrum (§. 18. Schol. 2.) est: in sensu vero stricto tantum illi personae ecclesiasticae vocantur, qui per specialem qualitatem Ecclesiam concernentem a reliquis membris ecclesiasticis distinguuntur. Iam a primis Ecclesiae christianae

stianae incunabulis inter ipsa membra ecclesiastica discrimen interfuit, dum aliqua *Laici*, aliqua *Clerici* (e) nuncupabantur. Laici priuatis solum rebus vacantes nullo publico in Ecclesia ministerio fungebantur: Clerici econtra munera religionis publica peragebant, & inde nomen suum a verbo graeco (*Klyros*, fors) fortiti sunt, eo quod propter ministerium, quod habent, sint *Domini sortes* & *partes*, vel quod eorum *sors* & *pars* sit *Dominus*. Non nulli etiam putant (f) illos hoc nomine ideo nuncupatos fuisse, eo quod ad morem passim apud Iudaeos & Gentiles consuetum, nempe homines ad sacra munera per sortem eligendi respectum fuerit.

Scholion. Omnes Clerici simul ut vnum corpus considerati dicuntur *Clerus*, quem primis Ecclesiae temporibus solum Episcopi, Presbyteri, & Diaconi constituebant. Dum vero successu temporis etiam Subdiaconi, Q 5 Aco-

(e) Vid. *Lucii Paleot. antiquitat. eccles.*
Lib. 1. Cap. 4.

(f) Vid. *Dodwel Dissert. 1. in Cypr. §. 15.*

Acolyti, Lectores, ac alii instituti, ac Clerici pariter ex eo vocati sunt, quod rebus secularibus relictis ecclesiasticis officiis sese penitus addicerent, distinctum fuit inter *Clerum maiorem*, & *Clerum minorem*.

Insuper dum Religiosi sacris ordinibus (§. 120.) initiati sunt, noua pariter distinctio inter *Clerum secularem* & *regularem* inualuit.

§. 168.

Ministerium sacrum, ad quod Clerici deputantur, cum omni sanctitate & decentia peragi debet: sequitur, Clericos prae cæteris membris ecclesiasticis specialiter ad *honestatem* tam *in-* quam *externam* obligari. (g) *Honestas* seu virtus est habitus obligationibus suis satisfaciendi, & quidem *interna* consistit in firmo & constanti proposito nunquam aliquid admittendi, quod leges prohibent.

Honestas externa Clericorum consistit in eo, vt ouibus suis exempla imitationis

(g) Vid. Paul. ad Tit. cap. 2. v. 7. & 8. item Math. cap. 5. v. 14.

tationis tribuant, omittant actiones statui eorum minus conuenientes & in suis actibus ordinem quemdam & decentiam externam exprimant. Ex his ratio reddi potest, cur Ecclesia vi iuris determinandi Clericis in genere multa interdixerit, quae versantur circa *cultum corporis*, & circa *varia negotia*, ac insuper illis in ordinibus maioribus constitutis *vitam coelibem* imposuerit.

§. 169.

Ministerium sacrum cum omni sanctitate & decentia peragi debet, (§. praeced.) hinc Ecclesia bene vult, vt, qui ad illud deputantur specialiter a quibusdam *vitiis*, & *defectibus* immunes sint, & ii, qui eiusmodi vitiis vel defectibus notati sunt, tanquam *irregulares*, habeantur. *Irregularitas* ergo est impedimentum canonicum, vi cuius quidam homines ordines ecclesiasticos suscipere, vel iam susceptos exercere prohibentur.

Scholion. Ex dictis iam constat, irregulares alios esse *ex delicto*, alios *ex defectu*. Qui ex defectu irregulares sunt, tales sunt vel *ex defectu animi*,

mi, vel ex *defectu corporis*. Porro alia irregularitas est *totalis*, alia *partialis*. De singulis irregularitatibus in specie omnium optime agit Cl. Xau. Gmeinerus in Institut. iur. eccles. Tom. 2. §. 26. — 61.

§. 170.

Clerici ministerio sacro incumbentes ab iis, in quorum vtilitatem ministrant, ex ipso iure naturali, & diuino positivo (h) sustentari debent: Talis sustentatio in sensu latissimo *beneficium* dici potest. Vocabulum hoc (*beneficium*) ex praediis secularibus & fiscalibus desumptum est, quae praedia *beneficia* vocabantur ex eo, quia a Regibus viro nobili ad vitam sustentandam concessa erant, & quidem ex liberalitate & *beneficio* Regis. Cum successu temporis praedia Ecclesiae Clericis ad vsum data fuerint, caeperunt eadem ratione *beneficia* vocari (i) & quamuis olim a nutu
Epi-

(h) Vid. Paul. epist. 1. Corinth. cap. 9. & 1. ad Timoth. cap. 5. v. 17. & 18.

(i) Vid. *Thomassin*. Part. 2. Lib. 3. cap. 13. n. 5. de vet. & nou. Eccles. discipl.

Episcopi dependerent, tamen sensim officio cuidam sacro perpetuo adnexa sunt.

§. 171.

Disciplina ergo circa sustentationem Clericorum seu circa beneficia ecclesiastica pro diuersitate temporum varia fuit. Primis Ecclesiae temporibus omnia fidelibus communia erant, & omnes neoconuersi venditis suis bonis immobilibus pecunias inde reportatas ad communem massam conferebant. Ex ista massa communi Clerici & pauperes per quatuor prima secula sustentabantur ita, vt Episcopi, qui cassae communis dispensatores erant, singulis septimanis, vel singulis mensibus cuius, habito tamen ad personarum merita respectu, suam portionem tribuerent. Ista distributiones Clericis tunc temporis factae vicem hodiernorum beneficiorum & praebendarum sustinuerunt. Per subsequa tempora adhuc quidem aliquamdiu perdurauit aliqualis communio bonorum, & prior circa sustentationem Clericorum disciplina. Cum vero inique non raro distributio fieret, iam in Seculo 5to Lex de

de illa quatuor partes facienda (k) invaluisse videtur, quarum vna Episcopo, vna Clericis, vna pauperibus, & vna fabricae Ecclesiae impenderetur.

Nec diu & haec disciplina subsistit. Cum enim Ecclesia sensim plura bona immobilia possidere coepit, iam in Saeculo 6to quidam Clerici praedia loco alimentorum acceperunt, hac tamen conditione, vt illa post mortem possessorum ad dispositionem Episcopi iterum reuerterentur, & successores in ministerio a liberalitate eiusdem ea expectare deberent. (l) Consuetudine tandem introductum est, vt eiusmodi praedia ipsis Ecclesiis perpetuo affigerentur, ita, vt qui Ecclesiis inferuient, etiam vsum fructuum de affixis praediis pro sua sustentatione in perpetuum, id est ad dies vitae haberent: & sic *beneficia hodierna* enata sunt.

Scho-

(k) Vid. Epist. 9. Gelasii apud Gratianum
Causs. 12. Quaest. 2. Can. 27.

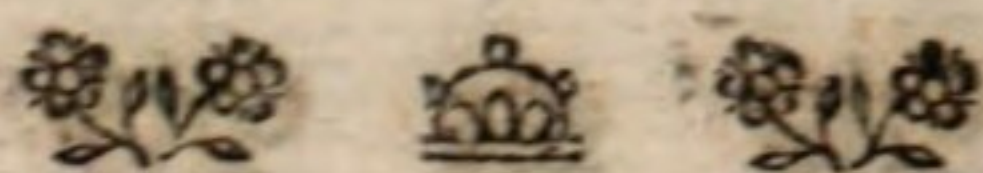
(l) Plura vide *apud Thomasin.* cit. Part. 3.
Lib. 2. Cap. 14. 15. & seqq.

Scholion. Beneficia ista passim etiam vocari solent *Praebendae*, quae vox a praebere desumta est, & originem suam traxit ex profanae militiae usu: sicut enim annona militaris militibus praebere dicebatur, & inde nomen praebendae accepit: sic quoque portio in sustentationem Clericorum tanquam militum spiritualium destinata praebenda dicta fuit. Ex hoc sequitur, vocem praebendae antiquiorem esse, quam beneficii, & inter utramque stricte loquendo discrimen dari, quia *beneficium* circa certos redditus, *praebenda* vero circa bona Clericis communia versatur.

§. 172.

Beneficium ergo iuxta hodiernam disciplinam est ius perpetuum percipiendi fructus ex bonis Ecclesiae Clerico concessum ob sacrum ministerium auctoritate ecclesiastica constitutum. Ex hac definitione sequitur, quod *beneficia manualia*, ut vocant, ad nutum conferentis concessa, *Vicaria temporalis*, seu administratio temporalis beneficii curati, *commenda temporalis* bonorum ecclesiasti-

fiasticorum ad tempus commissa, & *Capellaniae* beneficiis proprie talibus accerfiri nequeant.

Scholion. Beneficia ex diuersis fundamentis diuersimode diuiduntur 1) ratione modi illa acquirendi alia sunt *electiua*, alia *collatiua*, & haec vel *collationis liberae*, vel *collationis necessariae*, 2) ratione officii beneficio annexi alia sunt *simplicia*, alia *curata*: & rursus alia *incompatibilia*, alia *compatibilia*. 3) Ratione personarum, quibus conferenda sunt, aut conferri debent, alia sunt *regularia*, alia *secularia*, item alia *patrimonialia*, seu *gentilitia*, alia *non patrimonialia*.

§. 173.

Modi beneficium obtinendi varii quidem, attamen praecipui sunt *electio*, *postulatio*, & *collatio*. Quatenus fata electio inde a primordio Ecclesiae ad nouiora usque tempora habuerit, optime exponit Cl. Xau. Gmeinerus in *Institut. iur. eccles.* tom. 2. §. 79. — 87.

Scho-

Scholion 1. Electio est personae penitus idoneae canonice facta vocatio ad vacantis Ecclesiae dignitatem. Fieri potest ista vocatio 1) per *inspirationem* seu veram seu praesumptam, quae consistit in consensu omnium eligentium in determinatam quamdam personam absque ullo praeuio tractatu. 2) Per *compromissum*, quod est actus, quo vniuersum collegium iure eligendi gaudens paucis imparis numeri permittit, vt Ecclesiae vacanti in nomine collegii prospiciant. 3) Per *scrutinium*, quod consistit in actu solenni, vi cuius ille ad praelaturam peruenit, in quem absolute maior eligentium pars consentit.

Scholion 2. Postulatio est petitio Collegii, penes quod eligendi facultas est, vt is in Praelatum promoueat, cui impedimentum canonicum, sed dispensabile obstat. Specialia circa triplicem electionis modum, & postulationem in concursu cum electione consideratam hic referre non permittitur, in quouis autem canonista inueniri poterunt.

Scholion 3. Collatio est beneficii cuiusdam vacantis legitime facta concessio. Alia collatio est *libera*, quae ad alterius nominationem aut praesentationem non adstringitur, alia *necessaria*, quae ad alterius nominationem vel praesentationem fieri debet.

§. 174.

Ius beneficia collatiua conferendi ordinarie ad Episcopos spectat. (§. 92.) Illud tamen maxime immutatum est per introductum *ius patronatus*, per quod intelligitur ius aliis praerogatiuis coniunctum praesentandi personam idoneam ad beneficium vacans competens iis, qui ecclesiam aedificarunt, vel fundarunt, vel dotarunt. Is, cui hoc ius competit, *Patronus* audit.

Scholion 1. Ipsum nomen Patroni, de quo ius patronatus denominatum est, per duodecim secula incognitum fuit, & omnium primo ab Raymundo de Pennafort in sua decretalium compilatione Cap. 1. & 2. de iur. patron. usur-

vsurpatum est. Nec ipsum nomen iuris patronatus in eo sensu acceptum, quo hodie accipitur, apud antiquos reperitur, licet res ipsa non incognita fuerit. Nam nomine fundatoris, aut foundationis veteres vtuntur, quibus varia iura tribuerant, quae hodie licet diuersa *patronis* tribui solent.

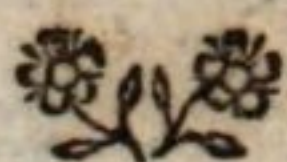
Scholion 2. Hodierna patronorum iura & praerogatiuae his versiculis comprehenduntur: *Patrono debetur honos, onus, utilitasque: praesentet, praesit, defendat, alatur egenus.* Haec iura adquiruntur vel *modo originario*, vti v. g. dotatione, aedificatione, fundo: vel *modo deriuatio*, vti v. g. successionem, donationem, permutationem, praescriptionem &c. Amittuntur dicta iura variis modis, in quibus tamen vel *delictum* adest, vel *aliae causae* absque delicto.

§. 175.

Diuersae hodie iuris patronatus divisiones extant, quae antiquitus incognitae fuerunt. Sic 1) ius patronatus

R 2

aliud

aliud est *ecclesiasticum*, quod alicui Clerico competit ratione Ecclesiae, cui praeest, & beneficio suo ecclesiastico cohaeret: aliud *Laicum*, quod alicui competit ob fundatam ecclesiam vel ex proprio vel maiorum patrimonio factam: aliud mixtum, quod prouenit partim ex beneficio, partim ex patrimonio. 2) Aliud est *plenum*, quod in praesentatione proprie sic dicta, aliud *minus plenum*, quod in solo consensu, aut voto quodam negatiuo consistit. 3) Aliud *reale*, quod cuidam praedio, aut bonis immobilibus inhaeret: aliud *personale*, quod haeredes sequitur, & hoc iterum vel *haereditarium* est, quod ad quoscumque haeredes etiam extraneos transferri potest, vel *gentilitium*, siue *familiare*, quod exclusis ceteris penes solos ex quadam familia descendentes permanere debet.

Scholion. Praecipue notari debet discrimen inter ius patronatus ecclesiasticum & laicale quod hic adponere iuuat.

Ius

*Ius patronatus
ecclesiasticum*

1) Prouenit ex bonis ecclesiae, & non nisi clerico competit ratione beneficii.

2) Patronus ecclesiasticus sex menses habet ad praesentandum, quia

3) non variare potest vno semel praesentato, ita vt eius praesentatio habeatur instar electionis, &

4) praesentando minus idoneum pro ea vice ius suum praesentandi amittit.

*Ius patronatus
laicale*

1) Ex patrimonio personae seu ecclesiasticae seu laicae prouenit, & cuius competere potest.

2) Patronus laicus tantum quatuor menses habet ad praesentandum, quia

3) variare potest, cum non cuius laicus in cunctis clericorum requisitis cognoscendis adeo promptus esse praesumatur. Hinc

4) patronus laicus praesentando minus idoneum ius suum pro ea vice non amittit.

§. 176.

Fundatores beneficia ea mente fundarunt, vt singulis singula conferantur, & quidem in ea qualitate, in qua fundata sunt. Quidquid primaeuam qualitatem & statum beneficiorum mutat, *innouatio* dicitur. Hinc patet, omnem beneficii innouationem esse contra mentem fundatorum, & iuri communi contrariam & consequenter non admittendam esse, nisi vbi eam requirit *vera necessitas*, aut *euidens Ecclesiae utilitas*, de quibus non nisi *legitimi Superiores* cognoscere possunt. Cum plures innouationis species dari possint, idem, quod de innouatione in genere dictum est, etiam de eius speciebus intelligi debet.

Scholion. Innouatio beneficiorum fit, si duo vel plura in vnum coniunguntur, & tunc adest *vnio*, quae *vel* per suppressionem, *vel* per subiectionem, *vel* per aequalitatem fieri potest: aut vnum beneficium in plura dividitur, & tunc adest *divisio*, seu *sectio* beneficiorum, cuius species est *dis-membratio*, si nempe pars fructuum
ex

ex beneficio penes suum rectorem manente alteri adplicetur beneficio, quod fieri potest per diuerfas pensiones, & varia onera beneficiis imposita.

§. 177.

Quae in Bauaria specialiter circa personas ecclesiasticas notari debeant, passim in parte prima suis locis adnotatum est. Quoad beneficium & ius patronatus in noua ordinatione (m) sic statutum est: Uns besondere will dem geistlichen Rathe obliegen, auf die dem Hause Baiern uralte zustehenden Lehensschaften, *iura patronatus* &c. — auf das allerstandhafteste zu halten, sohin nicht zu zugeben, daß diese uralten Hausvorrechte durch iemand, wer er immer sey, gekränkt, geschmälert, oder entzogen werden. — — So fern im Lande hin und wieder etwa unbesezte Beneficien oder andere Praebenden, oder wie immer benannte Stiftungen wären, wovon der Temporal

R 4

(m) Vid. Neue Ordnung des Geistl. Rathes anno 1779. §. 5. & 12. confer etiam §. 6. & 7.

poralgenuß auf unerlaubte Art von ~~wem~~
 immer *supprimirt* wurde, so hätte der
 geistliche Rath hierin nicht weniger Vor-
 sehung zu thun, die Erforschung und
 Nachsicht hierauf den Gerichten scharf
 einzubinden, das weitere aber dießfalls
 hinnach an Sr. Churfürstl. Durchleucht
 selbst gelangen zu lassen. Dein in variis
Suis statutum est, vt beneficia iuri pa-
tronatus electorali subtracta notentur,
& reuindicentur: pro beneficiis vero,
vbi ius patronatus dubium est, prae-
scriptae sunt certae regulae, quae pen-
dente controuersia obseruari debent.

§. 178.

PROPVGNANDA.

I. *Lex coelibatus Clericis in maiori-*
bus ordinibus constitutis imposita
bona & omnino iusta est.

II. *Interrogati singulares irregula-*
ritatum species recensebimus.

III. *Pariter quaesiti enarrabimus ea,*
quae ad erectionem, & innouatio-
nem beneficii requiruntur.

IV.

IV. *Electio indigni est ipso iure nulla, & inter plures dignos eligendus est dignior.*

V. *Beneficium per simoniam obtentum vacans est, & Beneficiatus simoniacus fructus non facit suos, ac aliis praeterea poenis subiacet.*

VI. *Iura & obligationes Beneficiariorum, uti & quae in resignatione beneficii observanda sint, interroganti exponemus.*

CAPVT SECVNDVM.

De rebus & locis ecclesiasticis.

§. 179.

Res ecclesasticae (§. 21.) illae dicuntur, quae ad Ecclesiam tanquam societatem spectant. Societas ecclesiastica pro fine habet cultum diuinum (§. 19.) tam in- quam externum. Quia cultus internus tantum in actibus voluntatis & intellectus consistit, euidens est, ad eum peragendum nullis omnino rebus opus esse. Aliud est in cultu externo: nam ad hunc rite & decenter peragendum

R 5

certa

certa quaedam loca, & certus quidam rerum apparatus, vti & varii sumtus necessarii sunt. Hae tamen res, & haec loca ecclesiastica vel *immediate* ad cultum Dei, & religionem pertinent, & tunc dicuntur *res sacrae, loca sacra*: vel tantum *mediate* illuc respiciunt, & tunc dicuntur specialius *res ecclesiasticae, loca religiosa*. Ad res & loca prioris generis spectant SS. Missae sacrificium, sacramenta, templa, vasa sacra &c. ad res & loca posterioris generis pertinent decimae, primitiae, oblationes, coemeteria &c.

§. 180.

Cultus Dei externus debet ordinate & decenter peragi. Hoc vt fiat, certus modus determinari debet. Id vero, quod determinat modum vniuersum cultum externum rite peragendi, *Liturgia* adpellatur, & ius ceremonias & ordinem cultus externi determinandi *ius liturgicum* audit. Quia Christus Dominus ius determinandi non omnibus Ecclesiae membris, fed tantum Imperantibus ecclesiasticis concessit; patet, iisdem ius liturgicum competere.

§. 181.

§. 181.

Quamuis Christus omnia religionis essentialia, & consequenter etiam ea, quae ad sacrificia, & sacramenta valide conficienda necessario requiruntur, determinauerit; tamen ritus accidentales illa administrandi determinationi Rectorum ecclesiasticorum reliquit. Hi vi iuris liturgici circa Missae sacrificium determinarunt, vt illud non nisi in loco sacro, & mensa consecrata, adhibitis peculiaribus vasis & vestibus, sub certis precum formulis & actionum externarum ritibus peragatur. Circa administrationem sacramentorum varia statuerunt, quae ex libris liturgicis & ritualibus desumenda sunt.

Scholion. Cum doctrina de sacramentis magis ad Theologiam, quam ad iurisprudentiam spectet, omiſſis ceteris de solo sacramento matrimonii quaedam tractanda sunt, quia istud spectatum vt contractus iurisconsultorum trutinæ subiacet.

§. 182.

§. 182.

Matrimonium est societas inter virum & faeminam sobolis procreandae & educandae causa initia. Mutuum de ineunda societate matrimoniali pactum & promissio sponsaliorum nomen accepit. *Sponsalia* ergo sunt mutua & utrinque acceptata promissio ineundae societatis matrimonialis.

Scholion. Societas matrimonialis, si ad eius finem solummodo respicitur, semper est societas aequalis, non vero, si ad alia quaedam iura ex singularibus pactis fluentia attenditur. Sic fit in *matrimonio morganatico*, (die *Bermählung zur linken Hand*) quod etiam iuxta legem salicam (n) contractum dicitur, & pacto antenuptiali inter virum illustrem, & faeminam plerumque inferioris conditionis inito perficitur, vi cuius Liberi ex tali matrimonio nascituri vel in fauorem liberorum prioris matrimonii, & agnatorum, vel solum illorum a paterna successio-

(n) Vid. Lib. 2. feud. tit. 29.

cessione feudali, fideicommissaria, aut allodiali excluduntur, illisque horum loco certa bonorum portio in sustentationem datur, adiecta plerumque clausula, ut paternae dignitatis titulis & insigniis abstineant. A matrimonio morganatico discrepat *matrimonium disparagium*, per quod vir illustris faeminam ignobilem & plebeiam in vxorem ducit absque pacto & iurium connubialium restrictione, ut fit in matrimonio morganatico.

§. 183.

Matrimonium in se spectatum, quatenus est merus contractus de procreanda & educanda sobole (§. 182.) nihil omnino spirituale inuoluit; quatenus vero illud in N. L. a Christo Domino ad dignitatem sacramenti eleuatum nouimus, res vere sacra (§. 179.) est. Exinde patet, matrimonium & consequenter etiam sponsalia sub duplici respectu *duplici quoque potestati* subiacere: & quidem potestati *ciuili*, in quantum interuenit merus contractus, qui reipublicae salutem vel promouere, vel maxime

me impedire potest; potestati vero *ecclesiasticae*, in quantum ille contractus est Sacramentum, circa quod Rectoribus ecclesiasticis ius liturgicum (§. 180.) competit.

Scholion. Quamvis Christus Dominus voluerit, ut omnis, qui matrimonium init, etiam sacramentum suscipiat: tamen per hoc contractum matrimonialem in se spectatum non immutavit, ut ille absque sacramento esset nullus, & hinc in matrimonio semper & *contractus* & *sacramentum* tanquam duo distincta considerari possunt, adeoque aliud matrimonium *legitimum*, aliud *ratum* est. In hanc rem belle scripsit Auctor quidam Anonymus (o) Ins besonders werden sie sich belieben lassen, deutlich (so daß es eine vernünftige Seele verstehen kann) zu erklären, wie getaufte, erwach=

(o) Vid. Auctorem libri, quem inscripsit: Nahe Beleuchtung derjenigen Einwürfe, welche einige Kanonisten wider das Churbaierische Sponsaliengesetz von 24 Julius 1769 machen.

wachsende Christen, die an kein Sakrament der Ehe glauben (wie z. B. die Protestanten) ohne einiger *Intention*, ja sogar wider ihren *positiven Willen* ein Sakrament machen können? und wenn dieses ist, was der unwissend, und wider Willen übernommene Charakter des Sakraments ohne sakramentalischer Gnade unter den möglichen Dingen für ein Ding sey?

§. 184.

Omnis contractus vt validus sit, ea requisita habere debet, quae per legem tum naturalem tum positivam pro contractibus statuta sunt, & si quid eorum deest, contractus irritus & nullus est. Christus Dominus tantum contractum matrimonialem vnde quaque validum ad dignitatem sacramenti eleuauit: vbi ergo ille quocumque demum modo inualidus est, deficiente sacramenti materia necessaria ipsum sacramentum adesse nequit.

§. 185.

Quidquid contractum matrimonialem aut illicitum aut inualidum reddit,

im-

impedimentum matrimonii dicitur. Et quidem in specie, quae contractum matrimoniale & illicitum & inualidum simul reddunt, impedimenta *dirimentia*, quae vero eum solum illicitum faciunt, impedimenta *impedientia* vocantur. Cum matrimonium sub duplici respectu potestati tam civili, quam ecclesiasticae (§. 183.) subiaceat, hinc etiam vtraque potestas per latas leges quaedam requisita (§. 184.) determinare potest, quibus deficientibus nec valor matrimonii vel in ratione contractus, vel in ratione sacramenti subsistere poterit.

Scholion 1. Antiquos Bauariae Duces impedimenta matrimonii (in ratione contractus civilis) statuuisse, *Cz. Dominus de Lori* (p) refert: Diesem zu Folge ist in *Leg. Baiq.* 6. T. 1. Cap. Von der weltlichen Macht die Ungültigkeit der Ehen zwischen Anverwandten bestimmt, im Gegentheil dem Richter des Orts die Scheidung vorbehalten

(p) Vid. Chronologischer Auszug der Geschichte von Baiern. 1. Th. III. Zeitraum. Besondere Anmerkungen. S. 114.

behalten, auch nachmals vom Tassilo
hierüber eine neue Verordnung erlassen
worden, welche die in Aschheim ver-
sammelten Bischöfe selbst belobet ha-
ben. — — Ein ähnliches *impedimen-*
tum dirimens ist in der Ehe einer
Dame, so unwissend mit einem Leibs-
eignen sich vermählet, durch den Land-
tagschluß zu Dingolfing anno 772.
eingeführet worden.

Scholion 2. Omnia impedimenta in specie hic recensere tempus non permittit, & aliunde ubiuis fatis dilucidata prostant. Memoriae gratia frequentibus versiculis illa comprehendimus.

IMPEDIMENTA IMPEDIEN-
TIA.

Ecclesiae vetitum, tempus, sponsalia, votum.

IMPEDIMENTA DIRIMEN-
TIA.

*Error, conditio, votum, cognatio,
crimen, cultus disparitas, vis, ordo,*

ligamen, honestas, si sis affinis, si clandestinus, & impos: si mulier sit rapta, loco nec reddita tuto, Haec facienda vetant connubia, facta retractant.

§. 186.

Praeter res Ecclesiae sacras dantur etiam *res ecclesiasticae* (§. 179.) Inter has praecipue notari debent *Decimae*, quae sunt certa quaedam pars prouentuum lege aut consuetudine determinata, a Domino prouentuum praestanda illi, qui eam exigendi ius habet. *Qui* hoc iure gaudet *Decimator* audit. Varia decimarum genera apud antiquos reperimus. Sic iam apud Babylonios consuetae erant decimae, & Thao Rex Aegyptiorum a subditis consilio Glabriae atheniensis decimam prouentuum partem exegit. Appianus scribit decimam partem fructuum reipublicae solitam pendi pro vectigali eorum agrorum, qui deserti ad culturam redigerentur. In iure romano (q) ab his, qui metal-

(q) Vid. Leg. cuncti Cod. de Metallariis, & confer Leg. 2. ff. de pollicitat.

metalla effodiebant, decima exigebatur, & veteres partem decimam Diis vouebant. Decimae hodiernae usque ad seculum 4to incognitae fuerunt, Clerici enim & pauperes fideles primis tribus seculis ex communi massa oblatorum (§. 171.) sustentabantur. Verum in seculo 4to sensim consuetudine, & denique seculo 6to lege scripta determinatae sunt. Patres enim Synodi Matisconensis Can. 5. statuerunt: *ut mos antiquus a fidelibus reparetur, & decimas ecclesiasticas — populus omnis inferat*: id quod dein etiam caeteri Principes ac praecipue Carolus M. in Capitulari de anno 779. praecepit, & in Capitulari Francofurtensi de anno 794. de nouo confirmauit.

Scholion. Decimae vi ipsius vocis decimam quidem prouentuum partem significant, verum quia non semper pars decima, sed modo nona, modo decima, modo duodecima, aut etiam vigesima praestatur: hinc in definitione non praecise pars decima, sed pars prouentuum lege aut consuetudine determinata posita fuit.

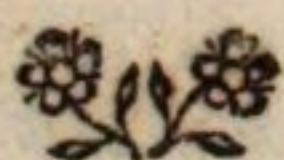
§. 187.

Variae decimarum diuisiones dantur. 1) Aliae sunt *ecclesiasticae*, quae ex prima sua origine Ecclesiae ministris in sustentationem praestantur: aliae *Laicales*, quae personis Laicis penduntur, & sunt vel *stricte tales*, si a Principibus per modum tributi suis subditis imponuntur, unde etiam decimae regales, dominicales, indominicatae, fiscales &c. dicuntur, vel *minus stricte tales*, si ex prima eua sua indole ad sustentationem Ministrorum ecclesiae sunt institutae, postea vero ad Laicos ex quocunque demum titulo peruenerunt. 2) Aliae sunt *reales*, siue praediales, quae ipsis praediis affixae sunt, & ex prouentibus terrae ac animalium penduntur: aliae vero *personales*, quae ex commercio, opificiis, & artibus personarum praestari debent, & in Germania non amplius usitatae sunt. Quidam etiam mentionem faciunt de *decimis mixtis*, quae partim ex industria hominum, partim ex naturae faecunditate proueniunt. 3) Aliae sunt *maiores*, aliae *minores*: quae ad alterutras referendae sint, ex consuetudine

dine loci defumendum est. Ad maiora in agris potissimum referuntur vinum & fructus, quos fert stipula: in pagis vero animalia maiora. 4) Aliae sunt *veteres*, quae ex agris continuo cultu praestantur: aliae *novae seu novales*, quae ex agris noviter excultis (Neubrücken) penduntur.

Scholion. Ager noualis, seu noviter excultus in *quatruplici sensu* sumi potest. 1) *In sensu latissimo* noualis est ille ager, qui ad resumendas vires per annum cultura caruit (id est *welcher brach oder öde gelegen*) & dicitur terra praecisa seu proscissa. 2) *In sensu lato* noualis ager est, si terra mutatur, dum nempe ex agro pratum vel vinea, aut ex prato ager instituitur: quae immutatio *Ausbruch* dicitur, & eiusmodi terra immutata fundus novellus, seu novelletus appellatur. 3) *In sensu stricto* noualis ager est, si, postquam per multos annos cultura caruit, de nouo iterum excolitur. 4) *In sensu strictissimo* ager ille noualis dicitur, qui vel nunquam fuit excultus, vel faltem a tempore imme-

moriali cultura caruit, & modo coli incipit. Eiusmodi terrae dicuntur larricia, ronci, roncalia.

§. 188.

Decimis affines sunt primitiae & oblationes. *Primitiae* sunt primae fructuum obventiones & prima singulorum annorum de fructibus commoda Deo dicata. *Oblationes* sunt voluntariae praestationes christianorum ad altare pro peccatis factae. Primitiae nunquam lege ecclesiastica fuerunt praeceptae, & hodie pene ex usu recesserunt. Oblationes vero antiquitus fiebant in pane & vino, ac tum pro sacrificio, tum pro sustentatione ministrorum Ecclesiae praestabantur. His sensim abrogatis successit hodierna denarii oblatio intra missarum solennia fieri solita. (r)

§. 189.

Ad loca sacra, quae immediate cultui Dei destinata sunt, (§. 179.) pertinent

(r) Plura vide in *Christiani Wilduogel* differt. iur. eccles. de oblationibus, quae fiunt in Ecclesia per sacculum sonantem. Bonn Alting-Beutel. Ienae 1705.

nent *templa*, quae sunt certa aedificia, ad quae fideles sacrorum causa (§. 19.) conueniunt. Ad loca religiosa praecipue spectant *Caemeteria*, quae sunt loca publica vnice ad sepulturam fidelium auctoritate ecclesiastica solenniter destinata. *Sepultura* duplex datur, alia *ecclesiastica*, quae fit in benedicto Caemeterio, cum lumine, psalmis, sacris orationibus, thurificatione, aquae benedictae asperfione, ac conuocatione cleri & populi: alia *asynina* est, quae fit in loco non benedicto, & absque praedictis ritibus.

Scholion 1. Quamuis fideles tempore Apostolorum nulla aedificia ad hodiernam templorum normam exstructa habuerint: tamen quaedam loca determinata erant, ad quae sacrorum causa conueniebant (s) & quae privatis domibus opponebantur. Cessantibus tempore Constantini M. persecutionibus vti sacra christiana liberrius obire licuit, ita etiam templa ad

S 4

ho-

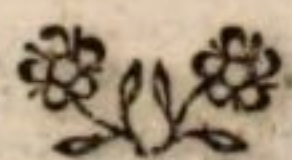
(s) Vid. Paul. Apost. in epist. 1. ad Corinth.
c. 11.

hodiernum morem exstruere & sensim ita eorum numerum adaugere caeptum est, vt Imp. Iustinianus se iam coactum viderit ferre legem, ne quis ecclesias posthac sine consensu Episcopi Diaecesani aedificet.

Scholion 2. Vti templa, sic etiam Caemeteria exorta sunt. Apud Romanos enim sepultura in vrbe iam inde a tempore XII tabularum (t) fuerat prohibita. Hoc seruauerunt etiam christiani tum Romae, tum alibi, donec religione christiana inualecente sepultura Apostolorum & Martyrum in vrbes transferretur aedificatis ibidem basilicis Martyrum. Desiderabant fideles iuxta sepulchra Martyrum sepeliri, & sic euenit, vt in locis prope ecclesias sepelirentur, quae loca dein a locis profanis seiuncta & certis quibusdam ritibus sepulturae fide-

(t) Vid. Tab. X. Cap. 1. vbi legitur: *Hominem mortuum in vrbe ne sepelito, neue vritio.* Apud Ludw. L' Estoc'q. *Grundlegung einer pragmatischen Rechts-Historie.* Pag. 170. Königsberg 1766.

fideliū destinata Caemeteria vocabantur, quod vocabulum graecum est, & latine dormitorium significat, eo quod mortui fideles usque ad futuram resurrectionem ibi quasi dormientes requiescant.

§. 190.

Loca sacra & religiosa, quia ad cultum Dei destinata sunt, a Principibus fidelibus in singulari semper veneratione habita, & variis privilegiis donata sunt, quae simul sumta *immunitatem localem* constituunt. Immunitatis localis praecipua pars est *Asylum*, quod in genere locus est immunitatem praestans iis, quibus ob laesam rempublicam iusta coercitio imminet. Est vel *seculare*, prout loco seculari, vel *ecclesiasticum*, prout loco sacro aut religioso conceditur, & huius Asyli ecclesiastici ius ad dictam immunitatem ecclesiasticam localem pertinet. Historiam Asylorum profunde elaboratam nobis reliquit D. Christiani Cancellarius Milanus in *Deduzione sopra l'Asilo sacro*: D. Fr. Xau. Gmeinerus etiam originem, ac progressum

sum Asyloꝝ admodum concinne refert in *Institut. iur. eccles.* Tom. 2. §. 506. in Scholio.

§. 191.

In Bauaria quoad res ecclesiasticas, ac loca sacra & religiosa constitutum est, vt sponsalia clandestina, quae nec coram Parocho proprio, aut alio ad hoc legitime delegato sacerdote, nec coram iudice ordinario seculari in praesentia probati testis scriptotenus contracta sunt, nulla & irrita tam quoad forum internum, quam quoad effectus ciuiles maneant. (u) De Asylis in noua ordinatione Consilii ecclesiastici (w) legitur: Die Asyla, wie aus der Geschichte bekannt ist, sind mehr *Originis laicalis*, als *spiritualis*. Der geistliche Rath hat überhaupt darauf Acht zu haben, wie die Asyla in ihr ursprüngliches Wesen wiederum

(u) Vid. Churfürstl. Höchstlandesherrliche Prouisional - Verordnung. Den 23 Julii 1779. §. 1. & 2.

(w) Vid. Neue Ordnung des Churfürstl. Geistl. Rathes §. 20.

derum zurückgesetzt, sohin die *ecclesiastica*, wo nicht ganz aufgehoben, doch wenigst *in dubio* mehr eingeschränkt, als erweitert werden mögen, weil *favor Ecclesiae*, welche Häuser Gottes in Zufluchtsorte, und Freystädte für Staatsverbrecher verwandelt, gewiß nicht so groß ist, als *favor boni publici*, welches darunter leiden muß. Circa *ecclesiarum & piarum foundationum immunitatem localem ibidem vltcrius sequitur*: Ihre *Localimmunitäten* zielen auf *Militairquartier*, und andere *Inviolabilitäten* ab: Pfarrhöfe, und andere geistliche Häuser aber werden nebstbey auch noch von weltlichen *Visitationen*, dann *Gemeinden*, und *Eheschaften* verschont, in so weit keine besondere Gesäze vorhanden sind. Quae circa *administrationem bonorum Ecclesiae & piarum foundationum specialiter statuta sint*, vide *in citata ordinatione* §. 21. 22. 23. &c.

§. 192.

PROPVGNANDA.

- I. *Ecclesia statuere potest impedimenta matrimonii, in quantum est sacramen-*

mentum. Princeps vero, in quantum illud est contractus civilis.

II. *Circa singula impedimenta tum impediencia tum dirimentia interrogati respondebimus.*

III. *Quamvis sustentatio ministris Ecclesiae ex iure diuino tum naturali tum posituo debeat, tamen hoc dici non potest de decimis stricte acceptis.*

IV. *Quaefiti illos assignabimus, qui sepultura ecclesiastica priuandi sunt.*

V. *Ius Asyli est iuris humani, & ex liberalitate Principum dependet.*

CAPVT TERTIVM.

De iudiciis ecclesiasticis.

§. 193.

Iudicium in genere est actus, quo caussa quaedam inter duos vel plures controuersa (§. 22) coram competente iudice discutitur & deciditur. Cum ad talem controuersiam decidendam certus quidam locus, ac certae personae requi-

quirantur: hinc etiam iudicium saepius *vel* pro loco, *vel* pro personis, *vel* pro ipsa causae tractatione sumitur. Ex ipsa definitione sequitur, ad iudicium plures personas requiri, quarum aliae sunt necessariae, & ad naturam iudicii *essentiales*, aliae vero non necessariae, & in iudicio tantum *accidentales*.

Scholion 1. Personae in iudicio necessariae sunt 1) *Iudex*, seu persona habilis iurisdicundi causa publica auctoritate constituta. Si talis persona vi officii sui ius dicat, est *iudex ordinarius*, si vero id agat ex speciali concessione legis, Principis, aut partium litigantium, est *iudex extraordinarius*. Iudex tam ordinarius quam extraordinarius est vel *competens*, vel *incompetens*, prout litigantes ipsi aut ratione domicilii, aut rei sitae, aut contractus, aut delicti subiecti sunt, vel non. 2) *Actor*, seu persona siue physica siue moralis, quae aliquem iuris experiundi causa in iudicio convenit. 3) *Reus*, seu persona iterum physica vel moralis, quae in iudicio convenitur.

Scho-

Scholion 2. Personae in iudicio non necessariae sed accidentales sunt illae, quae *vel iudici* assistunt, uti v. g. Notarii, Tabelliones, Apparitores &c. *vel litigantibus*, uti v. g. Aduocati, Procuratores, Syndici &c.

§. 194.

Potestas publica personis subiectis in causis controuersis ius dicendi, seu iudicium exercendi prouenit ex potestate iudiciaria. Haec non solum in Ecclesia (§§. 46. 48.) verum etiam in quavis societate seculari libera deprehenditur. Hinc aliud iudicium est *ecclesiasticum*, aliud *seculare*: ad illud pertinent causae proprie ecclesiasticae, ad hoc causae seculares (§. 142.)

§. 195.

In iudiciis ecclesiasticis saepius causae non mere ecclesiasticae (§. 22.) sed etiam mixtae tractantur; hinc bene discernendum est inter iudicium Ecclesiae *essentiale*, & *aduentitium*: illud, quod circa causas mere spirituales occupatur, ab ipso Deo concessum est, (§. 33.) hoc
circa

circa causas civiles cum spiritualibus tamen intime connexas versatur, & ex concessione Principum dependet. Ecclesia primis temporibus usque ad Seculum 9^{num} circiter iurisdictionem solum essentialem in iudiciis suis exercuit, & quidem de plano, ut dicitur, & sine omni strepitu forensi: & si intra hoc tempus seculares causas suas civiles in iudicio ecclesiastico potius, quam seculari decidi vellent, hoc non nisi per modum arbitrii, & mutuo litigantium libero consensu factum est. Inde a Seculo 9no & sequentibus occasione spuriarum Pseudo-Isidori decretalium ubique fere receptarum plurimae causae civiles sub variis praetextibus v.g. peccati, denuntiationis euangelicae, supplendae negligentiae iudicis secularis, iuramenti &c., ad iudicia ecclesiastica pertractae sunt, & insuper occasione studii iuris civilis, cui hoc tempore maxime Clerici (§. 12. Schol. 2.) incumbabant, quodque cum iure canonico sensim coniungebatur, variae formularum ambages, & tota tritura Forensis per decem Secula in Ecclesia incognita in iudicia ecclesiastica

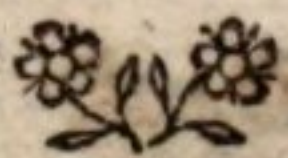

stica introductae sunt ita, vt iam in Se-
culo 13tio in Concilio Lateranensi de an-
no 1216. iudicibus publice praeceptum
fuerit: *vt semper adhibeant personam
publicam, quae fideliter vniuersi iudicii
acta conscribat, videlicet citationes, di-
lationes, excusationes, exceptiones, pe-
titiones, responsiones, interrogationes,
confessiones, testium depositiones, instru-
mentorum productiones, interlocutio-
nes, adpellationes, renunciationes con-
clusiones &c.* (x)

§. 196.

Mutata tali modo (§. praeced.) iu-
diciorum ecclesiasticorum forma intro-
ductus est sic dictus *Processus iudicialis*,
qui in genere est certus ordo & modus in
caussis controuersis iudicialiter tractan-
dis necessario obseruandus. Est vel *ec-
clesiasticus*, vel *secularis*, prout dictus
ordo & modus in iudicio ecclesiastico
aut seculari obseruatur; vterque vel *iur-
is communis* est, quem ius commune
(§. 21. Schol. 2.) praescribit, vel *iuris*
par-

(x) Vid. Cap. 11. de probat.

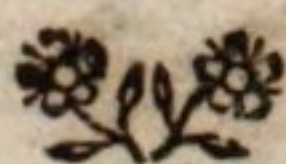

particularis, quem quaevis regio sibi proprium constituit: item vel *primae instantiae*, si peragitur coram iudice inferiore, vel *secundae instantiae*, si facta appellatione ad iudicem superiorem pertinet. Ratione modi diuiditur in *ordinarium*, in quo ordo & motus tum quoad substantialia, tum quoad accidentalialia & solennia obseruari debet, & *summarium*, vbi seruatis tantum substantialibus de plano ac sine strepitu & figura iudicii proceditur. Ratione causae pertractandae processus alius est *civilis*, qui circa administrandam iustitiam, & plectenda delicta minora in rebus siue ecclesiasticis siue secularibus versatur, alius est *criminalis*, qui circa delicta maiora occupatur.

§. 197.

Processus civilis sequentibus peragitur 1) oblatione libelli, 2) citatione rei, 3) litis contestatione, 4) variis probationibus, ad quas rite instituendas conceduntur sic dictae dilationes. 5) Post factas sufficienter probationes, & perceptas fatis inter partes litigantes re-

T
spon-

sponsiones sequitur conclusio in causa, & sententia iudicis, quae vel interlocutoria, vel definitiva est. 6) Sententia iudicis definitiva, si nulla contra eam iuris remedia intra certum tempus adhibentur, transit in rem iudicatam, & sequitur executio, ad quam saepius imploratio alterius iudicis necessaria est.

§. 198.

Vti processus civilis ad administrandam iustitiam, sic *processus criminalis* ad debite punienda delicta maiora (§. 196.) institutus est. Delicta ecclesiastica siue pura siue mixta in decreto, decretalibus, & Bullario magno recensita quam plurima sunt, & *Henningus*, *Boehmerus* (a) illa numero centum & tria recensent. Ista tamen delicta processui criminali vel *ordinarie* per prae-viam quamdam accusationem, aut denunciationem, vel *extraordinarie* absque praecedente accusatione & denunciatione per solam inquisitionem subiiciuntur: inde processus criminalis alius est

(a) Vid. Ius eccles. Protest. Lib. 5. Tit. 1. §. 66.

est *accusatorius*, alius *inquisitorius*. Ex processu inquisitorio, cui Innocentius III nouam formam tribuit, ortum est famosum inquisitionis tribunal hodiernum, cuius origo & fata in historia ecclesiastica (b) pluribus dilucidantur. Hoc specialiter notandum est, quod etiam in germania illius introductio anno 1233 teste *Gmeinero* tentata fuerit, verum successu minus felici: nam primus Germaniae Inquisitor Conradus Marpurgensis a Gregorio IX constitutus, dum muneri suo incumberebat, iuxta natale suum solum Marpurg dire interemtus est.

§. 199.

In processu ciuili reo non denegatur defensio, in processu criminali inquisito conceditur *purgatio*, quae est actus, per quem quis ostendit, se obiecti criminis reum non esse. Eiusmodi actus

T 2

anti-

(b) Tota inquisitionis historia latissime describitur in libro sub titulo: *Histoire des Inquisitions: ou l'on rapporte l'origine, & le progres de ces tribunaux &c.* Tom. 2. in 8vo a Cologne 1759.

antiquitus erant varii, quos ignorantia & barbaries aevi medii introduxit, quique purgationes vulgares, ordalia, & iudicia Dei vocantur. Sunt 1) ius cruentationis, stillicidii, vel ferretri (das Bahrrecht) 2) supernatio (die Wasserprobe, das Wasserurtheil) 3) experimentum crucis (die Kreuzprobe) 4) purgatio per duelum, Eucharistiam, aquam calidam, aut ferrum candens. Mirabile prorsus exemplum eiusmodi purgationis vulgaris refertur a Ludov. Maimbourg *de Petro Aldobrandini* (vulgo) *igneo*. (c) Hodie purgatio canonica consistit in iuramento purgatorio.

§. 200.

Detectis per processum criminalem delictis iudex *paenas iis proportionatas* dictat, quae sunt vel *pure ecclesiasticae*, vel *mixtae*. Pure ecclesiasticae consistunt in priuatione bonorum spiri-
tua-

(c) Vid. Ludw. Maimburgs Geschichte von dem Verfalle des Römischen Reichs nach Karl dem Grossen 2e. 1. Th. S. 240. 241. 242. & 243. Ulm 1768.

tualium, ad quae alias fideles qua tales ius habent, & sunt 1) excommunicatio maior vel minor, 2) interdictum personale vel locale, & vtrumque aut particulare aut vniuersale, 3) suspensio aut totalis aut partialis, 4) depositio, & degradatio, 5) irregularitas ex delicto. Poenae mixtae sunt illae, quae in bonorum & iurium spiritualium priuatione cum effectibus quibusdam ciuilibus coniuncta consistunt.

§. 201.

Quae in *Bauaria* circa iudicia ecclesiastica & paenas ab iisdem tum in Clericos, tum in Laicos statuendas specialiter obtineant, partim iam per decursum adnotata sunt, partim ex Concordatis bauaricis, & praecipue ex *Nova Ordinatione & Instructione Consilii electoralis ecclesiastici* de anno 1779. §§. 14. 15. 16. desumi debent.

§. 202.

PROPVGNANDA.

I. *Ecclesia christiana habet ius diuinitus acceptum iudicia ecclesiastica in-*

*instituendi, ad quae tamen caussae
ciuiles non nisi ex Concessione Prin-
cipum trahi possunt.*

II. *Interrogati recensebimus discri-
men inter iudicia ecclesiastica anti-
quiora & recentiora.*

III. *Circa singulos processus civilis
& criminalis partes quaesiti re-
spondebimus.*

IV. *Purgationes vulgares sunt ten-
tationes Dei, & prorsus illicitae.*

V. *Tribunal inquisitionis iuxta for-
mam recentiore non admodum est
probandum.*

F I N I S.

C. XI. 6 C3

Hartmann, Peter, / Glas, Carl / Stadler, Konstantin.

P. Petri Hartmann Presbyteri Cisterciensis, ... Ivs Ecclesiasticvm
Potissime Pvblicvm In Synopsi Systematica Delineatvm, Et Statvi Germaniae,
Ac Bavariae Adcommodatvm, Insertis Positionibvs Pvblice Propvgnandis
Alderspachii

Straubingae 1783

Diss. 297

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10840057-1

VD18 15055922-001